

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ โรงเรียนในอำเภอหนองแค ช่วงชั้นที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สระบุรี เขต 2 โดยผู้วิจัยได้ศึกษาจากตำราเอกสารทฤษฎี และงานด้านวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
  - 1.1 ความหมายของความพึงพอใจ
  - 1.2 ความสำคัญของความพึงพอใจ
  - 1.3 การวัดความพึงพอใจ
2. การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน
  - 2.1 ความหมายของวิชาพระพุทธศาสนา
  - 2.2 ความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา
  - 2.3 กรอบเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนา
  - 2.4 ความมุ่งหมายของวิชาพระพุทธศาสนา
3. บทบาทหน้าที่ของครู
  - 3.1 ความหมายของบทบาทหน้าที่ครู
  - 3.2 ความสำคัญของบทบาทหน้าที่ครู
  - 3.3 ขอบข่ายของบทบาทหน้าที่ของครู
4. การปฏิบัติหน้าที่การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์
  - 4.1 ด้านการจัดการเรียนการสอน
  - 4.2 ด้านการจัดสื่อการสอน
  - 4.3 ด้านการอบรมสั่งสอน
  - 4.4 ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต
  - 4.5 ด้านการเป็นแบบอย่าง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยภายในประเทศ
  - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของความพึงพอใจต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้

บ็องอร์ ผงผ่าน (2540, หน้า 29) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นเพียงปฏิกิริยาด้านหนึ่งของความรู้สึกต่อสิ่งเร้า หรือสิ่งกระตุ้นที่แสดงผลออกมาผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการประเมิน โดยบ่งบอกทิศทางของผลการประเมินว่าเป็นไปได้ในลักษณะทิศทางบวก หรือทิศทางลบไม่มีปฏิกิริยา คือเฉยๆ ต่อสิ่งเร้าสิ่งกระตุ้นนั้นก็ได้อีก

ธनिया ปัญญาแก้ว (2541, หน้า 12) กล่าวว่า สิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจจะเกี่ยวกับลักษณะของงานปัจจัยเหล่านี้ที่นำไปสู่ความพอใจในงานที่ทำและได้เกิดเป็นผลงานของความสำเร็จการยกย่องลักษณะงานความรับผิดชอบและความก้าวหน้าเมื่อปัจจัยเหล่านี้้อยู่ต่ำกว่าจะทำให้เกิดความไม่พอใจงานที่ทำถ้าหากว่างานให้ความก้าวหน้าความท้าทายความที่รับผิดชอบความสำเร็จและการยกย่องแก่ผู้ปฏิบัติงานนั้นจะพอใจและมีแรงจูงใจในการทำงานได้เป็นอย่างมาก

อศยา พรสุวรรณภูฏ (2541, หน้า 16) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการทำงานนั้นหมายถึง ภาพความรู้สึกพึงพอใจของบุคคลที่มีต่องานและสิ่งแวดล้อมในการทำงานเกิดจากการได้รับการสนองตอบความต้องการทั้งร่างกายและจิตใจก่อให้เกิดความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานนั้นให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

วิรุฬ พรรณเทวี(2542, หน้า 11) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกันซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไร ถ้าคาดหวัง หรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมีความพึงพอใจมากแต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ว่าจะมีมาก หรือน้อยที่แตกต่างกัน

รัชดา สุทธิวรวิฑูกุล (2542, หน้า 27) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานหมายถึง ความรู้สึกความเต็มใจและทัศนคติที่ดีของบุคคลทางด้านร่างกายและจิตใจสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ ขององค์การแต่ถ้าเมื่อใดบุคคลไม่ได้รับความพึงพอใจบุคคลนั้นจะแสดงถึงความก้าวร้าวไม่สนใจในการปฏิบัติงานทำให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงาน

สมศักดิ์ คงเที่ยง, และอัญชลี โพธิ์ทอง (2542, หน้า 278-279) กล่าวว่า ความพึงพอใจ คือ 1) ความพึงพอใจที่เป็นผลรวมของความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับระดับความชอบ หรือ ไม่ชอบต่อสภาพต่างๆ 2) ความพึงพอใจเป็นผลของทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่างๆ 3) ความพึงพอใจในการทำงานนั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติงานที่ดีทำให้ผลสำเร็จจนเกิดเป็นความภูมิใจและได้ผลตอบแทนในรูปแบบต่างๆ ตามที่หวังไว้

กาญจนา อรุณสุขรุจี (2546, หน้า 5) กล่าวว่า ความพึงพอใจของมนุษย์เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นนามธรรมไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้จากการที่จะทราบว่าบุคคลมีความพึงพอใจ หรือไม่สามรถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและต้องมีสิ่งเร้าที่ตรงต่อความต้องการของบุคคลจึงจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ ดังนั้นการสร้างสิ่งเร้าจึงเป็นแรงจูงใจของบุคคลนั้นให้เกิดความพึงพอใจในงานนั้น

กูด (Good, 1973, p. 320) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ผลที่เกิดจากความสนใจและทัศนคติของบุคคลซึ่งได้แก่ทรัพยากร (resources) และสิ่งเร้า (stimulus) ในการที่มีทรัพยากรที่พอเพียงต่อความต้องการจะกระทำให้เกิดความพึงพอใจ

แชลลี (Shelly, 1975, p. 126) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือความรู้สึกทางบวกและทางลบความรู้สึกทางบวกทำให้เกิดความสุขสามารถทำให้เกิดความสุขที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อนที่เกิดซึ่งมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวกอื่นๆ

เพาเวลล์ (Powell, 1983, pp. 17-18) กล่าวว่า ความพึงพอใจความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสนุกสนานปราศจากความรู้สึกที่เป็นทุกข์ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลจะต้องได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์ในทุกๆ สิ่งที่ต้องการแต่ความพึงพอใจนั้นจะ หมายถึง ความสุขที่เกิดจากการปรับตัวของตนต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีเกิดความสมดุลต่อความต้องการของบุคคลและการได้รับการตอบสนองจากสิ่งต่างๆ เหล่านี้การศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจที่กล่าวไว้ในอดีต

วรูม (Vroom, 1984, p. 28) กล่าวว่า ความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งสามารถใช้แทนกันได้ เพราะ หมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้นๆ ตามทัศนคติด้านบวกที่จะแสดงให้เห็นสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้นๆ และที่มีทัศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจ

เบนจามิน (Benjamin, 1989, p. 392) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ทำที่ต่างๆ ไปที่เป็นผลมาจากทำที่มีต่อสิ่งต่างๆ ได้จาก 3 ประการ คือ 1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับกิจกรรม 2) ปัจจัยที่เกี่ยวกับบุคคล 3) ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

ผู้วิจัยสรุปความหมายของความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในทางที่ดีเป็นไปตามความคาดหวังที่ได้หลังจากการดำเนินการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และความเจริญงอกงามด้านทางจิตใจมีความกระตือรือร้นในการเรียนมีความสนใจและมีความเข้าใจกระบวนการเรียนการสอนที่จะทำให้เกิดประโยชน์กับนักเรียนสามารถนำเอาไปใช้ในปัจจุบันความพึงพอใจมากขึ้นอยู่กับทางค่านิยมของแต่ละบุคคลที่มีความสัมพันธ์เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจตลอดจนสิ่งเร้าต่างๆ ซึ่งสามารถทำให้ระดับความพึงพอใจแตกต่างกันได้ต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่.....-3.08.2555
เลขทะเบียน.....248077
เลขเรียกหนังสือ.....

2. ความสำคัญของความพึงพอใจ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารงานในสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถที่จะนำปัจจัยต่างๆ ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความพึงพอใจและปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ได้ตามที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความคิดริเริ่มในการวางแผนจัดองค์การบริหารภายในองค์กรได้อย่างมีความหลากหลายตลอดทั้งแสวงหาปัจจัยแวดล้อมต่างๆ จะทำให้สถานศึกษาได้มีการพัฒนาเป้าหมายของสถานศึกษาภาระหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การพยายามชักชวนโน้มน้าวจิตใจให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทุกคนเต็มใจและร่วมมือร่วมใจกันที่จะปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะทำให้งานต่างๆ เกิดในสถานศึกษาประสบผลสำเร็จปัจจัยแวดล้อมในการสร้างบรรยากาศในการปฏิบัติงานนั้นส่วนหนึ่งคือความพึงพอใจนั่นเอง

สมเดช ดีทรัพย์ (2540, หน้า 13) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลสำเร็จของงานคุณภาพ หรือประสิทธิภาพของงานนั้นอีกทั้งยังมีผลต่อความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงานและกับองค์กรอีกด้วยดังนั้นควรจะต้องให้ความสนใจในอันที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจ

พรนพ พุกกะพันธ์ (2542, หน้า 266-267) กล่าวว่า ความสำคัญของความพึงพอใจการบริหารงานว่าจะมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมให้บุคคลได้บรรลุถึงความพึงพอใจอันที่จะก่อให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพปัจจุบันไม่ว่าองค์กรของรัฐและองค์กรเอกชน ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญกับความพึงพอใจในงานนั้นเพราะความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานทุกระดับที่จะผลกระทบต่อประสิทธิภาพขององค์กรที่จะทำให้องค์กรบรรลุถึงวัตถุประสงค์

สาโรช ไสยสมบัติ (2543, หน้า 15) กล่าวว่า ความสำคัญของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้งานประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเกี่ยวกับการให้บริการซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการแรกที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าของงานบริการก็คือจำนวนผู้มาใช้บริการดังนั้นผู้บริหารที่ชาญฉลาดจึงควรอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาให้ลึกซึ่งถึงปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ จะทำให้เกิดความพึงพอใจทั้งผู้ปฏิบัติงานและผู้มาใช้บริการเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารองค์กรให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดจากความสำคัญดังกล่าวหากบุคคลมีความพึงพอใจย่อมส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงาน ตลอดจนทำให้เกิดความศรัทธาในหน่วยงานต่อไป

จิตติภา ขาวอ่อน (2547, หน้า 19-20) กล่าวว่า ความสำคัญของความพึงพอใจกระบวนการในการทำงานของบุคลากรขององค์กรจะมีประสิทธิภาพเพียงใดช่วยให้องค์กรนั้นบรรลุเป้าหมายได้เพียงใดนั้นผู้บริหารองค์กรต้องสามารถเข้าใจถึงความต้องการของบุคลากรในองค์กรและรู้จักผสมผสานความต้องการนั้นให้เข้ากับจุดมุ่งหมายขององค์กรความพึงพอใจในการทำงานซึ่งจะทำให้เกิดความกระตือรือร้นและปรารถนาที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในกิจกรรมต่างๆ องค์กรความสำคัญของความพึงพอใจในการ

ปฏิบัติงานในองค์กร หรือหน่วยงานใดหากสามารถจัดบริการต่าง ๆ ความพึงพอใจในงานจะคิดปรับปรุงการปฏิบัติงานของตนให้ได้อยู่เสมอเป็นต้นว่าจะปฏิบัติงานด้วยความขยันขันแข็งในการทำงานด้วยความสนุกสนานงานจะมีประสิทธิภาพสูงขึ้นจะมีเวลาปฏิบัติงานได้มากขึ้นและตั้งใจทำงานด้วยความกระตือรือร้นแสดงถึงความอุตสาหะวิริยะในการทำงานไปอีกยาวนาน

ริชี่ ฉัตรวชิระวงษ์ (2547, หน้า 5) กล่าวว่า ความสำคัญของความพึงพอใจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยให้ประสบผลสำเร็จโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นงานที่เกี่ยวกับการให้บริการนอกจากผู้ที่ให้บริการจะดำเนินการให้ผู้ที่มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจโดยเพราะความเจริญก้าวหน้าในงานบริการทางด้านใดก็ตามที่มีความพอใจของบุคคลเหล่านั้นก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดี

วอลแมน (Wolman, 1973, p.53) กล่าวว่า ความสำคัญของความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก (feeling) มีความสุขเมื่อคนเราได้รับผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย (goals) ความต้องการ (wants) หรือแรงจูงใจ (motivation)

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของความพึงพอใจนั้นเป็นตัวบ่งชี้ที่จะส่งผลถึงสถานภาพของความสำเร็จในงานอันเกิดจากการตอบสนองทางร่างกายและอารมณ์หากมีสิ่งทำให้เกิดความพึงพอใจมากงานนั้นก็จะมีโอกาสประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายสูงในทางตรงกันข้ามหากไม่เกิดความพึงพอใจก็จะเป็นอุปสรรคในการทำงานและโอกาสที่งานจะประสบความสำเร็จนั้นจะต้องมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมให้บุคคลบรรลุความพึงพอใจอันจะก่อให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ได้เต็มศักยภาพแต่อย่างไรก็ตามแต่ละคนนั้นย่อมมีความต้องการที่แตกต่างกันการจูงใจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีความเหมาะสมแก่บุคคลด้วยเพราะถือได้ว่าการที่จะจูงใจคนอื่นได้นั้นต้องปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีในการประพฤติที่อยู่ในรูปแบบของหลักการและหน้าที่ของตนเองเป็นเครื่องที่บ่งบอกถึงการจูงใจที่เป็นผลในทางรูปธรรมมากกว่าทางนามธรรมส่งผลออกมาให้เห็นเป็นที่เด่นชัดและน่าเชื่อถือได้

3. การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจเป็นการวัดความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่เป็นในลักษณะหนึ่งลักษณะใดเทคนิคของ Likert เป็นแบบหนึ่งที่สามารถใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางได้แก่การสร้างประโยค หรือข้อความเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่จะต้องการวัดโดยวัดทัศนคติในประเด็นต่างๆ ครบทุกประเด็นแล้วนำคะแนนที่ได้ในแต่ละประเด็นมาหาค่าเฉลี่ยเป็นค่าทัศนคติ ซึ่งวิธีการวัดของ Likert สามารถวัดได้อย่างกว้างขวางกว่าแบบอื่นๆ และสามารถวัดทัศนคติได้เกือบทุกเรื่องและให้ค่าความเที่ยงตรงสูง

ภณิดา ชัยปัญญา (2541, หน้า 10) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจนั้นสามารถทำได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้ คือ 1) การใช้แบบสอบถามโดยผู้ออกแบบสอบถามนั้นเพื่อต้องการทราบความคิดเห็นซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามตามความคิดเห็นแบบอิสระคำถามดังกล่าวอาจถามความพอใจในด้านต่างๆ 2) การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัด

ความพึงพอใจทางตรงซึ่งต้องการอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจะได้ข้อมูลที่ความเป็นจริง 3) จากการสังเกต เป็นวิธีวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูดจากริยาท่าทางวิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

สมนึก ภัททิยธนี (2541, หน้า 40) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจโดยใช้ตามแบบสอบถามประมาณค่า (rating scale) เป็นเครื่องมือที่นิยมกันมากโดยเฉพาะการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสังคมศาสตร์ทั้งนี้เพราะเป็นวิธีที่สะดวกและสามารถใช้วัดได้ อย่างกว้างขวางโดยการคำถามเป็นตัวกระตุ้นเร่งเร้าให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาใช้การประเมินกับนักเรียนและนักเรียนใช้ในการประเมินและพิจารณาดตนเอง หรือสิ่งอื่นๆ ที่ใช้ทั้งการประเมินในการปฏิบัติกิจกรรมที่เกิดทักษะต่างๆ และพฤติกรรมด้านจิตพิสัย เช่น ความพึงพอใจเจตคติ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ความสนใจ เป็นต้น

เทพศักดิ์ บุญรัตพันธ์ (2548, หน้า 24) กล่าวว่า การวัดมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างประสิทธิผลของการนำนโยบายการให้บริการแก่ประชาชนไปปฏิบัติโดยได้วัดความพึงพอใจของประชาชนจาก 2 มิติ คือ ตัวเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการและผลผลิต หรือตัวบริการที่ได้รับต่างๆ ที่หน่วยงานกำลังให้บริการอยู่ เช่น ลักษณะการให้บริการสถานที่ระยะเวลาในการให้บริการบุคคลที่ให้บริการ เป็นต้น

หทัยรัตน์ ประทุมสูตร (2542, หน้า 14) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจเป็นเรื่องที่เปรียบเทียบได้กับความเข้าใจต่างๆ ไปซึ่งปกติจะวัดได้โดยการสอบถามจากบุคคลที่ต้องการที่จะถามมีเครื่องมือที่ต้องการจะใช้ในการวิจัยหลายๆ อย่างวัดจากสภาพทั้งหมดของแต่ละบุคคล เช่น ที่ทำงานที่บ้านและทุกๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตการศึกษาตามแนวทางนี้จะได้อข้อมูลที่สมบูรณ์แต่ทำให้เกิดยุ่งยากกับการที่จะวัดและเปรียบเทียบที่ต่างวัดได้โดยแยกออกเป็นองค์ประกอบ เช่น องค์ประกอบที่เกี่ยวกับงานการนิเทศงานเกี่ยวกับนายจ้างอย่างถึงแม้ว่าจะมีการวัดอยู่หลายแนวทางแต่การศึกษาความพึงพอใจนั้นอาจแยกตามแนวทางการวัดได้สองแนวคิดตามความคิดเห็น

เพาเวลล์ (Powell, 1983, pp. 20-25) กล่าวว่า การวัดว่าความพึงพอใจและที่ความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสนุกสนานปราศจากความรู้สึก ที่เป็นทุกข์ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลจะต้องได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์ในทุกๆ ด้านสิ่งต้องการแต่ความพึงพอใจนั้นจะ หมายถึง ความสุขที่เกิดจากการปรับตัวของตนต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีและเกิดความสมดุลต่อความต้องการของบุคคลการได้รับการตอบสนองจากสิ่งต่างๆ ที่เกิดมาเหล่านั้น คือ 1) การระบุพฤติกรรมที่บ่งชี้ความพึงพอใจ 2) วิธีการบันทึกพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความพึงพอใจอย่างเป็นระบบวิธีการวัดความพึงพอใจ

ผู้วิจัยสรุปการวัดความพึงพอใจและที่ความสามารถของบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสนุกสนานปราศจากความรู้สึกที่เป็นทุกข์ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลจะต้องได้รับการตอบสนองอย่างสมบูรณ์ในทุกๆ ด้านสิ่งต้องการแต่ความพึงพอใจนั้นจะ หมายถึง

ความสุขที่เกิดจากการปรับตัวของตนต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีและเกิดความสมดุลต่อความต้องการของบุคคลการได้รับการตอบสนองจากสิ่งต่างๆ ที่เกิดมาเหล่านั้นการระบุพฤติกรรมที่บ่งชี้ความพึงพอใจวิธีการบันทึกพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความพึงพอใจอย่างเป็นระบบวิธีการวัดความพึงพอใจผลที่เป็นความพึงพอใจที่ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นมีความมุ่งมั่นจะทำงานมีขวัญกำลังใจสิ่งเหล่านี้จะมีประสิทธิภาพของการทำงานส่งผลต่อความสำเร็จจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาของการศึกษาโรงเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการ

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

การเรียนและการสอนเป็นคำที่มักใช้คู่กันและเรียกรวมกันว่าการเรียนการสอนทั้งนี้เพราะคำทั้งสองมีความหมายสัมพันธ์กันทั้งการเรียนและการสอนต่างก็เป็นกระบวนการหนึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกันการสอนเป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้และการสอนที่ดีย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อริยธรรมในเรื่องหลักธรรมทางด้านพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งจำเป็นที่นักเรียนควรเรียนรู้เพราะเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธที่ทุกคนต้องนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

1. ความหมายของวิชาพระพุทธศาสนา

กรีสุตา เทียรทอง (2547, หน้า 2) กล่าวว่า ศาสนาในภาษาไทย มาจากภาษาสันสกฤตตามมาจากศัพท์ว่า ศาสน แปลว่า คำสอน หรือคำสั่งสอน คือโดยทั่วไปสิ่งที่เรียกว่า ศาสนามีทั้งคำสอนที่เป็นลักษณะของคำสั่งและคำสอนในเชิงแนะนำให้กระทำจะนั่นสิ่งที่เรียกว่าศาสนาอาจนิยามให้ให้ความหมายครบถ้วนได้ว่าศาสนา หมายถึง หลักคำสั่งสอนอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของมนุษย์ซึ่งสอนให้มนุษย์ประพฤติ หรือปฏิบัติบางอย่างและได้งดเว้นการปฏิบัติบางอย่างเพื่อให้การดำเนินชีวิตรอดพ้นจากความทุกข์และประสบความสำเร็จสุขมากขึ้นโดยมีความสุขนิรันดรเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด

คาร์ล มาร์ค และเฟรดริค เองเกิลส์ (2541, หน้า 2) กล่าวว่า ศาสนา คือเครื่องปลอบใจของสัตว์โลกกตที่เป็นสิ่งที่ชนชั้นการปกครองใช้เป็นเครื่องมือรักษาอำนาจของตนไว้ ศาสนาเป็นเครื่องปลอบใจที่ให้กับผู้ถูกกดขี่ต่อความยุติธรรมและไม่ลุกฮือขึ้นต่อต้านของ ศาสนาเป็นยาเสพติดของประชาชน

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 1100) กล่าวว่า ศาสนา คือ ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกเป็นต้นอันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่งแสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็น หรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถืออื่น

สมควร เหล่าลาภะ (2542, หน้า 9) กล่าวว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือมีพระสูตร มงคลสูตรนับว่าเป็นพระสูตรบทหนึ่งที่อยู่ในหมวดสุดตันตปิฎกหมวดย่อย ขุททกนิกาย ที่ว่าด้วยธรรมเทศนาเบ็ดเตล็ดกล่าวถึงคำสอนพระพุทธองค์เพียง 10 พระคาถา ในแต่ละคาถาล้วน

เป็นคำสอนที่มีคุณค่ามีความหมายหากมั่นได้นำไปประพฤติปฏิบัติจริงแล้วก็จะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลในชีวิตมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองซึ่งเป็นการนำแนวทางประพฤติตนง่าย ๆ นำไปสู่การบรรลุธรรมขั้นสูงสุดตั้งธรรมะในมงคลชีวิตข้อแรกที่ว่า อเสวนา จ พาลานํ คือไม่คบคนพาลไปจนถึงข้อที่ว่าจิตปราศจากธุลีและจิตเกษมณับว่าเป็นคำสอนเล็กๆ แต่มีคุณค่าต่อผู้ประพฤติปฏิบัติอย่างใหญ่หลวงถ้าผู้ใดประพฤติปฏิบัติตามจะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 1) กล่าวว่า ความหมายในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผ่านมาพบว่าครูยังเน้นให้นักเรียนนั้นท่องจำมากกว่าฝึกทักษะกระบวนการคิดนักเรียนจึงขาดการคิดวิเคราะห์ขาดการใช้เหตุผลในการที่แก้ปัญหาที่ยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของ เสถียรพงษ์ วรรณปก (2541, หน้า 5) ได้กล่าวว่านักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในรูปแบบการสอนแบบเดิมๆ ขาดสิ่งเร้าใจกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ขาดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายให้กับนักเรียน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2545, หน้า 228-240) กล่าวว่า ได้ให้ลักษณะเด่นที่ทางด้านพระพุทธศาสนากำหนด 9 ด้าน คือ 1) พระพุทธศาสนาเมื่อพูดอย่างทั่วๆ ไปแล้วก็คือลักษณะที่เป็นสายกลางมนุษย์นั้นมักมีความโน้มเอียงที่จะไปสุดโต่งความสุดโต่งมีอยู่สองอย่างคือสุดโต่งในทางความคิดอย่างหนึ่งและสุดโต่งในทางปฏิบัติอย่างหนึ่งในทางปฏิบัติซึ่งจะเห็นในตัวอย่างแม้แต่ที่ในสังคมปัจจุบันทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นข้อบัญญัติและข้อปฏิบัติ ที่เรียกว่าทางมัชฌิมาปฏิปทาแปลว่าทางสายกลาง หรือข้อปฏิบัติที่เป็นสาย 2) เรื่องของความเป็นสากลในพระพุทธศาสนามีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งความเป็นสากลทั้งความคิดและการปฏิบัติเหมือนอย่างที่เป็นสายกลางทั้งความคิดและการปฏิบัติในแง่ความคิดในที่นี้ หมายถึง เรื่องสัจธรรม หลักคำสอนที่เกี่ยวกับสัจธรรมทางด้านพระพุทธศาสนานั้นสอนความจริงเป็นกลางไม่ขึ้นต่อบุคคล หรือเป็นกลุ่มเป็นเหล่าเป็นพรรคพวกแม้แต่ตัวพระพุทธศาสนาเอง เช่น สอนว่าการฆ่าสัตว์เป็นบาปของการกระทำปาณาติบาตเริ่มแต่ฆ่าคนเป็นต้นไปเป็นบาปก็สอนเป็นกลางๆ 3) ทางด้านพระพุทธศาสนาประกอบด้วยองค์ 2 อย่างเหมาะสม คือการประกอบด้วยธรรมกับวินัยหลักธรรมกับวินัยนี้เป็นอีกชื่อหนึ่งของทางด้านพระพุทธศาสนาบางครั้งเรียกพระพุทธศาสนาว่าธรรมวินัยซึ่งต้องมีทั้งสองอย่างจะเป็นพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ถ้ามีอย่างเดียวยังไม่ครบในโลกปัจจุบันนี้หรือในโลกที่ผ่านมาก็ตามมักจะมีการถกเถียงกันอยู่เสมอว่าตัวบุคคลกับระบบอย่างไรสำคัญกว่ากันมีบางคนบอกว่าบุคคลสำคัญระบบไม่สำคัญบางคนบอกว่าระบบสำคัญบุคคลไม่สำคัญก็เป็นไปตามนั้นให้ดีแล้วปัจเจกชนก็ตีไปตาม 4) พระพุทธศาสนานั้นมีชื่ออีกอย่างหนึ่งเป็นกรรมวาตะ หรือกรรมวาที่พระพุทธเจ้าเคยตรัสว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายใช้คำว่าทั้งหลาย คือไม่เฉพาะพระพุทธเจ้าองค์เดียวเท่านั้นแต่ทุกองค์ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าทั้งในอดีตก็ตามจะมีในอนาคตก็ตามแม้องค์ที่อยู่ในยุคปัจจุบันก็ตามล้วนเป็นกรรมเป็นกิริยาตะ ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งหลักสอนกรรมว่าการกระทำมีจริงว่าทำแล้วเป็นอันทำเป็นกิริยาตะสอนว่ามีความเพียรพยายามมีผลจริงให้ทำการด้วยความเพียรพยายามที่เป็นไปอย่างวิริยวาตะและความสำคัญแก่การความ

เพียรเป็นศาสนาแห่งการกระทำที่เป็นศาสนาแห่งการเพียรพยายามทางด้านทางการปฏิบัติ 5) พระพุทธศาสนาเป็นวิภาษวาทในการทำสังคายนาในครั้งที่ 3 มีทางพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระที่เป็นประธานในครั้งนั้นพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นพระเจ้าแผ่นดินและผู้อุปถัมภ์ในการทำสังคายนา เรียกว่าเอกอัครศาสนูปถัมภกพระเจ้าอโศกมหาราชนั้นได้ตรัสถามพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระว่า พระพุทธศาสนานี้มีลักษณะเป็นอย่างไรและสอนอย่างไรบ้างพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระทูลตอบว่า ด้านพระพุทธศาสนาเป็นวิภาษวาท คือการแสดงความจริง หรือการสอนโดยจำแนกแยกแยะไม่มองความจริงเพียงด้านเดียวแต่จำแนกแยกแยะมองความจริงให้ครบทุกแง่ทุกด้านในการมองไม่ควรมองข้ามสิ่งเล็กน้อย 6) พระพุทธศาสนามีวิมุตติ หรือความหลุดพ้นเป็นความมีอิสรภาพเป็นของจุดหมายสำคัญไม่ใช่เพียงจุดหมายเท่านั้นแต่มีอิสรภาพเป็นหลักที่สำคัญทั่วไปในทางธรรม ใช้คำว่าวิมุตติรสกับวิมุตติในสภาวะสำหรับวิมุตติรส พระพุทธเจ้าตรัสเป็นคำอุปมาว่าเปรียบเหมือนมหาสมุทรแม้จะกว้างใหญ่เพียงใดก็ตามแต่ทั้งหมดนั้นน้ำที่มีในมหาสมุทรที่มากมายมีรสเดียว คือ รสเค็มฉ่ำในธรรมวินัยของพระองค์ที่สอนไว้มากมายทั้งหมดก็มีรสเดียว คือวิมุตติรสนั้นได้แก่ความหลุดพ้นจากทุกข์และกิเลสฉนั้นภาษาสมัยใหม่ก็เรียกว่าความหลุดพ้นว่าอิสรภาพเดี๋ยวนี้ไม่ใช่คำว่าวิมุตติติดคำว่าอิสรภาพจริงใช้คำว่าอิสรภาพเป็นความหมายของวิมุตติความหลุดพ้น 7) พระพุทธศาสนาถือปัญญาเป็นหลักธรรมสำคัญ หรือธรรมเป็นแกนกลางดังพุทธพจน์ที่ว่าไว้ ปัญญาสุตตะ สัพเพ ธมมา ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดยิ่งด้านของพระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นธรรมสูงสุดเป็นตัวตัดสินขั้นสุดท้ายที่จะเข้าถึงจุดหมายด้านพระพุทธศาสนา ก็อย่างที่ได้อธิบายแล้วว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาแห่งศรัทธาแต่เป็นศาสนาแห่งปัญญาซึ่งบางทีก็เป็นจุดอ่อนและหลายคนก็ถือว่าเป็นจุดอ่อนในด้านพระพุทธศาสนาเพราะเหตุที่ให้อิสรภาพในทางปัญญาแก่คนมากก็เลยทำให้ชาวพุทธนั้นเป็นคนที่ไม่ค่อยเอาอะไรที่เป็นจริงจังเท่าที่ควร 8) พระพุทธศาสนาประกาศหลักสำคัญเกี่ยวกับความจริงของทั้งหลาย หรือของสภาวะธรรมต่างๆ เรียกว่าหลักอนัตตาหลักอนัตตานั้นเป็นหลักที่ใหม่ไม่เคยมีผู้ค้นพบมาก่อนความยึดติดในอัตตาดัตตนั้นเป็นสิ่งที่ฝังลึกแนบแน่นทางจิตใจของมนุษย์อย่างมากมนุษย์จะรักษาหวงแหนความรู้สึกการผูกพันในอัตตานั้นไว้อย่างเหนียวแน่นเท่าที่จะทำได้แม้แต่เมื่อหันมาค้นคว้าสัจธรรมในทางศาสนาที่ต้องเพียรพยายามที่จะรักษาอัตตานั้นไว้ให้ได้เพราะฉะนั้นจึงมีนักคิดหลายคนจึงพัฒนาภาพอัตตาคายที่ยึดไว้ให้ประณีตยิ่งขึ้นไปโดยลำดับที่เห็นในทางด้านศาสนา 9) พระพุทธศาสนามีลักษณะข้อต่อไปที่คล้ายๆ กับหลักของอนัตตานั้นเอง คือการมีทัศนคติที่มองสิ่งทั้งหลายให้เป็นความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยหลักอนัตตาดังมาหาหลักความเป็นไปตามเหตุปัจจัยสิ่งทั้งหลายไม่มีอยู่โดยลำพังตนแต่อิงอาศัยซึ่งกันและกันเป็นไปตามเหตุปัจจัยเกิดขึ้นหลักนี้เขาถือได้ว่าคล้ายกับหลักของสัมพัทธภาพ (relativity) ทางด้านพระพุทธศาสนาหลักนี้ก็ คือ ด้านอิทัปปัจจยตา หรือทางปฏิจจสมุปบาทความสัมพันธ์เป็นไปตามเหตุปัจจัยเหล่านี้เป็นหลักสำคัญทางด้านของวิปัสสนาด้วยการปฏิบัติให้ปัญญาเห็นแจ้งจะทำให้มองเห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัยนี้

พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (ปาฐกถาคำบรรยาย เล่ม 1, 2, 2546, กรกฎาคม 14) กล่าวว่า คำว่าศาสนา ของคนไทยนั้นใช้ในลักษณะหลายประการประกอบกัน คือต้องเป็นเรื่องที่เชื่อถือ โดยมีความศักดิ์ในสิทธิ์และมีใช้เชื่อถือเปล่าๆ เท่านั้นจะต้องเคารพบูชาด้วยต้องมีคำสอน ธรรมจรรยาและกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุผลอันดีงามทางศาสนา แปลว่า คำสอนจึงถือเคร่งครัดว่าลัทธิที่ยอมรับเรียกว่าศาสนานั้นต้องปรากฏตัวผู้สอนผู้ตั้งประกาศที่รู้จัก แน่นอนและยอมรับว่าเป็นความจริงประวัติศาสตร์ ต้องมีคณะบุคคลคอยทำงานโดยเฉพาะ สำหรับ รักษาความศักดิ์สิทธิ์ และคำสอนนั้นสืบต่อกันมาบุคคลคณะนั้นเรียกว่าพระถือเป็นวาระและเพศ พิเศษที่ต่างจากสามัญชนนั้นเรียกว่าสมณเพศต้องมีการกวดขันในเรื่องความจงรักภักดีซึ่งฝรั่ง เรียกว่า ฟิเดลิที้ (Fidelity) หมายความว่าถ้าถือศาสนาหนึ่งแล้วจะไปถือศาสนาอื่นอีกไม่ได้ แม้แต่ ที่จะเคารพบูชาบูชาขียนิวัตถุของศาสนา หรือลัทธิอื่นก็ถือเป็นบาปใหญ่หลวงทีเดียวหลักทั้ง 5 ประการนี้ต้องยึดถือกันสำหรับที่จะเรียกคำสอน หรือลัทธิอันใดอันหนึ่งซึ่งถือว่าศาสนาถ้าไม่ครบถ้วนทั้ง 5 ประการนี้มักจะไม่นับยอมรับเป็นศาสนาจากความหมายที่นักปราชญ์ด้านศาสนาที่ได้ ให้ไว้ข้างต้นพอสรุปได้ว่าศาสนา คือ คำสอนของศาสดาที่มุ่งอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมี ทางศีลธรรมอยู่ด้วยกันอย่างความสงบสุขมีความสุข เมตตา กรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ฉันทะนิยามิต

เคลลี, โทมัส (Kelly, & Thomas, 1998, pp. 73-74) กล่าวว่า ความพร้อมที่จะเรียน ศักยภาพประวัติในการเรียนของบุคคลซึ่งผู้เรียนแต่ละคนจะแตกต่างกันไปตามศักยภาพในการ เรียนรู้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับระดับพัฒนาการวุฒิภาวะประการต่อมาความสามารถสมรรถภาพของ ร่างกายรวมทั้งศักยภาพทางด้านประสาทกล้ามเนื้อสติปัญญาอีกหลายประการก็ลักษณะเฉพาะ ของบุคคล เช่น ค่านิยมในการมองตนเองและจินตนาการเป็นต้นและประการสุดท้าย คือการเรียนรู้ ที่ผ่านมา หรือพื้นฐานรวมทั้งหลักการที่มีอยู่

ผู้วิจัยพอสรุปความหมายของวิชาพระพุทธศาสนา คือหลักคำสั่งสอนอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของมนุษย์ซึ่งสอนให้มนุษย์ประพฤติ หรือปฏิบัติบางอย่างและได้งดเว้นการปฏิบัติ บางอย่างเพื่อให้การดำเนินชีวิตรอดพ้นจากความทุกข์และประสบความสำเร็จความสุขมากขึ้นโดยมีความสุข นิรันดรเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดตั้งธรรมะในมงคลชีวิตข้อแรกที่ว่า อสวนา จ พาลานํ คือไม่คบคนพาล ไปจนถึงข้อที่ว่าจิตปราศจากธุลีและจิตเกษมนับว่าเป็นคำสอนเล็กๆ แต่มีคุณค่าต่อผู้ประพฤติ ปฏิบัติอย่างใหญ่หลวงถ้าผู้ใดประพฤติปฏิบัติตามจะมีแต่ความสุขเจริญรุ่งเรืองเพราะไม่ว่าจะดีร่น เพียงใดความสุขที่ได้มาก็ไม่เคยเต็มอิ่มได้ตลอดเวลาโดยหวังที่จะได้ครอบครองความสุขอันถาวร ให้ได้

2. ความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนานับเป็นสถาบันที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติที่เชื่อได้ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการที่หล่อหลอมบุคคลให้เกิดการพัฒนาเป็นคนดีที่มี คุณธรรม จริยธรรมพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพนักวิชาการได้ให้ความหมายต่อไปนี้

นิภา มานะการ (2546, หน้า 3) กล่าวว่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนาสอนให้สังคมสงบสุขเช่นเดียวกับศาสนาอื่น ๆ นอกจากนี้แล้วพระพุทธศาสนายังมีความสำคัญยิ่งต่อชาวไทยในเรื่องคำสอนเกี่ยวกับศาสนาต่าง ๆ มีสิ่งสำคัญอยู่อย่างหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อการสนใจในศาสนาสิ่งนั้นได้แก่ศรัทธาความเชื่อคนถ้าไม่เกิดความเชื่อในคำสอนแล้วก็จะไม่ประพฤติปฏิบัติคำสอนเมื่อไม่เชื่อก็จะไม่ปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงเน้นให้มีศรัทธา ในความเชื่อก่อนแต่ความเชื่อนั้น หรือไม่ควรเชื่อและความเชื่อที่ควรเชื่อพระพุทธเจ้าทรงเน้นให้ชาวพุทธเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อและจะรู้ว่าสิ่งไหนควรเชื่อ สิ่งไหนไม่ควรเชื่อได้ต้องอาศัยปัญญาไตร่ตรองในคำสอนของพระพุทธองค์ เมื่อสอนเกี่ยวกับศรัทธาแล้วพระองค์จะต้องมีปัญญาเข้ามากำกับด้วยเพื่อให้เป็นความเชื่อที่มีปัญญากำกับกรองเพราะเหตุใดก็เพราะว่าความสำคัญในด้านหลักของความเชื่อที่ไม่ใช้ปัญญาไตร่ตรอง ไม่เป็นความเชื่อที่มลายส่วนความเชื่อที่มีปัญญานั้นจะเป็นเครื่องประคับประคองเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลเป็นสัมมาทิฐิถึงพร้อมเสมอ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2543, หน้า 10) กล่าวว่า ทางของพระพุทธศาสนามีความสำคัญมากมายหลายประเด็นหลักคำสอนสำหรับพัฒนาบุคคลให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิตบนพื้นฐานของเหตุผลและความถูกต้องได้กำหนดข้อปฏิบัติในการฝึกฝนอบรมตนด้วยการให้ละความชั่วประพฤติดแต่ความดีและทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใสซึ่งในขั้นตอนของการพัฒนาตนนั้นต้องเริ่มต้นด้วยมีศรัทธา คือมีความเชื่อที่ถูกต้องในหลักเหตุและผลโดยต้องอาศัยปัญญาเข้าไปกำกับทุกขั้นตอนของการปฏิบัติแต่การที่คนเราจะให้มีปัญญาเกิดขึ้นได้กับตนเองก็ต้องรู้จักคิด รู้จักอบรมปัญญาให้เกิดขึ้นด้วยการฟังจากบุคคลอื่นบ้างจากที่การอ่านตำราบ้างจากการที่คิดค้นด้วยตนเองบ้างจากการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมทั่วไปบ้างจากประสบการณ์คนเรามีปัญญาคความรอบรู้แล้วสามารถใช้เป็นประทีปส่องทางไปสู่ความสำเร็จ ในด้านหน้าที่การงานและการดำเนินชีวิตประจำวันและยังสามารถที่จะพัฒนาจิตใจของตนเองให้เข้าถึงความเป็นอิสระภาพอย่างแท้จริงอีกด้วยกล่าวทำให้จิตใจหลุดพ้นจากการครอบงำของกิเลสและความทุกข์ทั้งปวงได้

ทวี ผลสมภาพ (2544, หน้า 79-83) กล่าวว่า การวิวัฒนาการของพระพุทธศาสนาจัดออกได้ 2 ระยะ คือระยะที่การวิวัฒนาการในขณะที่พระพุทธสัมมาสัมพุทธเจ้ายังมีชีวิตอยู่กับอีกระยะหนึ่งก็คือระยะเวลาที่พระพุทธเจ้าสิ้นปรินิพพานแล้วในการวิวัฒนาการทั้งสองระยะนี้ดำเนินไปในแนวทางที่ต่างกันกล่าว คือการวิวัฒนาการในช่วงต้นเป็นไปในลักษณะที่เป็นความเจริญเป็นส่วนใหญ่ส่วนการวิวัฒนาการในช่วงหลังเป็นไปในลักษณะเป็นไปในความเสื่อมเป็นส่วนใหญ่เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 168) กล่าวว่า การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยเกิดวิกฤตทางด้านศีลธรรมคนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่วิธีคิดใหม่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่าเพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคมไทยซึ่งคนส่วนใหญ่ที่นับถือพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรดังกล่าวมีเจตนาพร้อมแน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งดีและมี

วิจารณ์ญาณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายสงฆ์ และคฤหัสถ์ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีนี้เป็นสิ่งที่ล้ำเลิศและมีกระบวนการวิธีการต่างๆ (technical know how) อยู่ในสังคมไทยจึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายสงฆ์และคฤหัสถ์เพื่อกำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธรศาสนาให้ถูกต้องตามเหมาะสมและชัดเจนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างถูกต้องในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่นต่อพระรัตนตรัยที่มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้การขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธีนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้การทำงานและประกอบอาชีพ

ชม ภูมิภาค,และกฤษณี องค์ศิริพร (2546, หน้า 175) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องของอดีตชาติปัจจุบัน และอนาคตฉะนั้นในการอธิบายพื้นฐานบ่อเกิดของความรักตามแนวพระพุทธศาสนาจึงอธิบายเหตุปัจจัยในอดีตและเหตุปัจจัยในปัจจุบันมีจุดประสงค์อยู่ 2 ประเภท คือ 1) จุดประสงค์ทั่วไปเป็นจุดประสงค์ที่ตั้งขึ้นเป็นกรอบหรือแนวกว้างๆ เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนควรเกิดการเรียนรู้อะไรขึ้นบ้างหลังจากที่ได้ผ่านการเรียนการสอน 2) จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเป็นจุดประสงค์เฉพาะเจาะจงว่าหลังจากการเรียนการสอนแล้วผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมที่สังเกตได้วัดผลได้ออกมาอย่างไรบ้าง เช่น ตอบคำถามได้บอกความหมายได้อธิบายได้สรุปความสำคัญได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

กรมการศาสนา (2550, หน้า 1) กล่าวว่า กรมการศาสนาได้มุ่งเน้นในการนำแนวหลักธรรมทางศาสนาเข้าสู่ประชาชนในทุกรูปแบบเพื่อต้องการให้ประชาชนเข้าใจถึงแก่นแท้ของหลักธรรมศาสนาจนเกิดการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันอย่างมีความสุขตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทยมาตรา 73 ซึ่งกำหนดให้รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ ส่งเสริมความเข้าใจอันดีงามและความเป็นสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมศาสนา มาใช้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจะพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป

อีเดลแมน (Edelman,1993, pp. 165-173) กล่าวว่า ความสำคัญเป็นองค์ประกอบของความสัมพันธ์ในภพระหว่างบุคคลและศาสนาว่าการยอมรับการกระจายภาระงานอย่างเป็นความยุติธรรมในการเต็มใจให้ความช่วยเหลือเมื่อได้รับคำขอร้อง หรือความต้องการจะช่วยเหลืออย่างเหมาะสมในการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎของสถานที่มีส่วนร่วมอย่างเอาใจใส่การร่วมมือทำงานกับเพื่อนที่มาร่วมงานได้ทุกคนแม้จะไม่ชอบเพื่อนที่ร่วมงานที่ต้องปฏิบัติงานด้วยกันก็ต้องเคารพในความเป็นส่วนตัวของเพื่อนร่วมงานทุกคนไม่วิจารณ์เพื่อนร่วมงานอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะชนหลีกเลี่ยงที่การใส่ร้ายป้ายสีดูถูกเหยียดหยามเพื่อนร่วมงานด้วยต่อหน้าผู้บังคับบัญชา

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ทุกชั้นวรรณะสิ่งสำคัญอยู่อย่างหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อการสนใจในศาสนาสิ่งนั้นได้แก่

ศรัทธาความเชื่อคนถ้าไม่เกิดความเชื่อในคำสอนแล้วก็จะไม่ประพฤติปฏิบัติคำสอนเมื่อไม่เชื่อก็จะไม่ปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้มีศรัทธาในความเชื่อก่อนเชื่อที่ถูกต้องในหลักเหตุและผลโดยต้องอาศัยปัญญาเข้าไปกำกับทุกขั้นตอนของการปฏิบัติแต่การที่คนเราจะให้มีปัญญาเกิดขึ้นได้กับตนเองก็ต้องรู้จักคิดรู้จักอบรมปัญญาให้เกิดขึ้น

3. กรอบเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนา

กรอบแนวความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรของการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 การจัดสาระการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2544, หน้า 209) กล่าวว่า หลักทั่วไปของการสอนนี้จะแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือที่เป็นข้อควรคำนึงต่างๆ เกี่ยวกับเนื้อหา หรือเรื่องที่สอนพวกหนึ่งเกี่ยวกับตัวผู้เรียนพวกหนึ่งและที่เกี่ยวกับตัวการสอนเองพวกหนึ่ง คือ 1) การสอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้วไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยากที่ยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คืออริยสัจซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ความเดือดร้อนปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดาผู้เห็นเป็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว 2) สอนเนื้อหาเรื่องค่อยลุ่มลิกยากลงไปตามลำดับขั้นและต่อเนื่องกันเป็นสายลงไปอย่างที่ว่าสอนเป็นอนุพหิกถาตัวอย่างที่มี คือ ไตรสิกขา พุทธโอวาท 3 เป็นต้น 3) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดูได้เห็นได้ฟังอย่างที่เรียกกันว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะคิดถึงคู่รักคนงามด้วยการนำพาไปชมนางฟ้านางอัปสรเทพธิดาต่างๆ ให้เห็นกับตาในเรื่องอาจารย์ทิศาปาโมกข์ที่บอกให้หมอชิวกนั้นทดสอบตัวเองเรื่องนามสัทธิตชาดก หรืออย่างที่ให้พระเพ็งดูความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของดอกบัว

อบรม สินภิบาล (2544, หน้า 24) กล่าวว่า กรอบเนื้อหาสาระ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ครูมุ่งจะให้เกิดแก่ตัวนักเรียนว่านักเรียนจะต้องทำอะไรบ้างในเมื่อเรียนวิชาหนึ่งวิชาใดหรือบทเรียนตอนใดตอนหนึ่งจบลงต้องมีเครื่องกำหนดทิศทางในการสอนเป็นแนวทางในการเลือกและจัดลำดับเนื้อหาในการกำหนดวิธีสอนและจัดลำดับขั้นตอนการสอนการเลือกสื่อในการสอนเป็นเครื่องกำหนดวิธีการวัดผลให้ทราบว่าจะวัดโดยวิธีใด

วิชัย ดันศิริ (2544, หน้า 181-183) กล่าวว่า การจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาจะไม่บังเกิดผลสำเร็จหากไม่ปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ของระบบการบริหารจัดการได้แก่การปรับระบบบริหารส่วนกลางให้ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและมาตรฐานมีการกระจายอำนาจการบริหารบุคคลบริหารงบประมาณการจัดซื้อจัดจ้างที่สถานศึกษามีผู้แทนของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับดำเนินนโยบายและการวางแผนนอกจากนั้นที่ต้องมีระบบการประกันทางคุณภาพมาตรฐานเพราะหากกระจายอำนาจเพียงอย่างเดียวโดยส่วนกลางไม่มีการกำกับมาตรฐานก็เปรียบเสมือนว่าการปลดปล่อยให้ทุกคนทำตามใจชอบโดยไม่มีปทัสถานว่าอะไร คือเป็นความดีงามอะไร คือคุณค่าที่ดีจึงต้องจัดให้มีระบบควบคุมใหม่ที่เรียกว่าระบบการประกันทางคุณภาพ

ภายในและระบบประกันคุณภาพภายนอกมีระบบการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู ซึ่งจะเป็นกฎแจดอกสำคัญ หรือเคล็ดลับของการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเพราะหากครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการจัดระบบการฝึกหัดครูระบบใบอนุญาตวิชาชีพครูระบบขององค์กรบริหารบุคคลที่เน้นการกระจายอำนาจได้รับเงินเดือน หรือค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เหมาะสมตลอดทั้งมีระบบการจัดสรรงบประมาณแบบใหม่แล้วจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้การจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษาบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) (2544, หน้า 311) กล่าวว่า กรอบการจัดทำของรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ซึ่งเป็นแนวหลักสูตรใหม่สิ่งที่ควรทำความเข้าใจเป็นอันดับแรก คือมาตรฐานการเรียนรู้ในด้านของสาระพระพุทธศาสนาในด้านศีลธรรมและจริยธรรมซึ่งประกอบไปด้วยมาตรฐาน 3 ข้อ คือ

มาตรฐาน ส.1.1: เข้าใจในทางประวัติและความสำคัญของหลักธรรมทางด้านของพระพุทธศาสนาและสามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปเป็นหลักปฏิบัติและในการที่อยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส.1.2: ยึดมั่นในศีลธรรมในการทำความดีมีค่านิยมที่ดีงามและเป็นที่น่าศรัทธาในด้านทางพระพุทธศาสนา

มาตรฐาน ส.1.3: ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน และศาสนพิธีต่างๆ ทางด้านของพระพุทธศาสนามาตรฐานที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

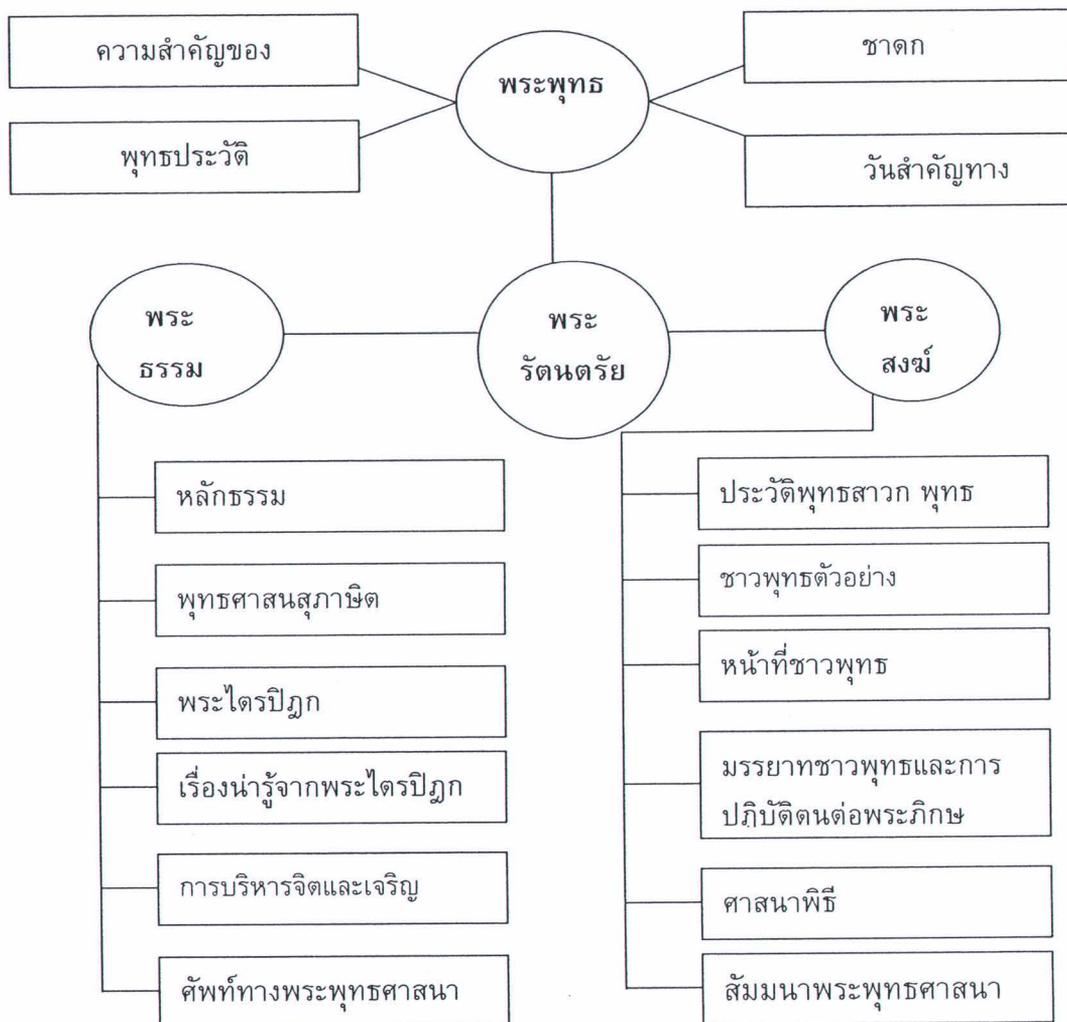
เมื่อนำมาวิเคราะห์ดูแล้วพบว่ามาตรฐานของทั้งสามด้านนั้นมีจุดเน้นต่างกันก็ คือ มาตรฐาน ส.1.1 เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (knowledge) มาตรฐาน ส.1.2 เน้นให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดีงามมีศรัทธาในด้านพระพุทธศาสนา (attitude) และมาตรฐาน ส.1.3 เน้นให้ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนพิธีทั้งสามสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต (process) ประเด็นที่ควรใส่ใจให้มากในเรื่องนี้ก็คือมาตรฐานทั้งสามข้อนั้นต้องให้ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เช่น เมื่อเรียนเรื่องใดก็ต้องให้ได้ทั้งสามมาตรฐานเด็กที่เรียนในเรื่องพุทธประวัตินอกจากจะต้องมีความรู้ความเข้าใจชีวประวัติของพระพุทธเจ้าตามมาตรฐาน ส.1.1 แล้วยังจะต้องมีศรัทธาในพระพุทธเจ้าเรียกว่าถกเถาคดโพธิ์สัตธาตามมาตรฐาน ส.1.2 และแสดงตนเป็นพุทธมามกะน้อมรับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสวณตามมาตรฐาน ส.1.3

เมื่อได้ศึกษามาตรฐานทั้งสามข้อแล้วสิ่งที่ต้องทำอันดับต่อไปศึกษาผลการทางด้านประเมินหลักสูตรเดิมฉบับปรับปรุง 2533 เพื่อดูว่ามีข้อเด่นข้อด้อยอะไรบ้างผลปรากฏว่าข้อเด่นของหลักสูตรเดิมก็คือ มีเนื้อหาสาระค่อนข้างจะครบถ้วนสมบูรณ์ส่วนข้อด้อยของทางด้านของหลักสูตรนี้ก็คือมีเนื้อหาสาระมากซ้ำซ้อนขาดความสัมพันธ์เชื่อมโยงภายในวิชาพระพุทธศาสนาด้วยกันกับทั้งมีสื่อและกิจกรรมน้อยเกินไป

การจัดทำรายละเอียดเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่ที่มุ่งไปแก้ไขข้อด้อยที่พบในหลักสูตรเดิมและในขณะเดียวกันก็ได้มาตรฐานการเรียนรู้ทั้งสามข้อ เรื่องแรกที่ทำ คือหยิบหลักสูตรเดิมขึ้นมาวิเคราะห์แล้วพบว่าเนื้อหาสาระในหลักสูตรเดิมนั้น แบ่งออกเป็น 9 หัวข้อ คือ 1) ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา 2) พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวกพุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่าง 3) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 4) พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ 5) พุทธศาสนสุภาษิตต่างๆ 6) หน้าที่ชาวพุทธ 7) การบริหารจัดการและเจริญปัญญา 8) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 9) ศาสนพิธี

การที่หลักสูตรเดิมมีหัวข้อมากอย่างนี้ทำให้สามารถครอบคลุมเนื้อหาในสาระวิชาพระพุทธศาสนาได้ค่อนข้างจะครบถ้วนคณะกรรมการได้นำหัวข้อทั้ง 9 หัวข้อนี้ได้นำมาทำการวิเคราะห์จัดระบบใหม่เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหัวข้อเหล่านั้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการเรียนแบบบูรณาการภายในเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาด้วยกันดังนั้นก็จึงคงหัวข้อสำคัญในหลักสูตรเดิมไว้แล้วนำมาจัดรอบความคิดใหม่เพื่อให้ความเชื่อมโยงกันเป็นระบบดังนี้ คือ 1) ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา-พุทธประวัติ 2) หลักธรรมทางด้านพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิตพระไตรปิฎก ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา 3) ประวัติพุทธสาวกพุทธสาวิกา ซาดก 4) หน้าที่ชาวพุทธมรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุตามแบบชาวพุทธตัวอย่าง 5) การบริหารจัดการและเจริญปัญญา 6) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธี 7) สัมมนาพระพุทธศาสนา

เพื่อแสดงเชื่อมโยงของหัวข้อซึ่งดูหลากหลายให้ระบบได้กำหนดให้หัวข้อใหญ่ๆ ที่ครอบคลุมหัวข้ออื่นทั้งหมดนั้น คือ เรื่องพระรัตนตรัยหัวข้อทั้งหมดสรุปในเรื่องพระรัตนตรัยทั้งสิ้นภายในกรอบของเรื่องพระรัตนตรัยนี้เองได้จัดความสัมพันธ์ของหัวข้อทั้ง 6 ตามผังมโนทัศน์ดังแสดงในภาพ 2 ต่อไปนี้

ภาพ 2 ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมมจิตโต) (2544, หน้า 118-128) กล่าวว่า ความเชื่อมโยงของผังมโนทัศน์เป็นดังนี้

การศึกษาประวัติพระพุทธศาสนาและความสำคัญของพระพุทธศาสนานั้นก็เป็นของการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องพระรัตนตรัยซึ่งประกอบด้วยพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เรื่องเกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนานั้นก็คือพุทธประวัติว่าด้วยชีวประวัติของพระพุทธเจ้าว่าด้วยพระชาติในอดีตของพระพุทธเจ้าและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งว่าด้วยเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ คำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่าพระธรรมซึ่งรวบรวมไว้เป็นพระไตรปิฎกมีศัพท์เฉพาะที่ต้องทำความเข้าใจเรียกว่าศัพท์ทางพระพุทธศาสนาพระไตรปิฎกบรรจุหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลักธรรมบางข้อได้รับการเรียบเรียงเป็นพุทธศาสนสุภาษิต เพื่อเป็นคติสอนใจหนึ่งในวิธีการนำหลักธรรมมาปฏิบัติก็คือการบริหารจิต และเจริญปัญญา พระสงฆ์ คือผู้น้อมนำพระธรรมมาปฏิบัติ

จนได้ชื่อว่าเป็นพุทธสาวกพุทธสาวิกาและชาวพุทธตัวอย่างผู้เคร่งครัดในหน้าที่ชาวพุทธแม่นยำในศาสนพิธี มรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ

ได้ออกแบบให้แต่ละหัวข้อเชื่อมโยงกันอย่างนั้นที่ครูจึงสามารถสอนแบบบูรณาการระหว่างหัวข้อทั้ง 6 ข้างต้นไม่ว่าจะยกหัวข้อไหนเป็นตัวตั้งครูก็สามารถสอนโยงไปหาหัวข้ออื่นได้ ทั้งสิ้นหมายความว่าพุทธประวัติหลักธรรม หน้าที่ชาวพุทธ การบริหารจัดการและเจริญปัญญาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นต้น ที่สามารถจะเรียนเชื่อมโยงกันได้ตามผังมโนทัศน์เมื่อได้เห็นหัวข้อสำคัญ 6 หัวข้อดังกล่าวมาแล้วก็ใส่รายละเอียดเข้าไปในแต่ละหัวข้อในแต่ละช่วงชั้นมีการนำรายละเอียดของหัวข้อพุทธประวัติมีรายละเอียดดังนี้ คือ 1) ประสูติ 2) เหตุการณ์หลังประสูติ 3) แรกนาขวัญ 4) การศึกษา 5) อภิเษกสมรส 6) เทวทูต 4 7) การออกผนวช

จุดประสงค์ผลการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) (2544, หน้า 139-140) กล่าวว่า รู้และเข้าใจในประวัติ และความสำคัญทางด้านของพระพุทธศาสนาพุทธประวัติ หรือหลักธรรมของทางด้านพระพุทธศาสนาตลอดพุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎกเรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎกและศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาดก หน้าที่ของชาวพุทธมรรยาทชาวพุทธ และการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุชาวพุทธตัวอย่างการบริหารจัดการและเจริญปัญญาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาศาสนพิธี และมีการสัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่มีเข้าใจการทำสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นไปเพื่อการรักษา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสร้างคุณค่าให้แก่สังคมโลกเห็นคุณค่าและศรัทธาในพระรัตนตรัยด้วยการคิดวิเคราะห์อย่างละเอียดและเป็นระบบมีนิสัยดีที่เห็นคุณค่าและอนุรักษศาสนวัตถุและศาสนสถานในท้องถิ่นและปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางด้านของพระพุทธศาสนามีวิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียมและวิธีคิดแบบคุณโทษและหาทางออกและดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ

จุดประสงค์ผลการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

รู้และเข้าใจในประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนาพุทธประวัติหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก เรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎกและศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาดก ในหน้าที่ชาวพุทธ มรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุชาวพุทธตัวอย่างการบริหารจัดการและเจริญปัญญาวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาศาสนพิธีสัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนาและเข้าใจว่าการทำสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นไปเพื่อการรักษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสร้างคุณค่าให้แก่สังคมโลกเห็นคุณค่าและศรัทธาในพระรัตนตรัยด้วยการคิดวิเคราะห์อย่างละเอียดและเป็นระบบมีนิสัยดีเห็นคุณค่าและอนุรักษศาสนวัตถุและศาสนสถานในท้องถิ่นปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีวิธีคิดแบบอุปายปลุกเร้าคุณธรรมและมีวิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์และดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ

จุดประสงค์ผลการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

รู้และเข้าใจในประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนาพุทธประวัติหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพุทธศาสนสุภาสิต พระไตรปิฎกเรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎกและศัพท์ทางพระพุทธศาสนาประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาดก ในหน้าที่ชาวพุทธมรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุชาวพุทธตัวอย่างการบริหารจิตและเจริญปัญญาวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาศาสนพิธีสัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนาและเข้าใจว่าการทำงานสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นไปเพื่อการรักษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสร้างคุณค่าให้แก่สังคมโลกเห็นคุณค่าและศรัทธาในพระรัตนตรัยด้วยการคิดวิเคราะห์หรืออย่างละเอียดและเป็นระบบมีนิสัยดีเห็นคุณค่าและอนุรักษ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานในท้องถิ่นปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาวิธีคิดแบบอริยสัจ และวิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัยและดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 17) กล่าวว่า ความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้ คือ 1) หลักสูตรเป็นเหมือนบ้ำาหลอมผลเมืองให้มีคุณภาพ 2) หลักสูตรนั้นที่เป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา 3) หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการจัดการศึกษาที่ดี 4) ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู 5) หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญอกงามที่จะพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา 6) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์ แก่เด็กโดยตรงและทางอ้อม 7) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้าง ที่จะช่วยเด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่นเป็นผลเมืองที่ดีของประเทศชาติบำาเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม 8) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าวิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร 9) หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไรร 10) หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ความสามารถความประพฤติทักษะและเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมในสังคมและบำาเพ็ญให้ประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2549, หน้า 45) กล่าวว่า การออกแบบการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดแบบรวบยอดหลัก คือ ในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและในการพิจารณาตนเอง (self learning) การเรียนรู้ในแบบความคิดรวบยอด (concept learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนที่ถูกต้องด้วยการบริหารจิตและในเจริญปัญญา ฝึกฝนให้เกิดสติสมาธิอยู่ตลอดเวลาซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สาระ หรือวิชาอื่นด้วยการสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จมีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน 4 อย่างดังนี้ คือ 1) สันทสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนอย่างแจ่มแจ้งเหมือนกับจูงมือไปดูให้เห็นกับตา 2) สมာทปนา ชักจูงให้เห็นจริงชวนให้คิดคล้อยตามจนเกิดการยอมรับและนำไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา เร้าใจให้แกล้วกล้าบังเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะ

ทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นย่อต่อความเหนื่อยยาก 4) สัมผัสสังขาร ซโลมใจให้แช่มชื่นรำเรงเบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติอาจุภูมิ เป็นคำสั้นๆ ได้ว่าแจ่มแจ้งจูงใจกล้าหาญรำเรง หรือชี้ชัดเจริญธรรมฝึกคิดเบิกบานขอบฟ้าแห่ง ความรู้

เคลวิน (Klein, 1991, p. 9) กล่าวว่า หลักสูตรแบบอิงสังคมและวัฒนธรรมมีความ ต้องการของสังคมและวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานที่เน้นกิจกรรมในชีวิตของสังคมปัญหาสังคมในทาง เศรษฐกิจและการเมืองเป้าหมายจับจุดอยู่ที่ในกระบวนการแก้ปัญหาปลูกฝังค่านิยมและทักษะทาง สังคมมากกว่าการให้รู้จักและเข้าใจสาระวิชาเท่านั้นหลักสูตรแบบนี้มักปรากฏในการประชุม ปฏิบัติการอบรมระยะสั้นๆ มากกว่าในโรงเรียน

ผู้วิจัยสรุปกรอบเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนาเข้าใจในประวัติและความสำคัญ ทางด้านของพระพุทธศาสนาพุทธประวัติ หรือหลักธรรมของทางด้านพระพุทธศาสนาตลอดพุทธ ศาสนสุภาสิต พระไตรปิฎกเรื่องนารัฐจากพระไตรปิฎกและศัพท์ทางพระพุทธศาสนาประวัติพุทธ สาวก พุทธสาวิกา ชาดก หน้าทีของชาวพุทธมรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุชาว พุทธตัวอย่างการบริหารจิตและเจริญปัญญาในทางวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาศาสนพิธีและมี การสัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่มีเข้าใจการทำสังคายนาพระธรรม วินัยเป็นไปเพื่อการรักษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสร้างคุณค่าให้แก่สังคมโลกเห็นคุณค่า และศรัทธาในพระรัตนตรัย

4. ความมุ่งหมายของวิชาพระพุทธศาสนา

ความมุ่งหมายของวิชาพระพุทธศาสนาศาสนาแห่งความรู้และความเข้าใจจริงใน ด้านพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความรู้เพราะเป็นศาสนาแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธองค์เอง จากปัญญาของพระองค์มีนักวิชาการได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2540, หน้า 23) กล่าวว่า ความมุ่งหมายทางวิชา พระพุทธศาสนาว่าด้วยหลักพุทธธรรมในหลักของการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่ง ปัญญาของทางพระพุทธศาสนานั้นเน้นการรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตามความเป็น จริงซึ่ง หมายถึง ในการใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งทั้งปวงอย่างตรงไปตรงมาปฏิเสธความเชื่อการปฏิบัติ ในสิ่งที่ยังมุงายที่ขัดกับหลักความจริง

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2540, หน้า 196) กล่าวว่า ความมุ่งหมายวิชาพระพุทธศาสนา สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุและผลไม่ถือบุคคลเป็นใหญ่ไม่ถือโลกเป็นใหญ่แต่ถือว่าธรรมเป็น ใหญ่ใครก็ตามแม้นับถือศาสนาอื่นสอนศาสนาอื่นแต่ถ้าคำสอนนั้นถูกมีเหตุผลว่าเป็นคำกล่าวไว้ แล้วทางด้านพระพุทธศาสนาที่รับรองว่าถูกแต่ในบางแห่งพระพุทธเจ้าตรัสว่าในข้อที่สอนไม่ตรงกัน จงยกไว้จงพิจารณาเฉพาะข้อที่ตรงกันว่าระหว่างพระพุทธเจ้ากับศาสดาอื่นที่สอนนั้นๆ เมื่อสอนว่า สิ่งใดไม่ควรละแล้วใครจะละได้จริงตามที่สอนมากกว่ากัน

ธนู แก้วโอภาส (2542, หน้า 283) กล่าวว่า ความมุ่งหมายวิชาพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยงแท้ถาวรสภาพ เช่น ที่พระองค์เรียกว่าอนิจจะ (ความไม่เที่ยงแท้) นั้นที่สภาวะที่แท้จริงของอนิจจังมีลักษณะเคลื่อนไหวต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลง อยู่เรื่อยๆ ไปทุกสิ่งทุกอย่างย่อมไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ภายนอก หรือสภาพทางจิตใจและทาง ภายของมนุษย์แต่ละบุคคลตกอยู่ภายใต้กฎของอนิจจังทั้งสิ้นหลักทฤษฎีอนิจจังทุกขังอนัตตาเป็น แนวทฤษฎีใหม่ของสังคมอินเดียยุคพระพุทธเจ้านับว่าเป็นแนวความคิดใหม่และไม่มีศาสดองคใด สอนมาก่อนทฤษฎีอนิจจังทุกขังและอนัตตาของพระพุทธเจ้าจัดอยู่ในหลักการหนึ่งในสี่ประการของ อริยสัจ 4 ซึ่งถูกไว้ในเรื่องทุกข์แม้ว่าในปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิชาการได้พัฒนาอย่างกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางวิทยาศาสตร์แต่ความเชื่อและความยอมรับในอำนาจลึกลับก็ยังคงมีอยู่ โดยคิดกันว่าในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายสามารถดลบันดาลให้ตนมีความสุขและมีทุกข์ได้

คุณ โทชันท์ (2545, หน้า 166) กล่าวว่า ความมุ่งหมายพระพุทธศาสนากับ วัฒนธรรมทางเนติธรรม หมายถึง วัฒนธรรมทางกฎหมายรวมทั้งระเบียบข้อบังคับวินัยและจารีต ประเพณีที่ยอมรับกันว่าสำคัญพอๆ กับกฎหมาย คือเป็นข้อบังคับของประเทศซึ่งใช้บังคับความ ประพฤติของพลเมืองถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามย่อมมีความผิดและย่อมต้องถูกบังคับทำโทษ หมายถึงความว่าคนเรานั้นเมื่อเกิดมาชีวิตอยู่ย่อมสังกัดเป็นพลเมืองตลอดเวลาที่มีชีวิตนั้น จะต้องมีการปฏิบัติตามเนติธรรมเมื่อฝ่าฝืน หรือไม่ได้ปฏิบัติตามแล้วจะอ้างว่าไม่รู้เป็นให้พ้นผิดไม่ได้ทุก คนย่อมมีความเสมอภาคกันในการอยู่ภายใต้เนติธรรมทุกคนจะต้องเคารพต่อเนติธรรม ไม่ว่าจะ เป็นทางกฎหมายกฎ หรือกติการะเบียบข้อบังคับวินัยและจารีตขนบประเพณีอันดีงามของสังคม ด้วยและบุคคลควรจะได้มีแนวทางในการปฏิบัติในชีวิตของตน

พระมหาบุญยอด ตันกันยา (2547, หน้า 2) กล่าวว่า ความมุ่งหมายของวิชา พระพุทธศาสนาครูขาดความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาขาดการจัดการเรียนรู้ ที่บูรณาการด้วยไอซีที (ICT) เพื่อการเรียนการสอนโดยสรุปแล้วครูไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนโดย ยังใช้การบรรยายโดยบอกว่ามีงานหลายหน้าที่นอกจากงานสอนแล้วทำให้ไม่มีเวลาเตรียมการสอน ได้อย่างเต็มที่เท่าความสามารถขาดการจัดหาสื่อแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายขาดการนำสื่อทางไอซีที (ICT) และการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษานำมาพัฒนาในการจัดการเรียนการสอนให้มี ประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

แซสส์ (Sasse, 1975, pp. 115-117) กล่าวว่า ความมุ่งหมายวิชาพระพุทธศาสนาการ ที่พัฒนานั้นมีทั้งขั้นการเปรียบเหมือนซี่ล้อรวมทั้งหมด คือวงล้อโดยสามารถหมุนไปข้างหน้า หรือหมุนไปข้างหลังได้หากทำให้มีความสัมพันธ์เป็นไปในทางบวกวงล้อก็หมุนไปข้างหน้าและจะ หมุนไปเรื่อยๆ จะเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่มั่นคงแต่ถ้าหากการสร้างสายสัมพันธ์อันเป็นไปใน ลักษณะการโต้เถียงเอาชนะกันในบรรยากาศที่ไม่ดีจะทำให้บุคคลเริ่มลดการเปิดเผยตนเองการ สร้างสายสัมพันธ์จะเริ่มลดลงการพบปะกันน้อยลงเปรียบเหมือนวงล้อที่หมุนไปข้างหลัง

ผู้วิจัยสรุปความมุ่งหมายของวิชาพระพุทธศาสนาว่าเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือการเจริญวิปัสสนาภาวนาจนให้บรรลุเข้าสู่มรรคผลนิพพานตัดกระแสกรรมชาติให้ขาดสะบั้นลงได้อย่างเด็ดขาดสิ้นเชิงกำจัดสาเหตุที่ก่อให้เกิดการถือกำเนิดในภพใหม่ในสิ่งที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายต้องเกิดอีกไม่มีที่สิ้นสุด คือความต้องการของสรรพสัตว์เองที่เรียกว่ากิเลสตัณหา จึงมีต่อไปอีกตัณหาทำให้สัตว์ต้องเกิดอีกจิตของสัตว์ย่อมแล่นไปสัตว์ที่ยังต้องเวียนว่ายในสังสารวัฏฏ์ ย่อมไม่อาจหลุดพ้นจากทุกข์ไปได้เมื่อมนุษย์เจริญวิปัสสนาจนเกิดมรรคจิตครบก็กำจัดกิเลสตัณหาในจิตของตนเองให้หมดสิ้นได้อย่างสิ้นเชิงเขาจะไม่ต้องเกิดใหม่อีกต่อไปเปรียบเหมือนเมล็ดพันธุ์มะม่วงที่มียางเหนียวอยู่ด้านภายในถ้านำไปปลูกจะงอกเป็นต้นมะม่วงได้อีก

บทบาทหน้าที่ของครู

1. ความหมายของบทบาทหน้าที่ครู

สุพัตรา สุภาพ (2540, หน้า 30) กล่าวว่า ความหมายของบทบาทการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ้อมีบทบาท คือต้องเลี้ยงดูลูกเป็นครูมีบทบาท คือสั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดีเป็นคนใช้บทบาท คือปฏิบัติตามหมอสั่ง

โกสินทร์ รังสยาพันธ์ (2540, หน้า 62) กล่าวว่า ความหมายของบทบาททางหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลักซึ่งประกอบด้วยเหตุผลซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และด้วยตนเองจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พุทธศาสนิกชนพึงนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตประจำวันของตนเพื่อความสงบสุขและบรรลุผลตามจุดประสงค์ของตนตามที่วางไว้คำสอนของพระองค์เหมาะสมสำหรับมวลมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ในบรรดาบุคคลทั้งหลายที่ยึดถือหลักธรรมนั้นบุคคลผู้มีอาชีพการวางพื้นฐานในชีวิตของมนุษย์นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดถือหลักธรรมอย่างจริงจังเพื่อประโยชน์สุขของมวลชนและบุคคลดังกล่าวนี้ คือผู้มีอาชีพครู

พนิจดา วีรชาติ (2542, หน้า 64) กล่าวว่า ความหมายของบทบาทของครูผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้เรียนและชุมชนไปในที่แผนกำหนดไว้ครูจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจพัฒนาการของนักเรียนชุมชนและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนดีพอครูต้องสามารถพัฒนานักเรียนและชุมชนให้เจริญก้าวหน้าสอดคล้องกันไปสู่เป้าหมายที่อันพึงประสงค์และสิ่งที่ครูจะต้องศึกษาทำความเข้าใจ คือ 1) สิ่งแวดล้อมทางครอบครัวและชุมชนซึ่งเป็นผลต่อแนวทางการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลในชุมชนนั้น 2) ต้องทำความเข้าใจศีลธรรมมาตรฐานทางจริยธรรมที่ประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคลของกลุ่มคนในชุมชน 3) แสดงออกและความซาบซึ้งทางสุนทรีย์ยะศิลปะและรสนิยมของประชาชน เช่น การแกะสลักการเขียนภาพ ดนตรี นาฏศิลป์ วรรณคดี เป็นต้น 4) เพื่อให้นักเรียนเจริญงอกงามร่วมมือกับชุมชนครูต้องพิจารณาถึงสถาบันต่าง ๆ ของชุมชนว่าเป็นอย่างไรมีปัญหาอะไรจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาแก่นักเรียน 5) สภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไปครูนั้นต้องศึกษาและนำมาพิจารณาในการจัดหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้ของ

นักเรียน 6) ครูศึกษาพิจารณาสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนที่เป็นผลต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน สิ่งแวดล้อมของครอบครัว สิ่งแวดล้อมของโรงเรียน สิ่งแวดล้อมภายนอกทั่ว ๆ ไปที่เป็นผลจากวัฒนธรรมของชาติ 7) ครูต้องตระหนักถึงความเจริญทางสังคมของนักเรียนที่เกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างชุมชนกับนักเรียนโดยตรง

พันธ์ ทองชุมนุม (2544, หน้า 56) กล่าวว่า ความหมายของบทบาทหน้าที่ของครูในการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ดังนี้ 1) จัดหาวัสดุอุปกรณ์และจัดทำคำแนะนำอุปกรณ์สั้น ๆ 2) ชักถามนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อชี้แจงและตรวจสอบความพร้อมของนักเรียนในด้านต่าง ๆ โดยครูจะต้องฟังและสังเกตพฤติกรรมนักเรียนอยู่ตลอดเวลา 3) ตรวจสอบผลรายงานการทดสอบลองของนักเรียน 4) ถามคำถามเกี่ยวกับการตีความหมายของข้อมูล 5) ถามคำถามเกี่ยวกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าจะทำการทดลองสมมติฐานอย่างไร 6) จัดเขียนมโนมติที่สร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ใช้ความคิดสร้างภาพขึ้นในใจสำหรับอธิบายใช้หลักการทั่วไป 7) จัดหาวัสดุด้านอุปกรณ์เพื่อการขยายมโนมติออกไปอีก 8) ถามคำถามที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมโนมติด้วยกันและความสัมพันธ์กับวัสดุอุปกรณ์ที่จัดให้

ยนต์ ชุ่นจิต (2550, หน้า 75-77) กล่าวว่า ความหมายของบทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบของครู หมายถึง กิจที่ผู้เป็นครูจำเป็นต้องกระทำให้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ซึ่งอาจเป็นความจำเป็นโดยอาศัยหลักศีลธรรมคุณธรรมจริยธรรมกฎหมาย หรือด้วยการสำนึกในความถูกต้องเหมาะสมก็ได้ซึ่งหน้าที่หลักคือด้านการสอนหมายความว่าครูมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการสอนศิษย์เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถในวิชาการทั้งหลายทั้งปวงซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของผู้เป็นครูทุกคนโดยยึดถือว่าหัวใจของความเป็นครู คือการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีที่มีความรู้ในวิชาการทั้งปวง

กรีน (Green, 1972, p. 45) กล่าวว่า ความหมายของบทบาท คือคุณลักษณะที่ถูกคาดหวังว่าจะต้องมีอยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ กล่าวบทบาทเป็นสิ่งที่กลุ่มคนคาดหวังว่าบุคคลจะต้องกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

ผู้วิจัยสรุปความหมายของบทบาทหน้าที่ครูมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการสอนศิษย์ เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถในวิชาการทั้งหลายทั้งปวงนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาประกอบด้วยเหตุผลซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเองจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พุทธศาสนิกชนพึงนำหลักธรรม ทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตประจำวันของตน

2. ความสำคัญของบทบาทหน้าที่ครู

โกสินทร์ รังสยาพนธ์ (2540, หน้า 65-67) กล่าวว่า ความสำคัญในทางด้านของพระพุทธศาสนายกย่องครูเป็นปูชนียบุคคลเป็นผู้กระทำหน้าที่ เช่นเดียวกับพระเจ้าเป็นผู้นำโลก เป็นผู้นำทางวิญญาณ หรือยกระดับวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้นเป็นกัลยาณมิตรเป็นแบบอย่างของศิษย์เป็นพ่อแม่คนที่สองของศิษย์เป็นต้นเมื่อเป็น เช่น นี้ครูจะต้องฝึกอบรมและกระทำตนให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ให้เป็นคนมีจิตใจสูงนั้นจะต้องเป็นผู้ที่เจริญด้วยคุณธรรม

ฉลง ภิมย์รัตน์ (2541, หน้า 80-82) กล่าวว่า ความสำคัญของบทบาทครูโดยตรง และโดยอ้อมเพื่อเกื้อกูลงานอบรมสั่งสอนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยซึ่งอาจ จำแนกบทบาทของครูดังนี้ 1) มีนิสัยรักการอ่านค้นคว้าหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ 2) รู้จักทดลอง วิจัยค้นคว้าหาวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในกระบวนการสอน 3) มีความศรัทธาในอาชีพครู 4) ประพฤติ ตนอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม 5) ไม่เห็นแก่ได้จนต้องละทิ้งคุณธรรมและระเบียบวินัย 6) ฝึกให้ นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นส่งเสริมให้มีความร่วมมือกับผู้อื่นและส่งเสริมให้มีความร่วมมือใน การทำงานเป็นหมู่คณะ 7) ฝึกให้นักเรียนกล้าแสดงออกโดยมีเหตุผลและรู้จักอดทนต่อการวิจารณ์ 8) ศึกษาความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียนให้มีความรักความเห็นใจและความยุติธรรมเท่า เทียมกันไม่อคติและลำเอียง 9) อบรมบ่มนิสัยให้นักเรียนมีความสำนึกในชาติศาสนาและ พระมหากษัตริย์

สุพัตรา สุภาพ (2542, หน้า 32) กล่าวว่า ความสำคัญของบทบาทการปฏิบัติตาม สติธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อบาท คือ ต้องเลี้ยงลูกเป็นครู บทบาท คือสั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดีเป็นคนใช้บาท คือปฏิบัติตามหมอสั่งจากตัวอย่างจะเห็น ว่ามนุษย์แต่ละคนมีบทบาทหลายบทบาทและแต่ละบทบาทก็มีความสมบูรณ์ หรือสมดุลงัน

สงวน สุทธิเลิศอรุณ, และคนอื่นๆ (2543, หน้า 62) กล่าวว่า ความสำคัญของบทบาท ประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่งตามความคาดหวัง หรือตามที่แสดงจริง เช่น บุคคลที่มีตำแหน่ง เป็นครูที่ต้องประกอบพฤติกรรมในการสอนและการอบรม

ยนต์ ชุ่นจิต (2550, หน้า 145) กล่าวว่า ความสำคัญของบทบาทว่าเป็นแบบแผน พฤติกรรมของบุคคลซึ่งต้องปฏิบัติตามสติธิและหน้าที่ของตนตามสังคมซึ่งผูกพันอยู่กับฐานะ ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม หรือการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวกับอำนาจโดยสังคมกำหนดให้คาดหวัง บทบาทของบุคคลในแต่ละสถานภาพ หรือตำแหน่งฐานะไว้เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในสถานะภาพในการเป็น แนวทางการปฏิบัติในคุณลักษณะของครูที่ดีคุณลักษณะของครูไทยที่พึงประสงค์นั้นสามารถ พิจารณาได้หลายมุมมอง หรือหลายทัศนะ เช่น พิจารณาตามหลักทางพระพุทธศาสนาให้ยึดหลัก “ กัลยาณมิตรธรรม” 7 ประการ คือ 1) ปิโย น่ารัก 2) กรุณาเคารพ 3) ภาวนีโย นำเจริญใจ 4) วัตถุประสงค์ 5) วัชระเรียบแบบแผน 6) วจนักษโม อดทนต่อคำพูด 7) คัมภีร์จะกถกัตตาแกลงเรื่องได้อย่างลึกล้ำ 7) โน จัญฐานะ โนโยชเย ไม่ชักนำไปในทางที่เสื่อมนอกจากคุณลักษณะครูดี ตามหลักคำสอนใน พระพุทธศาสนาแล้วที่สำคัญยิ่ง คือตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีลักษณะ ดังนี้รู้ดีสอนดีมีวิสัยทัศน์จัดการฝึกฝนศิษย์ดวงจิตใฝ่คุณธรรมงามเลิศล้ำด้วยจรรยาไมตรีททาความ เป็นครูและดำรงอยู่ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา

ลีวินสัน (Levinson, 1991, p. 74) กล่าวว่า ความสำคัญของบทบาทไว้ 3 ประการ ดังนี้ 1) ปทัสถาน (norms) ความคาดหวัง (expectations) ข้อห้าม (eaboos) ความรับผิดชอบ (responsibilities) และอื่นๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกันซึ่งผูกพันกับตำแหน่งทางด้านสังคมที่ กำหนดไว้ซึ่งความหมายนี้มุ่งเน้นหน้าที่อันควรกระทำ 2) ความคิดเห็นของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่

คิดและปฏิบัติเมื่อดำรงตำแหน่งนั้นๆ 3) การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่จะกระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมแนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆ

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของบทบาทหน้าที่ครูเป็นแบบแผนพฤติกรรมของบุคคลซึ่งต้องปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนตามสังคมซึ่งผูกพันอยู่กับฐานะตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมโดยตรงและโดยอ้อมเพื่อเกื้อกูลงานอบรมสั่งสอนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยยกระดับวิญญานของมนุษย์ให้สูงขึ้นเป็นกัลยาณมิตรเป็นแบบอย่างของศิษย์เป็นพ่อแม่คนที่สองของศิษย์เป็นคนมีจิตใจสูงนั้นจะต้องเป็นผู้ที่เจริญด้วยคุณธรรม

3. ขอบข่ายของบทบาทหน้าที่ของครู

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2541, หน้า 158) กล่าวว่า ขอบข่ายของบทบาทไว้ว่าบทบาทคือรูปแบบพฤติกรรมที่คาดหวังว่าบุคคลจะต้องกระทำในตำแหน่งที่เขาได้รับในสังคมบุคคลมีหลายบทบาททั้งบทบาทภายในและบทบาทภายนอกที่ทำงานบางบทบาทก็สอดคล้องกัน

เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ (2542, หน้า 7-7) กล่าวว่า ขอบข่ายของบทบาทไว้ว่าบทบาท หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมซึ่งคาดหวังให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามสถานภาพที่การดำรงอยู่บทบาทเป็นลักษณะที่เปลี่ยนแปลงได้บทบาทเป็นการแสดงออกตามหน้าที่ หรือการแสดงออกตามความคิด หรือความคาดหวังเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งโดยยึดถือเอาฐานะหน้าที่ทางสังคมของเขาเป็นมูลฐาน

สมชาย กองจินดา (2543, หน้า 57) กล่าวว่า ขอบข่ายของบทบาทได้จำแนกงานกิจการนักเรียนออกเป็น 4 งาน คือ 1) การจัดกิจกรรมนักเรียน ได้แก่ ประโยชน์หลักการในการจัดประเภทของกิจกรรมและการประเมินผลของกิจกรรม 2) การจัดบริการแนะแนว ได้แก่ บริการต่างๆ ของการแนะแนวหน้าที่ของครูในฐานะผู้แนะแนวกิจกรรมการแนะแนวและการประเมินผลการแนะแนว 3) การรักษาวินัยในโรงเรียน ได้แก่ ประเภทของวินัยการแก้ไขและการป้องกันวินัยกับสุขภาพจิตครูใหญ่กับการรักษาวินัยของโรงเรียน 4) บริการด้านอื่นๆ ที่จัดให้แก่ นักเรียน เช่น บริการสุขภาพบริการอาหารกลางวันบริการร้านค้าของโรงเรียนการจัดความปลอดภัยแก่นักเรียน

สุนน อมรวิวัฒน์ (2543, หน้า 127) กล่าวว่า ขอบข่ายของบทบาทที่มีในแง่ของคุณสมบัติทางวิชาการและวิธีการสอนครูผู้เป็นกัลยาณมิตร ควรธรรม 6 ประการ ดังนี้ คือ 1) ขิปปินิสฺสดี เข้าใจได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย 2) ชารุกุชาติโก เป็นผู้ทรงจำธรรมทั้งหลาย 3) อตฺตูปริกฺข เป็นผู้พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ได้ทรงจำไว้แล้ว 4) ธมฺมานุชฺชมฺมปฏิปนฺโน รู้ในอรรถกถาธรรมแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม 5) สมทสฺสโก สมทปโก เป็นผู้อาจหาญและชักชวนผู้อื่นให้อาจหาญ 6) กณฺยาณวาใจ เป็นผู้มีความงาม กล่าวถ้อยคำไพเราะสละสลวยไร้โทษมีประโยชน์

สงวน สุทธิเลิศอรุณ, และคนอื่นๆ (2543, หน้า 141-145) กล่าวว่า ขอบข่ายของบทบาทครูบทบาทครูตามกฎหมายโดยฐานะที่ครูเป็นข้าราชการครูจะต้องประพฤติปฏิบัติในฐานะที่เป็นข้าราชการ หรือเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งจะต้องมีบทบาทดังนี้ คือ 1) จะต้องศึกษากฎหมายระเบียบข้อบังคับและคำสั่งของทางราชการเพื่อถือเป็นแนวปฏิบัติ 2) จะต้องปฏิบัติตนใน

สถานภาพที่เป็นข้าราชการพลเรือน เช่น สนับสนุนนโยบายของรัฐด้วยความบริสุทธิ์ใจ 3) จะต้องแต่งกายตามเครื่องแบบที่ทางราชการกำหนด 4) จะต้องเป็นผู้รักษาวินัยของข้าราชการพลเรือนและข้าราชการครู 5) ซึ่งระบบสังคมไทยเป็นสังคมมีพื้นฐานความเชื่อมาจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์บทธาพหมีมาพร้อมกับพระศาสนาสถานภาพของครูถูกกำหนดไว้ในหลักธรรม คือ ทิศทั้งหกซึ่งครูอยู่ในทิศเบื้องขวาที่รองมาจากบิดามารดาซึ่งอยู่ทิศเบื้องหน้า 6) บทบาทครูที่เป็นทั้งปวงนี้บุคคลโดยที่สังคมได้ยกย่องและเทิดทูนครูไว้สูงพอควรแก่การเคารพครูจึงต้องแสดงบทบาทในลักษณะเป็นบุคคลที่ควรเคารพทั้งในด้านการดำเนินชีวิตจะต้องประพฤติตนประดุจผู้ทรงศีลมีคุณธรรมและจริยธรรมที่มีชีวิตการทำงาน คือปฏิบัติหน้าที่ของครูสมบูรณ์แบบ

เครช (Krech, 1989, p.108) กล่าวว่า ขอบข่ายของบทบาทเป็นแผนและของความต้องการในเป้าหมายความรู้ความซื่อทัศนคติค่านิยมและการกระทำที่สมาชิกของชุมชนคาดหวังว่าควรเป็นไปตามชนิดของตำแหน่งที่มีอยู่

ผู้วิจัยสรุปขอบข่ายของบทบาทหน้าที่ของครูโดยที่สังคมได้ยกย่องและเทิดทูนครูไว้สูงพอควรแก่การเคารพครูจึงต้องแสดงบทบาทในลักษณะเป็นบุคคลที่ควรเคารพทั้งในด้านการดำเนินชีวิตจะต้องประพฤติตนประดุจผู้ทรงศีลมีคุณธรรมและจริยธรรมพร้อมกับพระศาสนาสถานภาพของครูถูกกำหนดไว้ในหลักธรรม คือทิศทั้งหกซึ่งครูอยู่ในทิศเบื้องขวาที่รองมาจากบิดามารดาซึ่งอยู่ทิศเบื้องหน้า

การปฏิบัติหน้าที่การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์

1. ด้านการจัดการเรียนการสอน

1.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

แสง จันทน์งาม (2540, หน้า 29) กล่าวว่า การสอนพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีสอนคน 3 วิธี ด้วยกัน คือ 1) อิทธิปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการใช้ความสามารถพิเศษทางด้านต่างๆ 2) อาเทศนาปาฏิหาริย์ การสอนโดยวิธีดัดใจวิธีนี้พระพุทธองค์ใช้กับบุคคลประเภทอุคฆฏิตัญญูและวิปจิตัญญู 3) อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการบรรยายองค์เดียว หรือแบบบรรยายแบบโต้ตอบสนทนาวิธีนี้พระใช้กับบุคคลประเภทเนยยะบุคคล

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540, หน้า 8-9) กล่าวว่า การสอนแสดงให้เห็นว่าการสอนมีความหมายครอบคลุมทั้งด้านวิธีการด้านตัวบุคคล คือผู้สอนและผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ด้านเป้าหมายการสอนด้านความสามารถของผู้สอนซึ่งจะช่วยให้การสอนนั้นประสบผลสำเร็จได้ดี ผู้เรียนต้องมีความสามารถจะนำความรู้ที่ได้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองได้สมดังเจตนาของผู้สอนเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนด

สุจิตรา ธรรัตน์ (2540, หน้า 69) กล่าวว่า การสอนพระพุทธศาสนานั้นช่วยให้เด็กมีการพัฒนาการอย่างถูกวิธี และเจริญตามวัยอย่างมีศีลธรรมจรรยาดีเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องในทางปฏิบัติอาจสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบได้ในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ด้านการปฏิบัติตามหลักภูมิธรรมการเจริญองกามแห่งปัญญา คือ 1) สัมปยุตสังเสวะ เสวนาผู้รู้ คือรู้จักเลือกหาแหล่งวิชาคบหาคนที่รู้ผู้ทรงคุณความดีมีภูมิธรรมภูมิปัญญาน่านับถือ 2) สัทธัมมัสสวนะฟังดูคำสอน คือเอาใจใส่สดับตรับฟังคำบรรยายคำแนะนำสั่งสอนในการแสวงหาความรู้ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรงและจากหนังสือ หรือจากสื่อมวลชนตั้งใจเล่าเรียนศึกษาค้นคว้าในด้านต่างๆ 3) โยนิโสมนสิการคิดให้แยบคาย คือรู้เห็นได้อ่านได้ฟังสิ่งใดก็รู้จักคิดพิจารณาด้วยตนเองโดยการแยกแยะให้เห็นสภาวะและเหตุผลว่านั่น คืออะไรเกิดขึ้นได้อย่างไรทำไมจึงเป็นอย่างนั้นจะเกิดผลอะไรขึ้นต่อไป 4) ธัมมานุชัมมปฏิบัติ คือการปฏิบัติให้ถูกหลักนำสิ่งที่ได้เล่าเรียนรับฟังไตร่ตรองเห็นชัดแล้วไปใช้ หรือปฏิบัติลงมือทำให้ถูกต้องตามหลักความมุ่งหมายข้อปฏิบัติ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายใหญ่ปฏิบัติธรรมอย่างรู้เป้าหมายของการปฏิบัติ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2541, หน้า 13) กล่าวว่า การสอนของทางพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่ามีหลายวิธีแต่ที่สังเกตได้ว่าทรงใช้บ่อยๆ มีอยู่ 4 แบบ คือ 1) แบบสากัจฉา หรือสนทนาวิธีนี้จะทรงใช้กับบุคคลที่ไม่ได้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก่อนโดยพระพุทธองค์จะเป็นผู้ถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจในธรรมะและได้เกิดความเลื่อมใสในธรรมะ และยังสนับสนุนให้พระสาวกได้สนใจวิธีนี้ คือให้สนทนาธรรมกันตามกาลดังในมงคลสูตรที่ว่าไว้ กาลสนทนมุสสุวานิ เอตมมัม คลมุตตมัม แปลว่า การฟังธรรมตามกาลเป็นมงคลอันสูงสุด 2) แบบในการบรรยาย วิธีสอนแบบนี้เป็นแบบกว้างๆ ที่พระองค์จะใช้กับคนหมู่มากที่มีพื้นฐานความรู้และความเข้าใจหลักธรรมมีความเลื่อมใสเป็นพื้นฐานอยู่แล้วและวิธีนี้เป็นวิธีอัศจรรย์ที่ผู้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าจะรู้สึกเหมือนว่าพระพุทธองค์ตรัสกับตนโดยเฉพาะ 3) แบบตอบปัญหา เป็นวิธีที่ใช้ตอบปัญหาแก่ผู้ที่สงสัยในธรรมะ หรือผู้ที่มาสอบถามเพื่อเทียบเคียงกับคำสอนของตน หรือถามเพื่อข่มปราบให้จนพระพุทธองค์ได้ทรงใช้วิธีตอบที่เหมาะสมตามที่ปรากฏในสังคีตสูตรท่านได้แยกไว้ 4 ลักษณะด้วยกัน คือ 3.1) เอกังสพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมาตายตัวพระอรรถกถาจารย์ยกตัวอย่าง เช่น ถามว่าจักขุเป็นอนิจจัง หรือฟังตอบตรงไปได้ที่เดียวว่าถูกแล้ว 3.2) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ท่านยกตัวอย่าง เช่น เขาถามว่า โสตะก็เหมือนจักขุ หรือฟังย้อนถามก่อนว่าที่ถามนั้น หมายถึง แง่ใดถ้าเขาว่าในแง่เป็นเครื่องมือมองเห็นฟังตอบว่าไม่เหมือนถ้าเขาถามว่าในแง่เป็นอนิจจังจึงควรตอบรับว่าเหมือนในด้านต่าง 3.3) วิภังชพยากรณ์ปัญหาปัญหาที่จะต้องแยกคำตอบ เช่น เมื่อถามว่าสิ่งที่เป็นอนิจจังได้แก่จักขุใช้ไหมฟังแยกความออกตอบว่าไม่เฉพาะจักขุเท่านั้นถึงโสตะขมานะ ก็เป็นอนิจจังได้ หรือปัญหาว่าพระตถาคตตรัสวาจาซึ่งไม่เป็นที่รักที่ชอใจของคนอื่นใหม่ก็ต้องแยกคำตอบตามด้านหลักการตรัสวาจา หรือปัญหาว่าพระพุทธเจ้าทรงดิเตียนดะทั่งหมดจริง ก็ต้องมีการแยกออกว่าแต่ละชนิดนั้นว่าสิ่งใดที่ดิเตียนชนิดใดไม่ดิเตียนเป็นต้น

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543, หน้า 19) กล่าวว่า การสอนของเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่าการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดการที่กำหนดจุดหมายสาระกิจกรรมแหล่งเรียนรู้สื่อการเรียนการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคนชีวิตให้เกิดประสบการณ์

ของการเรียนรู้ตามความสามารถสอดคล้องกับความถนัดความสนใจมีความต้องการของผู้เรียนเกิดกิจกรรมการเรียนรู้ค่านึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สัมผัสเกิดความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ธรรมชาติและเทคโนโลยี ผู้เรียนนั้นได้ค้นคว้าสร้างสรรค์ในจินตนาการ และสามารถแสดงออกได้ชัดเจนมีเหตุผลและครุมีบทบาทปลูกเร้าและเสริมแรงศิษย์ในทุกกิจกรรมให้ค้นพบคำตอบและการแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งการทำงานที่เป็นกลุ่มจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมความมีวินัยรับผิดชอบในการทำงาน ผู้เรียนมีโอกาสฝึกการประเมินและปรับปรุงตนเองยอมรับผู้อื่นสร้างจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองดีและเป็นผลของการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทันทีทุกเวลาเกิดขึ้นได้หลายระดับทั้งในตัวของผู้เรียนเอง และในห้องเรียน นอกเหนือไปจากห้องเรียนที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมกล่าวโดยจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญเป็นของกระบวนการเรียนรู้ คือ 1) มุ่งประโยชน์สูงสุดให้แก่ผู้เรียน 2) ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ 3) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย 4) ผู้เรียนสามารถนำหลักวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริง 5) ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543, หน้า 54) กล่าวว่า การสอนในการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งพฤติกรรมจิตใจปัญญาที่นำไปสู่ความดีโดยเด็ก ๆ ต้องฝึกมารยาทการอยู่ร่วมกันและปฏิบัติต่อผู้อื่น เช่น การพูดไพเราะการกล่าวคำขอบคุณขอโทษการกราบพระการกราบผู้ใหญ่การดูแลสิ่งของรอบตัวให้เรียบร้อย คือ 1) การพัฒนาด้านเนื้อหาความรู้แบบองค์รวมสำหรับเด็กโดยการนำเรื่องการรู้จักตนเองสังคมรอบตัวธรรมชาติและ การรู้ทันต่อเทคโนโลยีมาเป็นเนื้อหาแบบเรียนโดยมาแยกหน่วยย่อย 2) การพัฒนาด้านวิชาและอาชีพ คือ การที่จะได้พัฒนาสติปัญญากระบวนการคิดให้เสริมศักยภาพของสมองมนุษย์ที่ธรรมชาติให้มา

สุนทร ธี รังษี (2543, หน้า 72) กล่าวว่า การสอนเพราะเห็นว่าชีวิตของมนุษย์เราจะต้องเผชิญกับความทุกข์ระบบการสอน หรือวิธีการสอนของพระพุทธศาสนาจึงต้องมีการฝึกฝนอบรมคนให้มีปัญญาเมื่อมีปัญญารู้ตามความเป็นจริงแล้วสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้โดยการวางหลักการสอนทั่วไป หรือระบบของการสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์จะต้องทรงพิจารณาถึงอยู่เสมอ คือ 1) ปริยัติ สอนให้รู้ถึงสิ่งดีหรือไม่ดี 2) ปฏิบัติ ให้ละเว้นปฏิบัติฝึกฝน 3) ปฏิเวธ ผลที่เกิดจากการเรียนรู้และการปฏิบัติ

บุญชม ศรีสะอาด (2547, หน้า 4) กล่าวว่า การสอนว่า มีองค์ประกอบต่างๆ ที่ควรพิจารณาได้ คือ 1) จุดประสงค์ของบทเรียนการจะเลือกวิธีการสอนใดนั้นจะต้องให้มีความที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน 2) ลักษณะของเนื้อหาสาระการเลือกวิธีสอนควรเลือกวิธีสอนมีความสอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาสาระจะสอน 3) ลักษณะของผู้เรียนวิธีสอนบางวิธีไม่สามารถใช้กับผู้เรียนได้ทุกระดับวิธีสอนบางวิธีใช้ได้เฉพาะกับเด็กวัยหนึ่ง แต่ไม่สามารถจะใช้กับเด็กวัยหนึ่งได้ 4) เวลาในการสอนแต่ละวิธีต้องกำหนดเวลาให้เพียงพอกับเนื้อหาจำนวนครั้งมีเวลาต้องกำหนดให้นานเท่าใดตามช่วงเวลาดังกล่าวเพียงพอสำหรับการสอนด้วยวิธีนั้น หรือ ไม่จะต้อง

พิจารณาให้รอบคอบ 5) สถานที่ที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะต้องพิจารณาเป็นกรณีพิเศษการสอน บางวิธีจำเป็นต้องจัดสภาพห้องเรียนโตะเก้าอี้ให้เหมาะสม เช่น วิธีสอนแบบเป็นศูนย์การเรียนวิธี สอนแบบอภิปรายกลุ่มวิธีสอนแบบการเรียนรู้เป็นคู่แต่ละวิธีจะต้องมีการจัดแต่งทางสภาพห้องเรียน แตกต่างกันได้เราสามารถจัดสภาพห้องเรียนได้ตามที่ต้องการได้หรือไม่ 6) จำนวนของผู้เรียนมี จำนวนมากน้อยเท่าใดจำนวนผู้เรียนดังกล่าวนั้นเหมาะสมกับวิธีที่ใช้หรือไม่

โรไมน์ (Romine, 1974, pp. 139-143) กล่าวว่า การสอนเป็นองค์ประกอบที่จะ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีว่าควรประกอบไปด้วย คือ 1) บุคลิกภาพของผู้ที่สอนนั้นควรมีความ กระฉับกระเฉงมีอารมณ์ขันมีความสนใจที่จะสอนและเป็นกันเองกับผู้เรียน 2) การเตรียมการสอน ผู้สอนนั้นควรที่จะเตรียมการสอนเป็นอย่างดีชี้แจงให้ผู้เรียนทราบวัตถุประสงค์ในวิชาที่เรียนรวมทั้ง แนะนำหนังสืออ้างอิง 3) การเสนอเนื้อหาผู้สอนควรอธิบายอย่างชัดเจนกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถใช้ วิธีสอนแบบต่างๆ เพื่อสอนเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย 4) การประเมินผลผู้สอนนั้นควรประเมินเป็น ชั้นๆ เพื่อเสริมแรงทางการเรียน เช่น แจงให้ผู้เรียนทราบผลการสอนโดยเร็วและให้กำลังใจผู้เรียน 5) การรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนผู้สอนรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนและในการประเมินการ สอนของตนเองเสมอ

ผู้วิจัยสรุปความหมายของการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้นช่วย ให้เด็กมีการพัฒนาการอย่างถูกวิธีและเจริญตามวัยอย่างมีศีลธรรมจรรยาดีเป็นหลักในการดำเนิน ชีวิตได้อย่างถูกต้องในทางปฏิบัติจะสร้างปัจจัยแห่ง สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบในสิ่งต่างๆ ที่ เกิดขึ้นด้านการปฏิบัติตามหลักธรรมการเจริญของงามแห่งปัญญาเมื่อมีปัญญารู้ตามความเป็นจริง แล้วสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ นำความรู้ที่ได้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองได้สมดังเจตนาของผู้ สอนเพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนด

1.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนการสอน

วิชิต สุรัตน์เรืองชัย (2540, หน้า 83-85) กล่าวว่า การสอนแบบศูนย์กลางการเรียนการสอนเป็นการสอนที่ให้นักเรียนเป็นผู้แสดงด้านกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองในแต่ละศูนย์ การเรียนรู้มีกิจกรรมการเรียนที่แตกต่างกันเพื่อให้นักเรียนแบ่งกลุ่มไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองใน แต่ละศูนย์มีสื่อสร้างขึ้นจากบทเรียนที่เรียกว่าชุดการเรียนการสอนองค์ประกอบของวิธีสอนแบบ ศูนย์การเรียนรู้ผู้สอนผู้เรียนชุดการเรียนการสอนแบบห้องเรียนซึ่งวิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ สามารถประยุกต์ใช้กับการสอนทุกวิชาโดยเฉพาะด้านบทเรียนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักเรียน คิดค้นคว้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

สุวัฒน์ จันทน์จาง (2540, หน้า 79) กล่าวว่า ความสำคัญการสอนในแง่ของ พุทธธรรมแล้วเด็กก็คือสิ่งที่มีชีวิตที่ประกอบไปด้วยเลือดเนื้อกายและใจ เช่นเดียวกับความหมาย ของคำที่ใช้แทนเรียกว่ามนุษย์หากแต่เด็กมีขอบเขตความสามารถอย่างถูกจำกัดไว้ตามทาง ธรรมชาติไม่อาจทำในบางสิ่งบางอย่างได้ เช่นเดียวกับคนที่มีความเจริญเติบโตอย่างเต็มที่แล้ว ทางร่างกายความรับผิดชอบชั่วดีอย่าง เช่น คนปกติเด็กยังไม่อาจที่จะรับรู้และเข้าใจในบางสิ่งที่มี

อยู่รอบตัวเองได้มากนักสภาพทางกายและใจยังไม่อาจที่จะมีความเข้มแข็งเท่ากับคนที่อยู่ในช่วงโตเต็มวัยแล้วแต่ความรู้อื่นๆ เช่น สุขทุกข์จิตใจเสียใจมีความหวังต้องการแล้วแต่ก็มีอยู่ในตัวเอง เช่น เดียวกัน

จำเนียร ศิลปะวานิช (2540, หน้า 122) กล่าวว่า ความสำคัญในการสอนเป็นกระบวนการในการศึกษาที่มีความต่อเนื่องกันซึ่งผู้สอนนั้นจะจัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนรู้ได้โดยสะดวกถ้าผู้สอนรู้จักวิธีการสอน (method of teaching) ที่ดีมีความเหมาะสมแล้วย่อมจะทำให้ผู้เรียนได้ คือ 1) ได้รับความรู้และความเข้าใจในบทที่เรียนในวิชาการที่ครูผู้สอนในแต่ละหัวข้อ 2) มีทักษะ (skill) และความชำนาญในวิชาการที่เรียนรู้นั้น 3) มีทัศนคติ (attitude) ที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้นั้นที่มีความแตกต่างกัน 4) มีความสามารถนำสิ่งต่างๆ ไปใช้ได้ 5) สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้ 6) สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปได้

ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2543, หน้า 276-291) กล่าวว่า ความสำคัญการสอนจะพัฒนายั่งยืน (sustainable development) คือรูปแบบใหม่ของการพัฒนาภายใต้คำจำกัดความที่ว่าไม่ปิดกั้นโอกาสคนรุ่นหลังๆ ในการตอบสนองความจำเป็นซึ่งเดิมที่เป็นแนวคิดสำหรับการพัฒนาทางวัตถุแต่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ประกาศแนวความคิดใหม่ในรูปองค์การพัฒนาจริยธรรม หรือการพัฒนาจิตควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านวัตถุโดยการอธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าต้ององค์ประกอบ 4 อย่าง คือ 1) มนุษย์ถือว่ามีความสำคัญที่สุดควรมุ่งให้การศึกษาพัฒนาจนกว่าจะบรรลุถึงขั้นสูงสุดเรียกว่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีชีวิตที่ดีงาม 2) สังคมที่จะเน้นในการสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียนกันและช่วยเหลือเกื้อกูลกันพร้อมทั้งการสร้างโอกาสให้ปัจเจกบุคคลสามารถพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นทั้งในฐานะที่เป็นมนุษย์และทรัพยากรทางด้านสังคมด้วย 3) ธรรมชาตินั้นควรมองตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติต้องสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติมนุษย์ต้องดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลกับสรรพชีวิตอื่นๆ ทั้งในโลกนี้ 4) เทคโนโลยีนั้นต้องเกื้อกูลการพัฒนาอย่างแท้จริงไม่ใช่มุ่งทำลายองค์ประกอบอื่นๆ หรือจะไม่มุ่งบำรุงบำเรอความต้องการของมนุษย์จนเกิดผลเสียต่อองค์ประกอบอื่นๆ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543, หน้า 621-625) กล่าวว่า ความสำคัญการสอนทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นมุ่งเน้นการพัฒนาที่จิตใจของมนุษย์ที่จะเป็นหลักการพัฒนาจากภายในออกไปสู่ภายนอกจากส่วนย่อยไปสู่ส่วนใหญ่โดยที่ถือว่าหากจิตใจดีย่อมทำให้สังคมดีไปด้วยหากส่วนย่อยดีย่อมส่งผลให้ส่วนใหญ่ดีไปด้วยหลักธรรมส่วนใหญ่ นั้นจึงมุ่งเน้นให้ด้านศาสนิกชนใส่ใจต่อการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ก่อนเป็นอันดับแรกที่มีความหมายไปในแนวเดียวกันกับการพัฒนาจริยธรรมของชาวตะวันตกเรียกว่าการพัฒนาปัญญาเป็นต้น

กฤษฎา ด้วงเปรม (2543, หน้า 67) กล่าวว่า ความสำคัญการสอนหลักธรรมในทางด้านของพระพุทธศาสนา มาใช้ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการสอนสอดแทรกในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนการมองมนุษย์เป็นทรัพยากรธรรมชาติเป็นการพัฒนาด้านวิชาการผ่านการจัดการเรียนการสอนตามหลักธรรมที่เรียกว่า ปรีชาดี ปฏิบัติ และ

ปฏิเวธ เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มนุษย์เป็นชีวิตเป็นการจัดการเรียนสอนตามทางหลักของไตรสิกขามุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรม คุณธรรม และจริยธรรมของเด็ก

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 264) กล่าวว่า ความสำคัญการสอนการจัดสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาดสงบปลอดภัยและใกล้ชิดธรรมชาติปรับเปลี่ยนสภาพชั้นเรียนให้มีความหลากหลายไม่จำเจเพื่อส่งเสริมให้บรรยากาศในการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้นมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกันการส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนประสบการณ์มีการให้แรงเสริมทางและกำลังใจที่เหมาะสมนักเรียนได้เห็นและยอมรับรู้ความจริงใจด้านหลักจริยศึกษาหลักศาสนาด้วยการเห็นตัวอย่างการฝึกคิดพิจารณาในการฝึกปฏิบัติจริง

วีระเดช เชื้อนาม (2545, หน้า 2-5) กล่าวว่า ความสำคัญการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายในปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไม่ใช่เป็นแค่แนวทาง หรือวิธีสอนแต่จะเป็นหลักแนวคิดในการสอนเป็นการเปลี่ยนบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการเป็นผู้รับมาเป็นผู้เรียนและเปลี่ยนแปลงจากบทบาทของครูผู้สอนให้มาเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนในลักษณะของด้านกิจกรรมตระหนักถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสำหรับการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ชม ภูมิภาค (2546, หน้า 171) กล่าวว่า ความสำคัญการสอนโดยทั่วไปแล้วต้องมีเป้าหมายของพุทธศาสนามีใช้ต้องการให้รู้มีปัญญาเฉพาะในเรื่องของสังคัมมนุษย์ ธรรมดาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นเป็นปัญหาที่รู้ขึ้นจริงเห็นจริงตามความเป็นจริงที่มีอยู่ที่เรียกว่าอิกว่าสังขธรรมและสังขธรรมนี้ คือระดับที่เป็นขั้นตอนที่ชาวโลกทั่วไปข้องเกี่ยวกับเรียกว่าสมมุตสังขจะและขั้นที่สูงสุดขึ้นไปอีกเรียกว่าขั้นปรมาตมที่ว่าโดยสภาวะธรรมล้วนๆ นั้นไม่มีตัวตนตั้งนั้นอุปกรณ์ในการจะเข้าถึงความจริงต่างๆ ได้จึงต้องอาศัยหลักในการสร้างปัญญาและหลักในการสร้างองค์ปัญญาเมื่อกกล่าวโดยรวบรัดแล้วก็คือพุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง

สงัด อุทรานันท์ (2549, หน้า 5) กล่าวว่า ความสำคัญการสอนสิ่งต่างๆ นั้นที่อยู่รวมกันและต่างทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีระเบียบเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางกำหนดไว้ คือ 1) สิ่งต่างๆ ที่จะเป็นองค์ประกอบของระบบจะอยู่ด้วยกันอย่างมีระเบียบไม่มีความสับสนไม่มีความขัดแย้งซึ่งกันและกัน 2) มีความสะดวกและรวดเร็วประหยัดเวลา 3) ทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดด้านส่วนตัวและส่วนรวม

คาสทีล,และสตาห์ล (Casteel, & Stahle, 1975, p. 6) กล่าวว่า ความสำคัญการสอนคือ 1) ขั้นทำความเข้าใจสิ่งที่จะศึกษามาในรูปแบบของวัสดุ หรือสื่อการเรียนการสอนต่างๆ 2) ขั้นแสดงความสัมพันธ์จะเน้นความเข้าใจและการตีความข้อมูลความรู้ในลักษณะของมโนคติโดยให้ผู้เรียนพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความคิด 3) ขั้นกำหนดค่ามุ่งหมายให้ผู้เรียน

ได้แสดงค่านิยมและความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นประสบการณ์ หรือทางปัญหาที่สามารถประเมินค่าได้ 4) แสดงออกในขั้นนี้จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงค่านิยมออกมาให้ผู้อื่นทราบ

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนทางด้านพระพุทธศาสนา มาใช้ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการสอดแทรกในหลักสูตรการเรียนเป็นการพัฒนาด้านวิชาการผ่านการจัดการเรียนการสอนตามหลักธรรมที่เรียกว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เป็นการจัดการเรียนสอนตามทางหลักของไตรสิกขา มุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรม คุณธรรมและจริยธรรมในการคิดอย่างรูปแบบวิจารณ์ญาณการคิดอย่างมีเหตุผลการคิดให้หลากหลายกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอีกด้วย

1.3 ขอบข่ายการจัดการเรียนการสอน

ชื่อนันต์ สมุทวณิช (2542, หน้า 8) กล่าวว่า ขอบข่ายการจัดการเรียนเป็นกิจกรรมทางสังคมเป็นรากฐานสำคัญของการเสริมสร้างเป็นการสะสมพลังของชาติทุนทางสังคม แข็งแกร่งมีคุณภาพดีมากขึ้นเพียงใดมีปริมาณมากเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับระบบคุณภาพของทางการศึกษา

ยุทชัย เฉลิมชัย (2543, หน้า 9) กล่าวว่า ขอบข่ายการจัดการเรียนนั้นเป็นกระบวนการให้และรับความรู้และประสบการณ์การปรับเปลี่ยนทัศนคติการสร้างจิตสำนึกการเพิ่มพูนทักษะการทำความเข้าใจให้กระจ่างการอบรมปลูกฝังค่านิยมการถ่ายทอดศาสนาศิลปะและวัฒนธรรมของสังคมการพัฒนาความคิดโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บุคคลมีความเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ

กรมสามัญศึกษา (2543, หน้า 7) กล่าวว่า ขอบข่ายการพัฒนาการจัดการเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพมาโดยตลอดเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาปัจจัยที่จะเสริมสร้างและพัฒนาผู้เรียนซึ่งได้แก่ครูผู้บริหารหลักสูตรสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ชุมชนและบุคลากรทุกส่วนที่ต้องมีความเกี่ยวข้องเพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาประสบผลสำเร็จ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2543, หน้า 82-84) กล่าวว่า ขอบข่ายการจัดการเรียนเป็นระบบเปิดที่ผูกพันเกี่ยวเนื่องกันทั้งภายในองค์การและสถานการณ์จากนอกองค์การที่ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมความเจริญงอกงามของนักเรียนในด้านต่างๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองชุมชนเจตนาคติของนักเรียนที่มีต่อสถานศึกษาเช่น ผู้ปกครองชุมชนผู้บังคับบัญชาเป็นต้น

ประทุม สระทองยอด (2547, หน้า 11) กล่าวว่า ขอบข่ายการจัดการเรียนเป็นการดำเนินการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอย่างเป็นระบบเพื่อให้การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทุกด้านทั้งด้านร่างกายสติปัญญาอารมณ์จิตใจคุณธรรมและสังคม

กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 7) กล่าวว่า ขอบข่ายการจัดการเรียนครูเป็นผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการสั่งสอนศิลปวิทยาแก่นักเรียนครูจึงต้องมีความรู้มีประสบการณ์ เพื่อจะเป็นเครื่องเมื่อส่งเสริมให้หน้าที่การงานของครูให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปครูต้องแสวงหา

แนวความรู้และพัฒนาตัวเองอยู่เสมอควรเปรียบเสมือนกระจกเงาที่เด็กยึดเอาเป็นแบบอย่างครูจะต้องรักและเมตตา มีความอดทนทุ่มเทให้กับศิษย์อย่างเต็มที่

เคมปี (Kemp, 1998) กล่าวว่า ขอบข่ายการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีจุดมุ่งหมายที่ผล การเรียนรู้ที่เพิ่มพูนมีประโยชน์แก่ประชากรทุกคนโดยการพยายามหาแนวทางที่เป็นไปได้ในการ ตอบสนองความต้องการทางการศึกษาและเป็นการฝึกอบรมของแต่ละบุคคลลูกจ้างและของชุมชน ที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์ที่สุดซึ่งเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาจะตอบสนองความต้องการของ ผู้เรียนและผู้ใช้ผลของการศึกษาอบรมนั้น

ผู้วิจัยสรุปขอบข่ายการจัดการเรียนการสอนความพึงพอใจของนักเรียนและ ผู้ปกครองที่มีต่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาผู้เรียนมีพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสมการ ดำเนินการสอนในของรายวิชาพระพุทธศาสนา ไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ให้ผู้เรียนเป็นไปตามมาตรฐานในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และสถาบัน พระมหากษัตริย์เป็นผู้มีความศรัทธาความยึดมั่นในศาสนาและเป็นพลเมืองดีของชาติผู้เรียนมี จิตสำนึกกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อยตามประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามมีความคิดกว้างไกลใฝ่รู้ใฝ่ เรียนรักการอ่านแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผู้เรียนนำความรู้ประสบการณ์รวมทั้งสติปัญญา เป็น แนวทางในการดำรงชีวิตของตนเองในสังคม

2. ด้านการจัดสื่อการสอน

2.1 ความหมายของการจัดสื่อการสอน

กิดานันท์ มลิทอง (2543, หน้า 10) กล่าวว่า สื่อชนิดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเทป บันทึกละเอียด แผ่นภูมิ ซึ่งบรรจุเนื้อหาการสอนสิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้ ทางเทคโนโลยีการศึกษาเป็นเครื่องมือสำหรับผู้สอนนั้นถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียนเพื่อให้ ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์มีจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้เป็นอย่างดี

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ (2545 ก, หน้า 199-202) กล่าวว่า สื่อมี บทบาทสำคัญมากในการจัดกระบวนการเรียนการสอนทางพระพุทธศาสนาเพราะสื่อเป็นสิ่งกระตุ้น ให้นักเรียนอยากเรียนรู้ใน 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ เนื้อหาสาระทักษะกระบวนการฝึกปฏิบัติทั้ง ทางกายวาจาและใจและคุณลักษณะที่ตนคิดค่านิยมที่ถูกต้องซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานครูผู้สอนด้านพระพุทธศาสนาควรจะต้องพิจารณาเพิ่มเติมพื้น ฐานความรู้ด้านทางพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนด้วยตนเองจากสื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลาย และจะต้องพิจารณาเลือกสรรจัดหา หรือผลิตขึ้นเพื่อนำมาประกอบการเรียนช่วยให้ผู้เรียนสามารถ บรรลุเป้าหมายในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนควรระมัดระวังในเรื่องของสื่อ การเรียนรู้ก็คือการใช้สื่อนั้นต้องสนองความต้องการทางการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพอย่างสูงสุดสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อของจริงสื่อวัสดุ หรือโสตทัศนศึกษา หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ข่าวสารประสบการณ์ในชีวิตประจำวันให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านสื่อ

ต่างๆ ที่ผู้สอนควรได้หยิบยกมาเป็นประเด็นให้ผู้เรียนได้วิพากษ์วิจารณ์และรู้จักแยกแยะสิ่งต่างๆ อันนำมาสู่แนวความคิดที่ถูกต้อง

กระทรวงศึกษาธิการ (2548, หน้า 7) กล่าวว่า ความหมายสื่อการเรียนการสอน ตัวกลางที่ใช้ถ่ายทอดความรู้ความคิดตลอดจนทักษะต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันต่อโลก ปัจจุบันและนำไปใช้ได้ด้วยตนเองและผู้อื่นนั่นเอง

หทัยรัตน์ แซ่ลิ้ม (2548, หน้า 10) กล่าวว่า ความหมายของสื่อการสอนนั้น (Instructional media) หมายถึง สิ่งใดๆ ก็ตามที่เป็นตัวกลางถ่ายทอดความรู้ หรือเป็นตัวช่วยในการเรียนรู้ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนเป็นผู้ใช้เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จะเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาตลอดถึงการเรียนรู้ให้เท่าทันทางด้านเทคโนโลยี

สุดใจ เห่งศรีไพร (2549, หน้า 30) กล่าวว่า ความหมายสื่อเป็นสิ่งที่อยู่ในรูปของวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เป็นวิธีการนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนโดยทำหน้าที่บรรจุและส่งผ่านข้อมูลข่าวสารอันเป็นสาระสำคัญของการเรียนรู้ไปยังผู้เรียนเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพทั้งนี้อาจมีบทบาทในฐานะสิ่งช่วยครูในการถ่ายทอดผ่านด้านกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

บราวน์ (Brown, 1985, p. 32) กล่าวว่า ความหมายของสื่ออุปกรณ์ทั้งหลายที่ช่วยเสนอความรู้ไปสู่ผู้เรียนจนเกิดผลการเรียนที่ดีทั้งนี้ไม่เฉพาะสิ่งที่เป็นวัตถุ หรือเครื่องมือเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงกิจกรรมต่างๆ เช่น การศึกษานอกสถานที่ การแสดงบทบาทสมมติ การทดลองตลอดจนการสัมภาษณ์และการสำรวจ เป็นต้น

ผู้วิจัยสรุปความหมายของการจัดสื่อการสอนเป็นสิ่งที่อยู่ในรูปของวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ เป็นวิธีการนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนเป็นตัวช่วยในการเรียนรู้ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนเป็นผู้ใช้เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จะเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาตลอดถึงการเรียนรู้ให้เท่าทันทางด้านเทคโนโลยี

2.2 ความสำคัญของการจัดสื่อการสอน

ได้มีนักวิชาการและนักเทคโนโลยีการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้หลายคนพอสรุปได้ ดังนี้

ประเทือง หรั่งศิริ (2542, หน้า 11) กล่าวว่า ความสำคัญของสื่อการสอนนั้น หมายถึง เครื่องมือช่วยพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และเกิดทักษะในสิ่งที่เรียนได้มากและรวดเร็วการที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีตามจุดประสงค์ไม่ใช่ว่าเป็นเพราะผู้สอนเลือกสื่อการสอนได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์แต่อย่างเดียวยังขึ้นอยู่กับวิธีการที่ครูนำเอาการสอนไปใช้ได้อย่างดีเหมาะสมด้วยทั้งนี้เพราะสื่อการสอนมีอยู่หลายประเภทสื่อในบางชนิดต้องมีเครื่องมือช่วยประกอบจึงทำให้เกิดผลทางการเรียนการสอนได้

กิดานันท์ มลิทอง (2543, หน้า 89) กล่าวว่า ความสำคัญสื่อการสอน หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง สไลด์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ แผนภูมิ ภาพนิ่ง ซึ่ง

บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนสิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพที่นำมาใช้ในด้านเทคโนโลยีการศึกษาเป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางสำหรับทำให้การสอนของผู้สอนไปถึงผู้เรียนทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ หรือในจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้ได้เป็นอย่างดี

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2543, หน้า 111) กล่าวว่า ความสำคัญของสื่อการสอนคือวัสดุสิ้นเปลืองอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ไม่ฝุ่พ้ง่ายวิธีการกิจกรรมเกมการทดลองที่ใช้สื่อกลางให้ผู้สอนนั้นสามารถส่ง หรือถ่ายทอดความรู้เจตคติอารมณ์ความรู้สึกความสนใจทัศนคติและค่านิยม และทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545, หน้า 239) กล่าวว่า ความสำคัญของสื่อการสอนคือตัวกลาง หรือสิ่งต่างๆ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางสำหรับทำให้การถ่ายทอดความรู้ของครูถึงผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนได้ทำตามวัตถุประสงค์ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้เป็นอย่างดีกล่าวอีกนัยหนึ่งสื่อการเรียนการสอนคือวัสดุอุปกรณ์ วิธีการเทคนิคที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนส่ง หรือถ่ายทอดความรู้เจตคติและทักษะไปยังผู้เรียนนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้น

นิคม ทองแดง (2550, บทคัดย่อ) กล่าวว่า ความสำคัญของทางสื่อการศึกษาคือตัวกลาง หรือสิ่งต่างๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือและเทคนิควิธีการรวมทั้งกิจกรรมต่างๆ มาช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกิดการพัฒนาศาสามารถนำความรู้ที่ได้รับนั้นไปใช้ในการประกอบอาชีพตลอดจนการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ

ไฮนิคส์,โมเลนดา,และรัสเซล (Heinich, Molenda, & Russel, 1985, p. 5) กล่าวว่า ความสำคัญของสื่อการสอน หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นสไลด์ โทรทัศน์ วิทยุ เทป เครื่องบันทึกเสียง ภาพถ่าย วัสดุฉาย และวัตถุสิ่งตีพิมพ์ ซึ่งเป็นพาหนะในการนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลไปยังผู้รับเมื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน หรือส่งเนื้อหาความรู้ไปยังผู้เรียนในด้านการเรียนการสอนที่เรียกว่าสื่อการสอน

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของการจัดสื่อการสอนว่าสื่อชนิดใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง สไลด์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ แผนภูมิ ภาพนิ่ง ซึ่งบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนสิ่งเหล่านี้เป็นวัสดุอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีการศึกษาเป็นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางสำหรับทำให้การสอนของผู้สอนไปถึงผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพตลอดจนการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพเกิดองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้น

2.3 ขอบข่ายสื่อการเรียนการสอน

กิติมา สุรสุนธิ (2541, หน้า 22) กล่าวว่า ขอบข่ายสื่อการสอนรูปแบบในแต่ละสภาพการณ์ นั้นย่อมมีลักษณะที่แตกต่างกันไปโดยใช้เลือกรูปแบบการสื่อสารอย่างหนึ่งเป็นการพิจารณาในสถานการณ์หนึ่งในทางตรงกันข้ามอาจเลือกรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสมกับอีกสถานการณ์

หนึ่งมีความเข้าใจในรูปแบบของการสื่อสารในแต่ละประเภทนั้นอย่างถ่องแท้จะสามารถส่งผลให้การสื่อสารได้อย่างเป็นระบบและใช้ได้เหมาะสมในแต่ละโอกาส

จรรยา เหนียนเฉลย (2542, หน้า 2) กล่าวว่า ขอบข่ายสื่อการสอนมีบทบาทและเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทางการพัฒนาการศึกษาทุกระดับการใช้สื่อแต่ละชนิดนั้นควรเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาให้ผู้เรียนได้รู้เกิดทักษะกระบวนการและความรู้สึกนึกคิดต่างๆ อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสื่อการสอนจึงจะเป็นการเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับผู้สอนสื่อการสอนแต่ละประเภทมีความหลากหลายในการนำเสนอแตกต่างกัน

กิดานันท์ มลิทอง (2543, หน้า 21) กล่าวว่า ขอบข่ายสื่อการสอนเป็นรูปแบบการถ่ายทอดเรื่องราวและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแสดงออกความคิดเห็นมีความรู้สึกตลอดรวมไปถึงระบบเพื่อการติดต่อสื่อสารข้อมูลซึ่งกันและกัน

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545, หน้า 173) กล่าวว่า ขอบข่ายสื่อการสอน คือ ตัวกลาง หรือสิ่งต่างๆ ที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางสำหรับทำให้การถ่ายทอดความรู้ของครูถึงผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนได้ตามวัตถุประสงค์ หรือ จุดมุ่งหมายที่วางไว้เป็นอย่างดีกล่าวอีกนัยหนึ่งสื่อการเรียนการสอน คือ ต่อเนื่องในการส่งการรับสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารโดยผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสารอย่างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนครอบคลุมพฤติกรรมด้านใดด้านหนึ่ง หรือทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย ด้านทักษะพิสัย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 1200) กล่าวว่า ขอบข่ายสื่อการสอน คือ การนำถ้อยคำของข้อความ หรือหนังสือเป็นต้นของฝ่ายหนึ่งส่งให้อีกฝ่ายหนึ่งโดยมีสื่อเป็นผู้นำไป

อีริคสัน (Erickson, 1972, p.72) กล่าวว่า ขอบข่ายสื่อครูควรประเมินผลทั้งจากตัวสื่อและจากการใช้สื่อการสอนของครูเองทำให้ทราบว่าสื่อนั้นมีคุณค่าต่อการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใดและครูเองมีเทคนิคในการใช้สื่อการสอนนั้นดีพอ หรือไม่สื่อการสอนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายการสอน หรือไม่เพียงใดเพื่อนำไปใช้ปรับปรุงใช้ให้เหมาะสมในโอกาสต่อไป

ผู้วิจัยสรุปว่าขอบข่ายสื่อการสอน หมายถึง ความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากสื่อการเรียนการสอนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีการใช้สื่อและวิธีการที่หลากหลายมีการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนมาประกอบการสอนสื่อวิชาพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่เร้าให้นักเรียนสนใจในการเรียนผู้เรียนเกิดการเรียนและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากการใช้สื่อการเรียนการสอนมีการใช้นิทานชาดกเข้ามาประกอบในการเรียนการสอนเป็นองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่การใช้สื่อเป็นการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนใช้สื่อสารที่ดีมีความคาดหวังด้านการศึกษาและทางวัฒนธรรมอันดีงาม

3. ด้านการอบรมสั่งสอน

3.1 ความหมายการอบรมสั่งสอน

แสง จันทรวงาม (2540, หน้า 92) กล่าวว่า ความหมายการอบรมสั่งสอนนั้นที่ทางพระพุทธองค์ย่อมเล็งเห็นประโยชน์ในคำสอนที่จะเกิดแก่บุคคลทั่วไปตามกำลังศรัทธาและตามกุศล หรือกุศลที่ได้เคยสั่งสมมาแล้วในอดีตได้พิจารณาถึงภูมิหลังความเป็นมาของบุคคลที่พระองค์สั่งสอนและบุพกรรมความเป็นไปในเบื้องหน้าด้วยในทางพุทธวิธีการสอนเด็กตามแนวพุทธศาสนา จึงต้องจะสามารถแยกพิจารณา คือ 1) สอนตามความเหมาะสมของเด็ก 2) พิจารณาถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตามหลักอรรถะ 3) พิจารณาถึงธรรมตามกำลังและสติปัญญาของเด็ก

พิน ดอกบัว (2542, หน้า 1) กล่าวว่า ความหมายการอบรมสั่งสอนตามความเหมาะสมมีความเหมาะสมตามภูมิหลังความเป็นมาของบุคคลที่พระพุทธองค์สั่งสอนเนื่องจากการล่วงรู้ถึงอุปนิสัยของสัตว์ทั้งหลายและผลของกรรมทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคตจึงพิจารณาถึงความเหมาะสมต่อการสอนได้อย่างละเอียดการที่บำเพ็ญเพียรทางจิตอย่างหนักก็มีความเพียรอย่างหนักแน่นไม่ย่อหย่อนมีสติตั้งมั่นอยู่ในจิตจึงสงบได้โน้มจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสติญาณย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากตลอดสังสารวัฏกับเป็นอันมากบ้างตลอดวิภังกับเป็นอันมากบ้างตลอดทั้งสังสารวัฏและวิภังกับเป็นในภพโน้นและก็มีชีวิตอย่างนั้นจะมีผิวพรรณเป็นอย่างนั้นและมีอาหารอย่างนั้นเสวยสุขเสวยทุกข์ อย่างนั้น

สุนทร ณ รังษี (2543, หน้า 92) กล่าวว่า ความหมายการอบรมสั่งสอนสังฆารทั้งหลายที่มีใจครองและล้วนตกอยู่ในลักษณะที่เสมอเหมือนกันหมดภายใต้กฎของธรรมชาติที่เรียกว่าไตรลักษณ์เพราะเหตุว่าเป็นธรรมชาติ คือธาตุแท้ของธรรมทั้งปวงย่อมเป็น เช่น นั้นเป็นธรรมจิติ คือตั้งอยู่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติอย่างนั้นธรรมนิยาม คือเป็นกฎของทางธรรมชาติเท่านั้นเองทุกสิ่งต้องเป็นไปอย่างนั้น

พระมหาสุชาติ สุชาติ (2545, หน้า 61) กล่าวว่า ความหมายการอบรมสั่งสอนโดยยึดพุทธวิธีเป็นแนวทางสอนแบบไตรสิกขา มีรูปแบบต่างๆ คือ 1) อธิศีลสิกขา เป็นการศึกษาถึงกฎระเบียบวินัยข้อบังคับต่างๆ ปรากฏระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสงบสุข 2) อธิจิตตสิกขา เป็นการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับข้อปฏิบัติสำหรับการฝึกอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรมการทำสมาธิให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ 3) อธิปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดทางปัญญาอันยิ่ง หรือแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้อันสูงสุด คือปัญญาเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาชีวิตของมนุษย์ให้เจริญงอกงาม

เสถียร พันธรังษี (2546, หน้า 329-331) กล่าวว่า ความหมายการอบรมสั่งสอนเด็กในพระพุทธศาสนามีได้แยกแยะวิธีการสอนไว้โดยเฉพาะทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในพุทธวิธีการสอนต่างๆ ในแง่ของพระพุทธเจ้าท่านได้กล่าวครอบคลุมเอาไว้ทั้งหมดแล้วเพราะถือว่าสภาพของเด็ก หรือผู้ใหญ่ในแง่ของธรรมแล้วมีความหมายที่เหมือนกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นชีวิตที่อยู่ในความหมายตามหลักของพระพุทธศาสนา เช่น เดียวกันชีวิตประกอบไปด้วยรูปและนามเท่านั้น

กายกับใจเท่านั้นและหากกล่าวในมุมมองที่กว้างออกไปอีกก็จะเป็นได้เพียงสังฆารตามความหมายของคำว่าธรรมจึงมีความหมายที่กว้างขวางมากในพระพุทธศาสนา ถือว่าสิ่งทั้งปวงในทั่วสากลจักรวาลนี้มีเพียง 2 สิ่งเท่านั้น คือ 1) สังฆตธรรม คือสิ่งที่มีอยู่ทั่วไปในสากลจักรวาลได้แก่สิ่งที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจการปรุงแต่งของเหตุปัจจัยที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้น เช่น คนพีชสัตว์แม่น้ำทะเลภูเขาคนและสัตว์เป็นสังฆตธรรมที่มีวิญญาณครองส่วนพีชและสิ่งที่ไม่มีชีวิตอื่น ๆ นั้นเป็นสังฆตธรรมประเภทที่ไม่มีวิญญาณครอง 2) อสังฆตธรรม คือสิ่งที่ไม่ต้องอาศัยเหตุปัจจัยในการปรุงแต่งมีอยู่อย่างเดียว คือพระนิพพาน

พระมหานิคม นิคโม (2547, หน้า 4) กล่าวว่า ความหมายการอบรมสั่งสอนเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงแนวความเชื่อเดิมที่นับถือเทพเจ้าต่างๆ เปลี่ยนมาเป็นการมุ่งเน้น การพัฒนาตัวของมนุษย์แทนแนวทางในความเชื่อและการสั่งสอนให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพุทธศาสนาจึงได้เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในสังคมและขยายตัวไปตามชุมชนต่างๆ สมัยนั้นเรียกอีกโดยรวมว่าพุทธบริษัททั้ง 4 คือพระภิกษุพระภิกษุณีอุบาสกและอุบาสิกาสมัยครั้งเมื่อพุทธกาลนั้นมีหลักฐานปรากฏให้เห็นอยู่มากมายโดยเฉพาะในส่วนของผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันได้ตามประวัติศาสตร์ทั่วไป เช่น พระเจ้าประเสนทิโกศล พระเจ้าพิมพิสาร นางสิริมา นางสุชาดา นางวิสาขา อนาถปิณฑิกเศรษฐีและนางมัลลิกา เป็นต้น

กิ่งแก้ว อารีรักษ์ (2548, หน้า 86-90) กล่าวว่า ความหมายการอบรมสั่งสอนพบปัญหาเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และสติปัญญา คือความสามารถทางชีวภาพของแต่ละคนแสดงออกมามีผลผสมผสานระหว่างพันธุกรรมกับสิ่งแวดล้อมลักษณะทางปัญญาของทางมนุษย์ที่มี 3 มิติ คือในเนื้อหากระบวนการคิดและผลคนจะมีสติปัญญา หรือพหุปัญญา 8 ด้านมากน้อยที่ต่างกันแต่ละด้านพัฒนาได้ทำงานร่วมกันได้พหุปัญญา 8 ด้าน ได้แก่ภาษาคณิตศาสตร์ตรรกะมิติสัมพันธ์ศิลปะความถนัดทางด้านร่างกายการเคลื่อนไหวดนตรีจังหวะที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ความเข้าใจตนเองและด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายหลังเพิ่มอีกก็คือ จิตพิสัย และจิตวิญญาณแต่ยังไม่มีการสรุปว่าเป็นปัญญา หรือไม่นักเรียนจะได้เรียนรู้จากกิจกรรม 5 รูปแบบ คือ 1) ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นและศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้มีโอกาสได้พัฒนาพหุปัญญาหรือปัญญาหลายด้านพร้อมๆ กันด้วย 2) มีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่มีประสบการณ์ร่วมและการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นทำงานกลุ่ม 3) สามารถวิเคราะห์การเรียนรู้ผู้เรียนได้แสดงความรู้สึกรู้สึกของตนเองต่อการทำกิจกรรมได้ตอบคำถามที่ได้รับจากประสบการณ์การเรียนรู้จากคำถามว่าทำอะไรกับใครและเกิดความรู้สึกอย่างไร 4) สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองสรุปได้เองสร้างองค์ความรู้ขึ้นด้วยตนเองทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อนักเรียนมากกว่าการเรียนรู้จากท่องจำจากตำรา 5) นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริงเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริง คือนำความรู้ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดในชีวิตจริงได้รับการกระตุ้นให้คิดได้

สมิท (Smith, 1979, pp. 64-67) กล่าวว่า ความหมายการอบรมสั่งสอนบทบาทของครูในฐานะผู้อำนวยการเรียนรู้นั้นเป็นผู้แนะนำไม่ใช่สั่งการให้กำลังใจมากกว่า

ดิเตียนให้เสรีภาพมากกว่าบังคับการใช้วิธีการวางเงื่อนไขไปตามทฤษฎีทางของพาฟลอฟ (Palov) สามารถช่วยส่งเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้แก่นักเรียนในการที่จะเรียนรู้เรื่องใดได้มากครูสามารถปรับบรรยากาศให้นักเรียนลดความกังวลใจและลดความเครียดได้ให้ใช้วิธีการเสริมแรงในการที่ต้องการให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการเป็นการเฝ้าโดยการให้สิ่งเสริมแรงเพราะนักเรียนจะเรียนได้ดีถ้ามีรางวัลแต่รางวัลที่จะให้นักเรียนควรพิจารณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์

ผู้วิจัยสรุปความหมายการอบรมสั่งสอนโดยยึดพุทธวิธีเป็นแนวทางสอนแบบ ไตรสิกขา มีรูปแบบต่างๆ คือ อธิศีลสิกขา เป็นการศึกษาถึงกฎระเบียบวินัยข้อบังคับต่างๆ ปรากฏระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข อธิจิตตสิกขา เป็นการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับข้อปฏิบัติสำหรับการฝึกอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรมการทำสมาธิให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ อธิปัญญาสิกขาเป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดทางปัญญาอันยิ่งสังขารทั้งหลายที่มีใจครองล้วนตกอยู่ในลักษณะที่เสมอเหมือนกันหมดภายใต้กฎของธรรมชาติที่เรียกว่าไตรลักษณ์

3.2 ความสำคัญของการอบรมสั่งสอน

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) (2542, หน้า 45) กล่าวว่า ความสำคัญการอบรมสั่งสอนเป็นนิสัยของคนเรานั้นได้มาจากทิศทั้งหกซึ่งเมื่อสรุปแล้วจะเหลือแค่บ้าน วัด โรงเรียนนี้เองไม่ใช่ตกลงมาจากสวรรค์ไม่ใช่หลังไหลมาเองเหมือนอย่างกับน้ำฝนที่บนท้องฟ้าที่เหมือนดอกลีๆ เราก็ได้คุณพ่อคุณแม่ครูอาจารย์ลุงป้าน้าอาหลวงปู่หลวงพ่อช่วยกันอบรมให้จนกระทั่งกายมาเป็นนิสัยใจคอของเราส่วนว่าท่านจะอบรมได้ดีขนาดไหนนั้นก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล เพราะไม่มีใครจะอบรมบ่มนิสัยใจคอ หรือคุณงามความดีให้กับผู้อื่นได้มากกว่าที่ตัวเองมีอยู่

กรมวิชาการ (2544, หน้า 19-20) กล่าวว่า ความสำคัญการอบรมสั่งสอนตามแนวพุทธวิธีนั้นจะเน้นนักเรียนเป็นสำคัญผู้สอนนั้นต้องรู้จักนักเรียนเป็นอย่างดีแล้วพยายามจัดบรรยากาศในการเรียนต้องมีจัดลำดับความสำคัญความยากง่ายของเนื้อหายืดหยุ่นกลวิธีในการสอนและที่นำเอาหลักจิตวิทยาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในการจัดการเรียนการสอนแบบเบญจขันธ์เป็นรูปแบบหนึ่งซึ่งใช้หลักการยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 ได้แก่รูปเวทนาสัญญาสังขาร และวิญญาณนักเรียนจะได้เรียนรู้ปลูกฝังตามขั้นตอน 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นรูปกำหนดและเสนอสิ่งเร้าโดยมีการกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสด้วยประสาทต่างๆ แล้วเกิดอารมณ์ความรู้สึกเป็นสถานการณ์หลายๆ สถานการณ์ 2) ขั้นเวทนาในการรับรู้ของนักเรียนที่ได้รับการควบคุมดูแลให้ได้สัมผัสโดยอายตนะทั้ง 6 เช่น หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ถูกช่องทางรับรู้อย่างแท้จริงที่ใช้การเรียนรู้ทางการรับรู้ 3) ขั้นสัญญาในการวิเคราะห์เหตุผลและวิเคราะห์ความรู้สึกนักเรียนคิดแยกแยะว่ามีอะไรเกิดขึ้นใครทำอะไรที่ใหนอย่างไรเมื่อไรผลเป็นอย่างไรตอบคำถามเพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ 4) ขั้นสังขารในการตัดสินใจความตึงามนักเรียนได้พิจารณาความผิดถูกความตึงามความชั่วร้ายความเหมาะสมควรประพฤติและไม่ควรประพฤติ 5) ขั้นวิญญาณในการก่อให้เกิดอุปนิสัย หรือคุณธรรมฝังใจโดยใช้คำถามเพื่อโน้มนำความดีและความรู้สึกอันชอบธรรมให้เข้ามาไว้ในใจของตนเองนักเรียนตอบคำถามโดยคำนึงถึงตนเองเป็นที่ตั้งเพื่อให้นักเรียนได้

เรียนรู้อยอมรับค่านิยมคุณธรรม จริยธรรมที่ดั่งามควรประพฤตินำมาเป็นของตนเองด้วยความพึงพอใจและปฏิบัติตามเป็นนิสัย

ทิวาวรรณ แสงพันธ์ (2542, หน้า 11) กล่าวว่า ความสำคัญการอบรมสั่งสอนแบ่งวินัยไว้ 3 ประเภท คือ 1) วินัยเฉียบขาดแบบทหาร คือการใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือ นักเรียนทำดีเพราะกลัวถูกลงโทษวินัยชนิดนี้ตรงกับสุภาษิตว่ารักวัวให้ผูก รักลูกให้ตีซึ่งเมื่อทำดีจนเป็นนิสัยแล้วต่อไปจะติดเป็นนิสัยไม่ทำชั่ว 2) วินัยแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียนแนวคิดนี้ถือว่าเมื่อนักเรียนได้ทำในสิ่งที่ตนสนใจแล้วปัญหาในเรื่องวินัยจะไม่เกิดขึ้นซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่โรงเรียนจะใช้เพื่อได้แก้ปัญหาทางวินัยของนักเรียน 3) วินัยนั้นที่จะเกิดจากความรับผิดชอบและเกียรติของตนมีจุดมุ่งหมายให้กับนักเรียนเกิดมีความประพฤติโดยพยายามสร้างให้นักเรียนนับถือในเกียรติของตนและรู้จักรับผิดชอบต่อการรักเกียรตินั้น

คุณ โทษันท์ (2545, หน้า 95) กล่าวว่า ความสำคัญการอบรมสั่งสอนของครูอาจารย์ที่ดีนักเรียนนักศึกษาจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีในฐานะเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นผู้มีความปรารถนาดีต่อกันและช่วยเหลือเกื้อกูลที่ดีต่อกันโดยเฉพาะครูและอาจารย์ที่มีอิทธิพลในการหล่อหลอมปรุงแต่งบุคคลในสังคมได้มากพอกับบิดามารดาถึงอาจเป็นผู้ชี้้นำทางด้านสังคมให้เป็นผู้ยกระดับวิญญาณของมนุษย์และเป็นนักสร้างผู้ยิ่งใหญ่ก็ว่าได้การจะสอนวิชาพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนวัยรุ่นนั้นจะดำเนินกิจกรรมให้ได้ราบรื่นนั้นถ้าเริ่มต้นด้วยการเรียนการสอนและวิธีการที่สร้างศรัทธาให้กับนักเรียนที่เป็นเรื่องของการควบคุมทางด้านของพฤติกรรมที่เป็นกรอบค้ำแคบในกระบวนการที่ผู้ใหญ่คอยห้ามปรามและดำเนินคดีข่มขู่ความรู้สึกจึงจำเป็นต้องให้มีการสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นเสียก่อนเป็นความเชื่อมั่นที่จะเกิดจากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนามี 3 ประการ คือ 1) เชื่อมั่นว่าหลักของด้านพระพุทธศาสนานั้นเป็นความจริงแท้ และความดีความงามแท้ที่จริงนั้นด้วยพระธรรมคำสั่งสอนล้วนเป็นสิ่งปฏิบัติได้ทั้งนั้น 2) เชื่อมั่นว่าการปฏิบัติตนตามหลักทางของด้านพระพุทธศาสนาย่อมเกิดผลที่มีคุณค่าที่แท้จริงแก่ชีวิตเรา 3) เชื่อมั่นว่าการศึกษาในทางด้านของพระพุทธศาสนาเป็นการเรียนสาระความรู้ที่มีหลักเหตุและผลสามารถใช้ปัญญาพิสูจน์ให้เห็นจริงได้การเสริมสร้างศรัทธานั้นครูสามารถปฏิบัติได้จริง

สมบูรณ์ พรรณภาพ (2547, หน้า 29) กล่าวว่า ความสำคัญการอบรมสั่งสอนการประถมศึกษาแห่งชาติประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาที่มีคุณภาพ คือ 1) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ในชั้นเรียนเป็นไปเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาความรู้การเข้าใจตนเองและบุคคลรอบข้าง 2) หลักสูตร การเรียนการสอนควรส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้จากการปฏิบัติของจริงผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมคำนึงถึงความสนใจของเด็ก และประสบการณ์เดิม 3) การติดต่อสื่อสารกับพ่อแม่ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากสำหรับชีวิตของเด็กโรงเรียนจึงควรส่งเสริมและกระตุ้นให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมการเรียนการสอน 4) บุคลากรในสถานศึกษาของเด็กควรผ่านการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก 5) การให้ความสำคัญกับระบบของโครงสร้างการบริหารบุคลากรภายใน

กรีน (Green, 1971, pp. 30-33) กล่าวว่า ความสำคัญของการอบรมสั่งสอนตามรูปแบบ คือ 1) การสอนเป็นการช่วยพัฒนาการคิดการให้มีเหตุและผล การรวบรวมหลักฐานการเปรียบเทียบการวิเคราะห์และการพยากรณ์แก่ผู้เรียนซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสามารถพัฒนาในตัวผู้เรียนได้ จะต้องพิจารณากิจกรรมพื้นฐานของการสอนเป็นหลักสำคัญ 2) การสั่งสอนเป็นการช่วยพัฒนาการวางแผนให้แก่ผู้เรียนซึ่งสามารถดำเนินการได้ภายในห้องเรียนโดยกระตุ้นการสนับสนุนการให้คำปรึกษาการให้แรงเสริมรวมทั้งการประเมินผลเป็นต้น 3) การสั่งสอนก็เป็นการช่วยในพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามแก่ผู้เรียนโดยการฝึกปฏิบัติคอยชี้แนะและสร้างความเข้าใจระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนการฝึกปฏิบัติที่ดีเยี่ยมสร้างให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีการสั่งสอนควนเป็นการสร้างพฤติกรรม หรือการฝึกฝนนิสัยและการสอนควรเป็นการสร้างความเชื่อมั่นหรือการถ่ายทอดความรู้

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของการอบรมสั่งสอนว่าเป็นนิสัยของคนเรานั้นได้มาจากทิศทั้งหก ซึ่งเมื่อสรุปแล้วจะเหลือแค่บ้านวัดโรงเรียนนี้เองไม่ใช่ตกลงมาจากสวรรค์ไม่ใช่หลังไหลมาเองเหมือนอย่างกับน้ำฝนที่บนท้องฟ้าที่เหมือนตอนเล็กๆ เราก็ได้คุณพ่อคุณแม่ครูอาจารย์ลุ่มป้าน้ำอาหลวงปู่หลวงพ่อช่วยกันอบรมให้จนกระทั่งกายมาเป็นนิสัยที่มีอิทธิพลในการหล่อหลอมปรุงแต่งบุคคลในสังคมเชื่อมั่นว่าการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาเป็นการเรียนรู้ที่มีหลักเหตุและผลสามารถใช้ปัญญาพิสูจน์ให้เห็นจริงได้การเสริมสร้างศรัทธาปฏิบัติได้จริง

3.3 ขอบข่ายการอบรมสั่งสอน

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (2541, หน้า 119) กล่าวว่า ขอบข่ายการอบรมสั่งสอนคนเราทุกคนนอกจากมีหลักธรรมอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแล้วยังมีหน้าที่ประจำตัวกันมาตั้งแต่เกิดแล้วขณะที่ยังเป็นเด็กนั้นก็ยังมีหน้าที่น้อยหน้อยครั้งเป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่ก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาที่ติดตามตัวเป็นหน้าที่ประจำไม่รวมถึงหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพซึ่งมีอยู่มากว่าหน้าที่นั้นได้หมายถึง กิจที่ต้องรับผิดชอบ เช่น พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดีส่วนลูกก็มีหน้าที่ต้องประพฤติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่เมื่อลูกเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ต้องมีหน้าที่ต้องเลี้ยงดูพ่อแม่ที่ชราเป็นการตอบแทนครูบาอาจารย์ทั้งหลายมีหน้าที่ฝึกฝนอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) (2542, หน้า 169) กล่าวว่า ขอบข่ายการอบรมสั่งสอนการออกแบบการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์ที่เป็นแบบบูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลัก คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (self learning) เป็นการเรียนรู้ความคิดรวบยอด (concept learning) สาระการเรียนที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนถูกต้องด้วยการบริหารจัดการและเจริญปัญญาฝึกฝนให้เกิดสติสมาธิอยู่ตลอดเวลาซึ่งจะเป็นผลดีและเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้สาระ หรือวิชาอื่นๆ ด้วยการสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งนั้นจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จโดยมีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน

กฤษฏา ดั่งเปรม (2543, หน้า 55) กล่าวว่า ขอบข่ายการอบรมสั่งสอนที่ได้นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนนั้น โดยการสอน

สอดแทรกในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนที่ประกอบไปด้วยทั้ง 2 ส่วนด้วยกันนั้น คือ 1) การมองมนุษย์เป็นทรัพยากรเป็นการพัฒนาด้านวิชาการผ่านการจัดการเรียนการสอนตามหลักธรรมที่เรียกว่า ปรีชาดี ปฏิบัติ และปฏิบัติ เน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นบูรณาการเด็กได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติจริง 2) การมองมนุษย์เป็นชีวิตการจัดการเรียนการสอนแบบด้านไตรสิกขา มุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรมของเด็ก เช่น ในการเสริมสร้างนิสัยในตนเอง การมีจิตใจที่มั่นคง

สุรพงษ์ จันลิม (2544, หน้า 116) กล่าวว่า ขอบข่ายการอบรมสั่งสอนความรู้ทางพระพุทธศาสนาต้องมีกระบวนการเรียนรู้ขาดเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนตั้งแต่เยาว์วัยโดยนำเรื่องชาดกมาเป็นอุทาหรณ์และแบบอย่างในการดำเนินชีวิตจากชาดกที่กำหนดให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาเป็นเรื่องที่เน้นหลักธรรมในด้านเรื่อง การเคารพกันตามวัยวุฒิให้มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณให้เชื่อฟังบิดามารดาครูอาจารย์ ให้หลักธรรมของผู้นำชุมชนให้เป็นคนพูดจาไพเราะอ่อนหวานไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นและรู้จักในการ บริโภคตามอัตภาพของตนให้รู้จักสันโดษพอใจชอบใจยินดีในสิ่งที่ตนได้รู้จักเป็นผู้ให้

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (2548, หน้า 127) กล่าวว่า ขอบข่ายการอบรมสั่งสอน ให้บุตรเป็นคนดีด้วยการประพาดในสิ่งที่ตั้งงามซึ่งผู้ที่เป็นบิดามารดาต้องอบรมบุตรที่เป็นคนดี ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าสัตบุรุษบุตรที่เป็นสัตบุรุษย่อมประพาดในสิ่งที่เป็คุณประโยชน์ ก่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่บุคคลในครอบครัวและสังคมอย่างมากมายการสั่งสอนให้บุตรให้ ดำรงอยู่ในความดีอยู่ในกุศลกรรมบถ 10 ประการอันเป็นความดีที่ต้องปฏิบัติขั้นพื้นฐานได้แก่การ เว้นจากการฆ่าและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่นการเว้นจากการละเมิดช่วงชิงทรัพย์สินของผู้อื่นและเว้น จากประพาดผิดในกามเว้นจากการพูดเท็จพูดส่อเสียดพูดคำหยาบพูดเพ้อเจ้อไม่มีความโลภ ต้องการอยากได้สิ่งของผู้อื่นเว้นจากการอาฆาตพยาบาทปองร้ายผู้อื่นมีความเห็นถูกต้องที่เป็น สัมมาทิฐิปฏิบัติตามราจะต้องปลูกฝังให้บุตรมีจิตสำนึกทางด้านคุณธรรมและมีฉันทะในการทำ ความดีและพัฒนาให้มีความดียิ่งขึ้นไปมิให้หยุดอยู่กับระดับของความดีเดิมเพราะความดีเดิม เป็นสิ่งที่ไม่ควรสันโดษ

ฮาซัน (Hasan, 1996, pp. 36-38) กล่าวว่า ขอบข่ายการอบรมสั่งสอน คือการ เรียนรู้ตลอดชีวิตไปสู่ขั้นตอนของการปฏิบัติจะต้องตระหนักถึงความจริงที่ว่าการสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้เป็นการตั้งเป้าหมายระยะยาวซึ่งจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อได้ใช้ความพยายามมา เป็นระยะเวลาหลายปีไม่มีโครงสร้างของระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สมบูรณ์แบบเพียงหนึ่งเดียวที่ จะเหมาะสมในการนำไปใช้ได้กับทุกประเทศแต่ขึ้นอยู่กับความเป็นไปของชาติ วัฒนธรรม เงื่อนไข และความต้องการของประเทศนั้นๆ ธรรมชาติของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีความหลากหลาย แดกต่างและต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับ การดำเนินการตั้งแต่เริ่มแรกของผู้เกี่ยวข้อง การ เรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ใช่เรื่องของการบังคับแต่เป็นเรื่องของการร่วมมือและประสานงานระหว่าง

หน่วยงานต่าง ๆ ในการดำเนินกลยุทธ์นำการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่การปฏิบัติประกอบด้วยสิ่งสำคัญดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยสรุปขอบข่ายการอบรมสั่งสอนว่าความพึงพอใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีพฤติกรรมการอบรมสั่งสอนจากรูปธรรมไปหานามธรรมการเสริมให้กำลังใจแก่นักเรียนแต่ละคนการทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนนั้น ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพไม่ควรสอนด้วยการให้จดจำแต่สอนด้วยการให้เหตุผล การอภิปรายกลุ่มเพื่อให้นักเรียนเกิดปัญญารู้เท่าทันต่อเหตุการณ์

4. ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต

4.1 ความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

สุวัณน์ จันทร์จำนง (2540, หน้า 79) กล่าวว่า ความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในแง่หลักของทางพุทธธรรมแล้วเด็กก็คือสิ่งมีชีวิตที่ประกอบไปด้วยเลือดเนื้อกายและจิตใจด้วย เช่นเดียวกับความหมายของคำที่ใช้แทนเรียกว่ามนุษย์ หรือคนหากแต่ว่าเด็กนั้นที่มีขอบเขตและมีความสามารถอย่างถูกจำกัดไว้ตามทางธรรมชาติไม่อาจทำในบางสิ่งบางอย่างได้ เช่นเดียวกับคนที่มีความเจริญเติบโตอย่างเต็มแล้วทางร่างกาย เช่น ความรับผิดชอบชั่วดีอย่างคนปกติเด็กยังไม่อาจที่จะรับรู้และเข้าใจในบางสิ่งที่มีอยู่รอบตัวเองได้มากนักสภาพทางกายและใจยังไม่อาจที่จะมีความเข้มแข็งเท่ากับคนที่อยู่ในช่วงโตเต็มวัยแล้วแต่ความรับรู้อื่น ๆ สุขทุกข์จิตใจเสียใจมีความหวังต้องการล้วนแล้วแต่ก็มีอยู่ในตัวเอง เช่นเดียวกัน

โรงเรียนวัดกระจับพิจิต (2541, หน้า 16) กล่าวว่า ความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตจัดให้มีโครงการพุทธธรรมนำเยาวชนเพื่อปลูกฝังศีลธรรม ตลอดจนเกิดทัศนคติที่ดีให้แก่เยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมอันจะส่งผลให้เป็นพลเมืองดีมีคุณค่ามีคุณภาพต่อไปในอนาคตโดยที่มีวัตถุประสงค์ของโครงการพุทธธรรมนำเยาวชน คือ 1) เพื่ออบรมเยาวชนให้เกิดความเลื่อมใสและตระหนักถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนา 2) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน 3) เพื่อปลูกฝังจิตใจใฝ่ดีพร้อมทั้งจรรยา มารยาทอันดีงามให้แก่ นักเรียน 4) เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสรู้และปฏิบัติธรรมทั้งภาคทฤษฎีปฏิบัติ 5) เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งสถาบันชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์

รุ่ง แก้วแดง (2541, หน้า 169) กล่าวว่า ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตข้อเสนอใหม่สำหรับการปฏิวัติการศึกษา ก็คือคืนการศึกษาให้กับครอบครัว หมายถึง ในการลดบทบาทและสัดส่วนความรับผิดชอบของโรงเรียนในการจัดการศึกษาและในขณะเดียวกันก็จะต้องเพิ่มบทบาทของสถาบันครอบครัวให้สูงขึ้นก่อนที่ระบบการศึกษาของเราจะวิกฤติมากไปกว่านี้

ถวิล มาตรฐาน (2542, หน้า 11) กล่าวว่า ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตบทบาทของผู้ปกครองในการเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติว่าบิดามารดาและผู้ปกครองนั้นจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้ดูแลนักเรียนแบบเดิม (passive on lookers) คือเพียงแต่ช่วยในเรื่องปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิต

เรื่องปัจจัยพื้นฐานในการเรียนและดูแลสอดส่องความประพฤติบ้างก็จะเปลี่ยนเป็นผู้ที่มีบทบาทใกล้ชิดกับโรงเรียนช่วยวางแผนกับโรงเรียนและวางแผนการเรียนของบุตรหลานให้มากขึ้นกว่า (active partners) รวมทั้งมีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนและพัฒนาการบริหารจัดการให้กับทางโรงเรียนมากขึ้นกว่าเดิที่เป็นอยู่

ประณม จันทิม, และกานต์กมล ปิติสุข (2542, หน้า 2-8) กล่าวว่า ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตถึงผู้ปกครองกับบทบาทการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนสตรีวิทยา 2 ได้ว่าในการพัฒนาคน หรือเยาวชนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีคุณลักษณะตามนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาได้นั้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจะช่วยกันผลักดันส่งเสริมอย่างถูกต้องและเหมาะสมมิใช่มอบเป็นภาระหน้าที่ของโรงเรียนเพียงฝ่ายเดียวดังที่เคยมีความเชื่อกันมาแต่เดิมบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องมีมากขึ้น โรงเรียนจะต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปในทิศทางที่ดีและเป็นรูปธรรมชัดเจนมากยิ่งขึ้นไป คือ 1) บุคลากรผู้เป็นครูอาจารย์มีความสามารถปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ได้อย่างเต็มกำลังความสามารถตามความถนัดความสนใจสามารถดำเนินการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายอย่างเรียบร้อยมีความสุขปราศจากข้อขัดแย้งใดๆ เกิดการประสานประโยชน์ร่วมกันอย่างแท้จริง 2) นักเรียนผู้ที่เป็นเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนมีโอกาสในการฝึกฝนทักษะในการทำงาน ฝึกการเป็นผู้นำ ฝึกการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ปลูกฝังจิตสำนึกในการรักโรงเรียนรักท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม 3) ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมในการพิจารณาการดำเนินงานและการบริหารโรงเรียนซึ่งถือเป็นการเปิดวิสัยทัศน์ใหม่ในการที่ผู้ปกครองนักเรียนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 53 - 54) กล่าวว่า ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พ่อแม่และผู้ปกครองชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนปัจจุบันผู้ปกครองและชุมชนมีความคาดหวังสูงขึ้นเกี่ยวกับการศึกษาในโรงเรียนจึงมีการเรียกร้องมากขึ้นให้โรงเรียนรับผิดชอบต่อสาธารณชน และต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าสามารถในการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพของโรงเรียนจึงต้องเปิดทางมากขึ้นให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ปกครองเพื่อนำมาปรับปรุงโรงเรียนให้ดีขึ้นมากกว่าเดิมในบางประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกาและแคนาดาการให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในทางการศึกษาและการบริหารจัดการของโรงเรียนถือเป็นสิทธิของพลเมืองและหน้าที่มักมีกฎหมายบังคับแต่สำหรับประเทศในเอเชียส่วนใหญ่แม้ยังไม่มียกกฎหมายบังคับแต่ก็เริ่มแนวโน้มให้ผู้ปกครองมีสิทธิดังกล่าว

ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2543, หน้า 276-281) กล่าวว่า ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการที่จะพัฒนายั่งยืน (sustainable development) รูปแบบใหม่ของการพัฒนาภายใต้คำจำกัดความที่ว่าไม่ปิดกั้นโอกาสคนรุ่นหลังๆ ในการตอบสนองความจำเป็นซึ่งเดิมนั้น

เป็นแนวคิดสำหรับการพัฒนาทางวัตถุแต่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ประกาศเป็นแนวคิดใหม่ ในรูปองค์การพัฒนาจริยธรรม หรือการพัฒนาจิตที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านวัตถุโดยการอธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่ากฎธรรมชาติเป็นความจริงที่เราทั้งหลายนั้นจะต้องรู้ไว้เพราะมีแต่ประโยชน์แม้จะเป็นกฎธรรมชาติในส่วนที่ไม่ถูกใจเราไม่น่าปรารถนาเราก็ต้องรู้เพื่อปฏิบัติให้ถูกต้องความจริงของสิ่งทั้งหลายตามธรรมดาแบ่งออกเป็นสิ่งที่มีความหมาย 3 ชั้นตอน คือ 1) เป็นประโยชน์สำหรับที่จะปฏิบัติตามได้ถูกต้องเพื่อจะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดีมิให้เกิดทุกข์โทษภัย 2) เป็นประโยชน์ในการจะนำมาใช้มาจัดทำ หรือให้สร้างสรรค์อะไรของเราเองสำเร็จประโยชน์ขึ้นมาตามต้องการ 3) เป็นประโยชน์ในทางความรู้เท่าทันที่จะดำเนินชีวิตดำเนินในทำให้รู้จักวางท่าทีของจิตได้ถูกต้องทำให้มีความสุขและไร้ทุกข์อย่างแท้จริงแต่จะเห็นได้ตามลำดับตั้งแต่ข้อหนึ่งว่า ความรู้เกี่ยวกับความจริงของธรรมนั้นมีประโยชน์ในประการที่หนึ่งซึ่งง่ายที่สุดคือการทำที่ปฏิบัติตามเมื่อปฏิบัติตามมันได้ถูกต้องมีความสอดคล้องกันดีชีวิตของเรา ก็จะเป็นไปได้ดีด้วย

แมคคลูร์ (McClure, 1990, p. 56) กล่าวว่า ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่เป็นการศึกษาความต้องการข่าวสารจากโรงเรียนของผู้ปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษาผลจากการศึกษาพบว่าสิ่งที่ผู้ปกครองต้องการทราบจากโรงเรียนได้แก่ คือ 1) รายงานผลการเรียน หรือคะแนนผลการทดสอบทางวิชาการของนักเรียน 2) บัตรรายงานความก้าวหน้า หรือพัฒนาการด้านต่าง ๆ รวมทั้งการบ้านของนักเรียน 3) ผู้ปกครองนักเรียนชายต้องการทราบผลการปรับปรุงด้านอารมณ์ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ในโรงเรียนการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนในขณะที่ผู้ปกครองนักเรียนหญิงต้องการทราบข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มเพื่อนเด็ก

ผู้วิจัยสรุปความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าหลักของพุทธธรรมแล้ว เด็กก็คือสิ่งมีชีวิตที่ประกอบไปด้วยเลือดเนื้อกายและจิตใจ เช่นเดียวกับความหมายของคำที่ใช้แทนเรียกว่ามนุษย์ หรือคนหากแต่ว่าเด็กนั้นที่มีขอบเขตและมีความสามารถอย่างถูกจำกัดไว้ตามทางธรรมชาติพัฒนาที่ยั่งยืนว่ากฎธรรมชาติเป็นความจริงเพื่อปลูกฝังศีลธรรมตลอดจนทัศนคติที่ดีให้แก่เยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมอันจะส่งผลให้เป็นพลเมืองดี

4.2 ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543, หน้า 248) กล่าวว่า ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตไว้ 4 ด้าน คือ 1) มนุษย์ ถือว่ามีความสำคัญที่สุดควรมุ่งให้การศึกษาพัฒนาจนกว่าจะบรรลุถึงขั้นสูงสุดเรียกว่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีชีวิตที่สมบูรณ์ 2) สังคมเน้นที่การสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียนกันและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันพร้อมทั้งสร้างโอกาสให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้ดียิ่งขึ้นทั้งในฐานะที่เป็นมนุษย์และทรัพยากรทางด้านของสังคม 3) ธรรมชาติ ควรมองตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่ต้องมีความสอดคล้องกลมกลืนกับทางธรรมชาติมนุษย์ต้องดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลกับสรรพชีวิตอื่นๆ ในโลกนี้ 4) เทคโนโลยีต้องมีความเกื้อกูลการพัฒนาอย่างแท้จริงไม่มุ่งทำลายในองค์ประกอบอื่นๆ ไม่มุ่งบำรุงบำเรอความต้องการของมนุษย์จนเกิดผลเสียต่อองค์ประกอบอื่นๆ ในภายหลัง

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543, หน้า 11-12) กล่าวว่า ความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือผู้เรียนที่เป็นคนดี หมายถึง คนที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพมีจิตใจงามมีคุณธรรมมีลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งทางด้านจิตใจและด้านทางพฤติกรรมแสดงออกเป็นคนเก่งคนที่มีสมรรถภาพในการดำเนินชีวิตโดยมีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่ง หรือรอบด้านมีความสามารถพิเศษเฉพาะทางและเป็นคนมีความสุขเป็นคนมีทั้งด้านสุขภาพดีทั้งกายและจิตเป็นคนร่าเริงแจ่มใสร่างกายแข็งแรงจิตใจเข้มแข็งมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีความรักต่อทุกสรรพสิ่งและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างพอเพียงตามอัตภาพ

กรมวิชาการ (2544, หน้า 28-40) กล่าวว่า ความสำคัญของคุณภาพชีวิตในการพัฒนาแนวคิดของมนุษย์เป็นขั้นตอนจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งโดยไม่มีการข้ามขั้นพัฒนาการคิดของเด็กจะเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนพยายามทำความเข้าใจนำความเข้าใจเดิมมาใช้และได้เรื่องใหม่เมื่อเข้าใจก็จะสบายใจเกิดสภาวะสมดุล เด็กจะได้พัฒนาทักษะการรู้ หรือคิดจากการจัดกระทำกับความคิดข้อมูลมีโอกาสได้พิจารณาพิจารณาและพยายามที่รวมให้เป็นรูปแนวคิดใหม่ข้อมูลในความคิดต่างๆ ความหมายกับเด็กก็ต่อเมื่อมีโอกาสได้จัดกระทำกับข้อมูลภายในให้เด็กได้ผ่านกระบวนการคิดและพิจารณาพิจารณาข้อมูลเหล่านั้นด้วยตนเองเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเป็นการเปรียบเทียบของผลการคิดในรูปการพิจารณาของผู้อื่นมีทักษะการคิดนี้จะสอนได้จากทุกวิชาเนื้อหาสาระแต่ละวิชาจะมีความสำคัญและความสมบูรณ์ในการที่ช่วยพัฒนาคุณภาพการคิดการซึมซับในการปรับปรุงใช้หมุนเวียนได้อย่างต่อเนื่องเกิดการพัฒนาการเรียนรู้

ปुरुชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2546, หน้า 26) กล่าวว่า ความสำคัญคุณภาพชีวิตเป็นความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องกับครอบครัวแสดงให้เห็นบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับระบบการจัดการเรียนการสอนของเด็กทางตรงและทางอ้อมครอบครัวนั้น ยังมีความผูกพันกับเด็กอีกหลายๆ ด้าน เช่น ในด้านขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและประเพณี ในด้านศีลธรรมด้านสังคมเป็นตัวกำหนดทางด้านการปฏิบัติจริง

สมชาย เทพแสง (2546, หน้า 11) กล่าวว่า ความสำคัญคุณภาพชีวิตเป็นการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งของคุณภาพทางการศึกษาที่จะต้องเตรียมความพร้อมทั้งด้านวิสัยทัศน์เป้าหมายพันธกิจและทางยุทธศาสตร์โดยให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมเกิดการยอมรับและศรัทธามีแรงจูงใจในการทำงานเพื่อให้ประสบผลสำเร็จไปตามเป้าหมายแนวทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทิสนา เขมมณี (2548, หน้า 8-12) กล่าวว่า ความสำคัญคุณภาพชีวิตผู้เรียนจะได้รับการเตรียมความพร้อมในการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลตัวอย่าง 2 สิ่งที่มีความแตกต่างกันของผู้เรียนที่มีการสังเกตข้อมูลตัวอย่างทั้ง 2 ชุดคิดหาคุณสมบัติร่วมและคุณสมบัติต่างนำเสนอข้อมูลที่ใช่และไม่ใช่วัตถุอย่างของสิ่งที่จะเรียนรู้ก็สลับกันไปจนครบถ้วนครูผู้สอนนั้นเฉลยตอบถูก หรือผิดหลังจากนั้นผู้เรียนก็สามารถบอกได้ว่าคุณสมบัติเฉพาะสิ่งของที่เรียนรู้สรุปให้คำจำกัดความเพื่อให้

ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อะไรมีโน้ตทัศน์จากการคิดวิเคราะห์ตัวอย่างที่มีหลากหลายเข้าใจโน้ตทัศน์รู้ทักษะการสร้างโน้ตทัศน์พัฒนาการให้เหตุผลโดยการอุปนัย (Inductive reasoning) ต่อไปผู้เรียนจะสามารถคิดวิเคราะห์และตีความสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

คาร์ล (Carl, 1979, p. 52) กล่าวว่า ความสำคัญคุณภาพชีวิตการสอนทางศาสนา นั้นเป็นทางเลือกเสี่ยงอารมณ์ที่ไม่สบายใจของคนบางคนดังนั้นในความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องบำรุงสุขภาพจิตได้อย่างหนึ่งคนเคร่งทางด้านศาสนาอย่างพวกคาทอลิกสามารถรักษาโรคจิต ความแปรปรวนทางจิตได้ง่ายกว่าพวกที่ไม่เคร่งทางด้านศาสนาอย่าง เช่น พวกโปรเตสแตนต์เพียงแต่บอกให้มีการสารภาพกับพระเจ้าก็ช่วยได้มากแล้ว

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าในการพัฒนาแนวคิดของมนุษย์เป็นขั้นตอนจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งโดยไม่มีการข้ามขั้นพัฒนาการคิดของเด็กจะเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนพยายามทำความเข้าใจความเข้าใจเดิมมาใช้และได้เรื่องใหม่เมื่อเข้าใจก็จะสบายใจเกิดสภาวะสมดุลเด็กจะได้พัฒนาทักษะในการพัฒนาคุณภาพการคิดการซึมซับในการปรับปรุงใช้หมุนเวียนได้อย่างต่อเนื่องเกิดการพัฒนาการเรียน

4.3 ขอบข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิต

พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2540, หน้า 2) กล่าวว่า ขอบข่ายพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นแนวทางแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวสมาชิกทุกคนถือได้ว่าเป็นผลผลิตที่มาจากทางครอบครัวทั้งสิ้นการสร้างสถาบันครอบครัวที่มั่นคงถือได้ว่าเป็นการสร้างเกาะป้องกันปัญหาทางสังคมได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะการที่หญิงและชายมาอยู่ร่วมกันจะต้องมีการปรับตัวให้อยู่ในบทบาทของตนใหม่ คือในด้านความต้องการทางเพศแล้วนั้นมีการดำเนินชีวิตการดูแลกิจการบ้านเรือนการมีทัศนคติที่ดีต่อกันค่านิยมเดียวกันตลอดลักษณะอารมณ์เหล่านี้ถือว่าเป็นของรากฐานครอบครัวการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสมาชิกในครอบครัวจะต้องมีความเสียสละและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลภายในครอบครัวและยังรวมไปถึงบุคคลภายนอกอีกด้วย

ประภาศรี สิห์อำไพ (2540, หน้า 21) กล่าวว่า ขอบข่ายการพัฒนาคุณภาพจึงประกอบไปด้วยหลักในการพัฒนามนุษย์เพื่อจะให้เป็นมนุษย์สมบูรณ์ด้วยการพัฒนาคนครบทั้งด้าน กาย (body) จิต (mind) และสังคม (society) กระบวนการในการสร้างครอบครัววิถีพุทธ จึงจำเป็นต้องสร้างแนวคิดและอุดมการณ์ของการมีชีวิตคู่สถาบันครอบครัวที่มองจากอดีตชาติมีสติกับปัจจุบันและคาดหวังผลถึงอนาคตสิ่งเหล่านี้หากสมาชิกในครอบครัวตระหนักกันไว้แล้ว ความบาดหมางและความรุนแรงของปัญหาครอบครัวจักเบาบางมีทางออกที่ละมุนละม่อมมากกว่าการพูดอ้างถึงสิทธิและหน้าที่รวมทั้งเสรีภาพที่ฝรั่งตะวันตกเพิ่งเข้ามาทำลายวิถีคิดและวัฒนธรรมแบบไทยที่มีพื้นฐานของพระพุทธศาสนาเป็นทุนทางสังคมไทยในปัจจุบัน

วาริญา ภาวภูตานนท์ (2541, หน้า 55) กล่าวว่า ขอบข่ายการพัฒนาคุณภาพพระพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องของอดีตชาติปัจจุบันและอนาคตบ่อเกิดของความรักตามแนวทางในด้านพุทธศาสนาจึงอธิบายเหตุปัจจัยในอดีตและเหตุปัจจัยในปัจจุบันความรักในแนวพุทธจึงไม่

สิ้นสุดลงแต่ปัจจุบันหากยังต้องดำเนินต่อไปในอนาคตบนพื้นฐานของครอบครัวในแนวทางพุทธ เป็นครอบครัวที่ยังไม่สิ้นสุดแม้การหย่าร้างจะเกิดขึ้นความรุนแรงของครอบครัวเด็กและเยาวชนคือ ผลผลิตส่วนหนึ่งที่สถาบันครอบครัวเป็นตัวสร้างและหล่อหลอมขึ้นมาสถาบันครอบครัวถึงจะเป็น สถาบันที่เล็กที่สุดและมีความสำคัญที่สุดของสถาบันหนึ่งในสังคมไทย

สมภาร พรหมทา (2543, หน้า 163) กล่าวว่า ขอบข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิต พระพุทธศาสนานิวาสหลักการในการแก้ปัญหาชีวิตและสังคมเอาไว้อย่างครบถ้วนการครองเรือนเป็น หลักการทางสังคมอย่างหนึ่งที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญและวางหลักเอาไว้เรียกกันว่าเป็น จริยธรรมของคู่สมรสพุทธศาสนามองว่าคู่สมรส คือรากฐานที่จะทำให้สังคมมีระเบียบที่ดีงามหลัก จริยธรรมคู่สมรสจึงกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นหลักจริยธรรมเชิงสังคม (social morality)

จำเนียร รักษาภักดี (2544, หน้า 89) กล่าวว่า ขอบข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความตั้งใจจริงที่จะสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดานั้นให้เป็นคนดีที่มี คุณภาพทั้งร่างกายและจิตใจเป็นหน้าที่อันสำคัญของบิดามารดาที่จะต้องส่งเสริมคุณภาพชีวิต ให้แก่บุตรเพราะถือว่าบิดามารดาเป็นผู้มีส่วนสำคัญที่จะพัฒนาชีวิตบุตรธิดาให้ชีวิตที่ดีในสังคม สัจจะของคนดีเมื่อมีอยู่ในใจผู้ใดย่อมช่วยให้ผู้นั้นประสบความสำเร็จปรารถนาที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้ แน่นนอนการตั้งสัจจะในเรื่องการประพฤติปฏิบัติเป็นนิमितรรมายของการที่ก้าวไปในทางอันเป็น ประโยชน์สุขและมีประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิต

เอกเชลรอด (Axelrod, 1977, p. 2) กล่าวว่า ขอบข่ายการพัฒนาชีวิตเป็นการ เสริมกำลังใจเน้นวิธีกระตุ้นให้บุคคลนั้นได้เพิ่มความถี่ในการแสดงด้านพฤติกรรมที่จะเกิดอันพึง ประสงค์ออกมาได้โดยการเพิ่มเหตุการณ์ซึ่งเป็นสิ่งเสริมกำลังใจเช่นครูยกย่องสรรเสริญกล่าวคำ ชมเชยและยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน เป็นต้น

ผู้วิจัยสรุปว่าขอบข่ายการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านความพึงพอใจของ นักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ดำเนินการไปเพื่อให้ ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจตนเองมากขึ้นนักเรียนประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนที่มีชีวิตสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นปกติสุขชีวิตของผู้เรียนแต่ละบุคคลที่ได้มี การพัฒนาให้ถูกทิศทางเป็นครอบครัวที่มีพ่อแม่รักใคร่และเอาใจใส่อย่างต่อเนื่องเป็นบุคคลมี สุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจหน้าที่การงานมีสถานภาพในการพัฒนาทางด้านสังคม ครอบครัวที่อบอุ่นเป็นบุคคลที่มีความมั่งคั่งทั้งกายวาจาและจิตใจเป็นผู้บำเพ็ญตนเพื่อส่วนรวม มากกว่าส่วนตัวโดยเฉพาะไม่ก่อปัญหาต่างๆ ให้แก่สังคม

5. ด้านการเป็นแบบอย่าง

5.1 ความหมายของการเป็นแบบอย่าง

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540, หน้า 50) กล่าวว่า แบบอย่างการเรียนรู้จากการ สังเกตเพื่อเลียนแบบได้แก่การสังเกตพฤติกรรมและผลที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำของผู้อื่น เช่น

การไต่ถามไต่ฟังคำบอกเล่าการได้อ่านข่าวสารบันทึกซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางอ้อมและจะเป็นข้อมูลที่บุคคลนำมาพิจารณาผู้ที่ช่างสังเกตและช่างคิดก็จะมีโอกาสเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้มากกว่าและลึกซึ้งกว่าผู้ที่ไม่ชอบสังเกตและไม่คิดในขณะที่เดียวกับผู้เรียนที่ประสบกับตัวเอง หรือแบบ (model) ที่แตกต่างกันก็จะเกิดการเรียนรู้ที่ต่างกันด้วยเมื่อบุคคลได้เห็นตัวแบบก็จะสามารถรับรู้สัญลักษณ์ของการกระทำนั้นก็จะชี้ให้เห็นแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม

สถิติ วงศ์สวรรค์ (2544, หน้า 24) กล่าวว่า แบบอย่างให้แก่เด็กได้ครุณั้นเป็นกำลังใจสำคัญในการที่จะช่วยอบรมบ่มนิสัยให้ความรู้และฝึกทักษะต่างๆ ให้แก่เด็กเพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าครุติก็มีความหวังได้ว่ากุลบุตรกุลธิดาที่ครูสอนนั้นก็จะเป็นคนดีปรารถนาดีต่อเด็กเพียรพยายามอบรมแนะแนวให้การศึกษาตามปรัชญาของประเทศชาติ

พระมหาสุชาติ สุชาติ (2545, หน้า 61) กล่าวว่า แบบอย่างในการสอนโดยยึดพุทธวิธีเป็นแนวทางจะนำมากล่าวในที่นี้มีรูปแบบในการสอนต่างๆ ดังนี้การสอนแบบไตรสิกขาเป็นการศึกษาเพื่อความเข้าใจในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ถึงซึ่งความสงบสุขของชีวิตคนเราพร้อมคือ 1) อธิศีลสิกขา เป็นการศึกษาถึงกฎระเบียบวินัยเป็นข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข 2) อธิจิตตสิกขา เป็นการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับข้อหลักปฏิบัติสำหรับในการฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น การทำสมาธิให้เกิดขึ้นภายในจิตใจเรา 3) อธิปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดปัญญาอันยิ่ง หรือแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้อันสูงสุด คือปัญญาเพื่อนำไปแก้ปัญหาในชีวิตของมนุษย์ให้มีปัญญาอยู่ 3 ประการประกอบด้วย จินตามยปัญญา สุตมยปัญญา ภวานามยปัญญา เป็นผู้มีความรอบรู้ฉลาดรอบรู้

กรมการศาสนา (2547, หน้า 33) กล่าวว่า แบบอย่างของการเป็นสถาบันหลักในครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นทั้งในแง่ของการให้การส่งเสริมสนับสนุนต่อทางการศึกษาให้แก่เด็ก หรือในแง่ของความผูกพันที่ต้องมีการดำเนินชีวิตร่วมกันในฐานะที่เป็นสถาบันหลักที่ครอบครัวและถือได้ว่าเป็นหนึ่งในสถาบันที่มีความสำคัญอีกสถาบันหนึ่งทางด้านของสังคม เช่นเดียวกันแม้แต่สถาบันหลักของประเทศอย่าง เช่น สถาบันทางด้านพระพุทธศาสนาเองก็ต้องมีการยอมรับว่าสถาบันทางครอบครัวเป็นสถาบันแรกของคนเราที่เกิดขึ้นมาสู่โลกนี้เพราะบุคคลสำคัญต่างๆ ที่มีกล่าวไว้ในพระพุทธศาสนาเองล้วนแล้วแต่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนเริ่มต้นมาจากครอบครัวของตนเองทั้งสิ้นใช้จะรู้และเข้าใจธรรมเบื้องสูงในทันทีทันใดโดยกเว้นไว้เป็นกรณีพิเศษที่บุคคลนั้นได้เคยสั่งสมบุญบารมีมาก่อนแล้วในอดีตชาติจึงเป็นผู้ที่รู้ธรรมได้ทันทีทันใด เช่น ทางของพระสารีบุตรเมื่อไต่ถามพระอัสสชิแสดงธรรมโดยย่อให้แก่อุปลิสสะที่เป็นชื่อเดิมพระสารีบุตรในครั้งนั้นก็ได้อดวงตาเห็นธรรมเลย

สนธยา พลศรี (2547, หน้า 219) กล่าวว่า แบบอย่างความสัมพันธ์ของคนทีใกล้เคียงกันมากที่สุดเป็นหน่วยย่อยที่เล็กสุดของสังคมที่ประกอบไปด้วยพ่อแม่พี่น้องปู่ย่าตายาย ป้า

นำอาลูกหลานซึ่งเกิดขึ้นตามความจำเป็นของมนุษย์ตามวิถีแห่งธรรมชาติของชีวิตของมนุษย์คนเราที่ได้เกิดมา

บอริช (Boroch, 1988, pp. 6-8) กล่าวว่า แบบอย่างในสมรรถภาพของครูออกเป็น 3 ด้านด้วยกันเป็นสมรรถภาพเกี่ยวกับการเรียนการสอน คือ 1) สมรรถภาพด้านความรู้ หมายถึง ความรู้ด้านเนื้อหาวิชาและความรู้ด้านกระบวนการ เช่น กระบวนการสอนการจัดการในชั้นเรียนเป็นต้นของสมรรถภาพด้านความรู้ของครูนั้นสามารถวัดได้โดยใช้แบบทดสอบ หรือใช้การสังเกตจากการปฏิบัติงานของครูก็ได้ 2) สมรรถภาพด้านการปฏิบัตินั้นได้ หมายถึง ในพฤติกรรมทางด้านการสอนของครูในชั้นเรียนซึ่งสามารถวัดได้โดยการสังเกตจากการปฏิบัติ การสอนของครูในชั้นเรียน หรือที่ใช้แบบสอบถามจากผู้เรียนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมได้ 3) สมรรถภาพทางด้านผลการปฏิบัติ หมายถึง การที่ครูใช้สมรรถภาพด้านความรู้และด้านการปฏิบัติไปเป็นเครื่องมือให้ผู้เรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียนตามจุดหมายที่ตั้งไว้ การวัดสมรรถภาพด้านนี้ของครูวัดได้จากทางผลสัมฤทธิ์ของการเรียนของผู้เรียนในทุกๆ ด้าน

ผู้วิจัยสรุปความหมายของการเป็นแบบอย่างว่าการเรียนรู้และการสังเกตแบบอย่างต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายประการดังกล่าว่ามีพฤติกรรมเลียนแบบที่สมบูรณ์ จะเกิดได้โดยการจัดวางรูปแบบอย่างเหมาะสมจะเกิดการเรียนรู้ที่ต่างกันด้วยเมื่อบุคคลได้เห็นตัวแบบก็จะสามารถรับรู้สัญลักษณ์ของการกระทำนั้นก็จะชี้้นำให้แสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจอย่างแท้จริงจึงเป็นแม่แบบการอบรมสั่งสอน

5.2 ความสำคัญของการเป็นแบบอย่าง

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540, หน้า 50) กล่าวว่า แบบอย่างความสำคัญในการเรียนรู้จากการสังเกตเพื่อเลียนแบบได้แก่การสังเกตพฤติกรรมจากการกระทำของผู้อื่นได้ เช่น การได้ยินได้ฟังคำบอกเล่าการได้อ่านข่าวสารบันเทิงต่างๆ ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ทางอ้อมและจะเป็นข้อมูลที่บุคคลนำมาพิจารณาให้การกระทำพฤติกรรมใหม่เพื่อเลียนแบบได้แก่การสังเกตทางพฤติกรรมและผลที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำของผู้อื่นได้ยินได้ฟังคำบอกเล่าการได้อ่านข่าวสารบันเทิงซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางอ้อมจะเป็นข้อมูลที่บุคคลนำมาพิจารณาสำหรับการกระทำของทางด้านพฤติกรรมใหม่ในอนาคตต่อไป

สุจิตรา ธรรัตน์ (2540, หน้า 69) กล่าวว่า แบบอย่างความสำคัญมีจุดมุ่งหมายเหนือไปจากหลักสูตรของการเรียนการสอนโดยทั่วไปเพราะการมีเป้าหมายของพระพุทธศาสนามีใช้จะต้องการให้รู้ หรือมีปัญญาเฉพาะในเรื่องของสังคมของมนุษย์ธรรมดาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ปัญญาในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นปัญญาที่รู้จริงเห็นจริงตามความเป็นจริงที่มีอยู่หรือที่เรียกว่าสัจธรรมและสัจธรรมนี้มี 2 ระดับคือระดับที่เป็นปกติทั่วโลกทั่วไปนั้นได้ของเกี่ยวข้องกับเรียกว่าสมมติสัจจะและขั้นสูงขึ้นไปอีกเรียกว่าขั้นปรมาตมที่แท้โดยสภาวะธรรมล้วนๆ ไม่มีตัวตนทั้งหลายดังนั้นอุปการณในการที่จะเข้าถึงความจริงต่างๆ ได้นั้นจึงต้องอาศัยหลักการของสร้างปัญญาก็ คือพุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) (2542, หน้า 5) กล่าวว่า แบบอย่างที่เป็นหลักทางพระพุทธศาสนานั้นได้กล่าวถึงบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวทิตีนี้เป็นคุณธรรมข้อหนึ่งและสามารถวัดความเป็นคนดีของมนุษย์ได้วัดจากการปฏิบัติความกตัญญูกตเวทิตีต่อบุคคลที่ใกล้ชิดได้ เช่น บิดามารดาปู่ย่าตายาย หรือต่อเครือญาติต่างๆ และปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆ ในวงกว้างออกไป ด้วยการรักใคร่นับถือปรารถนาดีต่อบุคคลอื่นโดยมีรากฐานมาจากความรักต่อบิดามารดา ทำดีต่อบิดามารดา

พระเทพดิลก (2544, หน้า 19) กล่าวว่า แบบอย่างความสำคัญของความเป็นครูไว้ 7 ประการ คือ 1) ปิโย เป็นที่น่ายรักสามารถทำตนให้เป็นที่รักของเพื่อนร่วมงาน 2) ครุ วางตนน่าเคารพนับถือศรัทธา 3) ภาวนีโย มีการฝึกปรืออบรมตนเองทั้งในด้านความรู้ 4) วุตตา มีความอุตสาหะสั่งสอนด้วยความฉลาดสามารถในการพูดดี 5) วจนุขโม มีความอดกลั้นอดทนต่อด้านพฤติกรรมตามปกติ หรือผิดปกติได้ด้วย 6) คมพหีริ กถ กตฺตา มีความฉลาดสามารถในการอธิบาย 7) โน จฏฐาเน นิโยชเน เนื่องจากการทำงานของครูอาจารย์เท่านั้นที่เป็นภารกิจของทางแบบกัลยาณมิตรที่ทำหน้าที่อภิบาลปกป้องคุ้มครองรักษาศิษย์ตามหน้าที่

สถิต วงศ์สุวรรณ (2544, หน้า 25) กล่าวว่า แบบอย่างความสำคัญบุคลิกภาพของครูที่ดีสามารถเป็นตัวอย่างแก่เด็กได้ครูเป็นกำลังสำคัญในการที่ช่วยอบรมบ่มนิสัยให้ความรู้ในการฝึกทักษะต่างๆ ให้แก่เด็กนั้นเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าครูดีก็หวังได้ว่ากุลบุตรกุลธิดาที่ครูคนนั้นได้สั่งสอนก็จะเป็นคนดีมีผู้พยายามกำหนดไว้ว่าครูที่ดีมีคุณภาพสูงนั้นควรมีบุคลิกภาพอย่างไร เช่น ครูดีมีคุณภาพสูงต้องมีความรู้มีคุณลักษณะและจิตใจสูงมีความเสียสละปรารถนาดีต่อเด็กมีความเพียรพยายามอบรมแนะแนวให้เด็กได้ศึกษาตามปรัชญาของประเทศชาติ

กรมวิชาการ (2545, หน้า 21) กล่าวว่า แบบอย่างความสำคัญบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้อาระพระพุทธศาสนาในสถานการณืทั่วไปจะประกอบด้วยบุคคลผู้เกี่ยวข้อง 2 กลุ่มผู้สอนและผู้เรียนสิ่งที่ต้องคำนึงถึงผู้สอนต้องทำการศึกษาลักษณะพฤติกรรมมีมาตรฐานการเรียนรู้อาระที่กำหนดแผนการเรียนรู้อาระที่จะนำไปสอนเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้อย่างชัดเจนและนำไปกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้อาระหรือวิธีการเรียนเป็นลักษณะรูปแบบการเรียนรู้อาระของผู้เรียนบทบาทที่สำคัญของครูนั้นจะต้องนำจิตวิทยาการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่การเรียนรู้อาระที่เกิดผลมากที่สุดสำหรับการออกแบบกิจกรรมใช้ในการจัดการเรียนรู้อาระที่ครูผู้สอนจึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาที่อิทธิพลต่อผู้เรียนเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2547, หน้า 9) กล่าวว่า แบบอย่างความสำคัญแนวทางของพระพุทธศาสนาเองซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ชิดกับการสั่งสอน หรือระบบของการสอนอีกรูปแบบหนึ่งก็มีระบบและวิธีการสอน เช่น เดียวกันเพื่อให้ผู้ที่เข้าสู่ศาสนาได้รู้จักวิถีของการศึกษาและการเรียนรู้อาระด้วยการปฏิบัติอย่างเดียวกันกับระบบการเรียนรู้อาระการศึกษาอื่นๆ ดัง เช่น ที่ในภาษาบาลีมีบทพุทธคุณที่ถวายพระเกียรติว่า สตฺถาเทวมนุสฺसानิ แปลว่า เป็นพระศาสดาของ

มนุษย์และทวยเทพทั้งหลายและมีคำเสริมพระพุทธรูป อนุตโตโร ปุริสทมมสารถิ แปลว่าเป็นสารถิ ฝึกคนได้ไม่มีใครยิ่งกว่าเพราะเหตุว่าชีวิตมนุษย์จะต้องเผชิญกับความทุกข์ คือ ปัญหาต่างๆ ในแนวทางแก้ปัญหา คือการรู้จักพัฒนาปัญญาเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ ดังนั้นในระบบการสอน หรือวิธีการสอนของพระพุทธรูปศาสนาจึงต้องมีการฝึกฝนอบรมคนให้มีปัญญาเมื่อมีปัญญารู้ตามความเป็นจริงแล้วก็สามารถแก้ไขปัญหาได้โดยมีการวางหลักการสอนโดยทั่วไปอยู่ในระบบของการสอนของพระพุทธรูปเจ้าที่พระองค์จะต้องทรงพิจารณาถึงอยู่เสมอ คือ ทางปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นต้น

สไตร์เฟล (Striefel, 1981, p. 57) กล่าวว่า แบบอย่างความสำคัญการใช้ตัวแบบ กระบวนการที่เสนอตัวแบบเพื่อให้บุคคลสังเกตและลอกเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบนี้ ซึ่งการใช้ตัวแบบในการส่งเสริมสร้างพฤติกรรมที่มีจริยธรรมของบุคคลนั้นกล่าวได้ว่าวิธีการที่เป็นธรรมชาติเนื่องจากบุคคลอยู่ในสังคมมีตัวแทนอยู่มากทุกอย่างที่อยู่ภายในระยะที่เห็น หรือได้ยินมีโอกาสที่จะเป็นตัวอย่างได้ทั้งสิ้น

ผู้วิจัยสรุปความสำคัญของการเป็นแบบอย่างว่าหลักธรรมพระพุทธรูปศาสนาได้กล่าวถึงบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวทีนี้เป็นคุณธรรมข้อหนึ่งและสามารถวัดความเป็นคนดีของมนุษย์ได้วัดจากการปฏิบัติความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคลที่ใกล้ชิดได้ เช่น บิดามารดาปู่ย่า ตายาย หรือต่อเครือญาติต่างๆ ด้วยการรักใคร่นับถือปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น

5.3 ขอบข่ายการเป็นแบบอย่าง

โรงเรียนวัดกระจับพินิจ (2541, หน้า 14) กล่าวว่า ขอบข่ายการเป็นแบบอย่าง ได้มีโครงการพุทธธรรมนำเยาวชนเพื่อปลูกฝังทางศีลธรรมตลอดจนเกิดทัศนคติที่ดีงามให้แก่เยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมอันจะส่งผลให้เขาเหล่านั้นเป็นพลเมืองดี มีคุณค่าในทางด้านคุณภาพต่อไปในอนาคตโดยมีวัตถุประสงค์ 5 ประการ คือ 1) เพื่ออบรมเยาวชนให้เกิดความเลื่อมใสและตระหนักถึงคุณค่าของพระพุทธรูปศาสนา 2) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของทางนักเรียน 3) เพื่อปลูกฝังจิตใจใฝ่ดีพร้อมทั้งจรรยา มารยาทอันดีงามให้เกิดแก่นักเรียน 4) เพื่อให้เด็กนักเรียนมีโอกาสได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ 5) เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งสถาบันชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์อันเป็นที่ตั้ง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2543, หน้า 254) กล่าวว่า ขอบข่ายในการเป็นแบบอย่างของพระพุทธรูปศาสนา คือการแนะนำสั่งสอนการให้ความรู้การส่งเสริมทางสติปัญญา และคุณธรรมต่างๆ ตลอดจนการดำเนินชีวิตการประพฤติตัวให้เป็นแบบอย่างจึงเป็นงานหลักที่ทางพระสงฆ์สาวกจะต้องถือปฏิบัติอีกอย่างหนึ่งในจักกวัตติสูตรพระพุทธรูปทรงเครื่องแสดงถึงความแตกต่างระหว่างหน้าที่ของพระเจ้าจักรพรรดิกับหน้าที่ของพระพุทธรูปเจ้า คือพระเจ้าจักรพรรดิต้องปกครองด้วยธรรมมีหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุขส่วนพระพุทธรูปเจ้ามีหน้าที่ดูแลด้านจิตใจโดยการชี้ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการดูแลตนด้านกายวาจาและใจว่า กายกรรมวจีกรรมมโนกรรมแบบใดควรเสพและแบบใดไม่ควรเสพ

สุนทรียะรังษี (2544, หน้า 62) กล่าวว่า ขอบข่ายการเป็นแบบอย่างคฤหัสถ์ในทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาการปฏิบัติตนให้เป็นอุบาสก หรืออุบาสิกาที่ดีและยังมีคำสอนสำหรับการดำเนินชีวิตในครอบครัวได้กล่าวถึงคำสอนทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างบุคคลให้เป็นคนดีมีความรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่ของตนโดยเฉพาะสามีภรรยาต้องช่วยกันสร้างครอบครัวให้เกิดความอบอุ่นและอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขสมาชิกควรช่วยกันระคับประครองการใช้ชีวิตครอบครัวให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จซึ่งจะส่งผลให้ไปสู่สังคมนั้นให้เกิดความสงบสุขโดยมีสัมพันธอันดีงามต่อไป

กรมสุขภาพจิต (2545, หน้า 34) กล่าวว่า ขอบข่ายการเป็นแบบอย่างมีการปลูกฝังอบรมวิชาความเป็นมนุษย์มาเป็นอย่างดีตั้งแต่เยาว์วัยย่อมหวังผลได้ว่าจะประสบผลของความ สุขและมีความสุขเจริญก้าวหน้าในชีวิตอย่างสูง คือสามารถบรรลุเป้าหมายของชีวิตระดับต้นๆ ได้ขณะเดียวกันก็จะรู้จักสิ่งสมบุญบารมีด้วยการบำเพ็ญทานศีลภาวนาเพื่อความสุขในภพชาติต่อไปในครั้งเมื่อละโลกไปแล้วย่อมมีโอกาสไปสู่สุคติโลกสวรรค์ คือสามารถบรรลุเป้าหมายชีวิตระดับกลางได้ด้วย

พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (2548, หน้า 103) กล่าวว่า ขอบข่ายการเป็นแบบอย่าง บิดามารดาผู้เปรียบเสมือนทิศเบื้องหน้าที่มีความเกี่ยวข้องกับบุตรตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนการเจริญเติบโตในครรภ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตบุตรมากที่สุดเมื่ออยู่ในครรภ์นั้น คือมารดาเพราะบุตรได้อาศัยครรภ์ของมารดาสำหรับการเจริญเติบโตจนครบกำหนดคลอดออกมารการตั้งครรภ์เป็นการที่เริ่มต้นชีวิตมนุษย์จึงได้ันว่าทั้งบิดามารดานั้นทำหน้าที่สำคัญต่อบุตรตั้งแต่ยังไม่ได้คลอดออกมาเมื่อบุตรคลอดออกมาแล้วก็ดำรงชีวิตอยู่พระพุทธรองค์ทรงเปรียบการเจริญรุ่งเรืองของชีวิตนั้น เหมือนกับต้นไม้เพราะต้นไม้ที่จะเติบโตสมบูรณ์ได้ดีเจ้าของจะต้องดูแลด้วยการกำจัดวัชพืชและไม้ อื่นๆ เป็นตัวแย่งอาหารและบำรุงด้วยปุ๋ยและน้ำอย่างถูกวิธีจะเจริญงอกงามหลักจากนั้นก็ ต้องกำจัดวัชพืช คืออกุศลให้ออกไปแล้วสั่งสมพัฒนาจิตใจให้เกิดขึ้นภายในตนเองตั้งพระพุทธรโอาวาท ในโอวาทปาติโมกข์ทรงแสดงหลักการของพระพุทธศาสนา 3 ประการ คือ 1) การเว้นจากการ กระทำความชั่วทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม 3) การทำจิตของตนให้ผ่องใสในหลักของ พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับการทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนของบิดามารดาที่จะต้องสอนให้ละทิ้งความชั่วและสร้างคุณงามความดีประกอบกัน

จอห์น สจิวัด มิลล์ (John Stuart Mill, 1975, p.10) กล่าวว่า ความสำคัญการสอน ในประโยชน์สูงสุดเท่านั้นเป็นเครื่องตัดสินการกระทำของมนุษย์ว่าดี หรือไม่ดีถูกหรือไม่ถูกควร หรือไม่ควรความถูกต้องขึ้นอยู่กับแนวโน้มที่การกระทำนั้นก่อให้เกิดความสุขเป็นประโยชน์ส่วน ความผิดขึ้นอยู่กับแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดสิ่งที่สวนทางกับความสุขเป็นประโยชน์ในทางด้านปฏิบัติ เห็นผลของการฝึกปฏิบัติจริงด้วยตนเอง

ผู้วิจัยสรุปขอบข่ายการเป็นแบบอย่าง คือความพึงพอใจของนักเรียนและ ผู้ปกครองที่มีต่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาการประพฤติปฏิบัติของครูเป็นแบบอย่างอบรม

นักเรียนไปอย่างไรต้องประพฤติปฏิบัติอย่างนั้นการอบรมเพื่อให้นักเรียนมีความศรัทธาที่จะปฏิบัติตามครูเพิ่มความมั่นใจของนักเรียนเห็นคุณค่าของความดีงามครูเป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญกุศลศีลภาวนาครูสร้างทักษะชีวิตให้แก่นักเรียนได้ปลอดจากสิ่งเสพติดครูสร้างให้เห็นคุณและโทษต่างๆ ในปัจจุบันซึ่งนับวันแต่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นครูทำตัวไม่ประมาทในกาย วาจาและจิตใจครูมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาครูไม่ประพฤติตัวในการสอนเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมศรัทธาของนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

พระมหาสุทธิชัย เจนการ (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องการประเมินความเหมาะสมของโครงการพัฒนาเยาวชน, ศึกษาเฉพาะกรณีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วัดทัพป่าจิกจังหวัดมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะประเมินโครงการพัฒนาเยาวชนในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของวัดทัพป่าจิกว่ามีความเหมาะสมในด้านต่างๆ มากน้อยเพียงใดพบว่าด้านเนื้อหาหลักสูตรและวิชาการที่อบรมอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมมากในด้านวิธีการและกระบวนการในการอบรมของพระวิทยากรอยู่ในเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมปานกลางด้านการประเมินความรู้ความเข้าใจและการนำไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอยู่ในเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมปานกลาง

กรวีร์ เมฆหมอก (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องการศึกษาศึกษาการเรียนและเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาจากการเรียนด้วยบทเรียนในวีดิทัศน์ แบบโปรแกรม ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากบทเรียนวีดิทัศน์ในแบบของโปรแกรมนักเรียนที่เรียนจากการสอนปกติในรายวิชาพระพุทธศาสนาความหมายและความสำคัญของพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกันแต่ในเรื่องหลักธรรมพระพุทธศาสนา(พรหมวิหาร 4) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากบทเรียนวีดิทัศน์แบบโปรแกรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากการสอนปกติ.05 2) เจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนจากบทเรียนของวีดิทัศน์แบบโปรแกรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากการสอนปกติ

กรชกร ขวติ (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาของสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลโดยสอบถามความพึงพอใจต่อการดำเนินงาน 5 ด้าน ในผลของการศึกษาพบว่าผู้ปกครองนักเรียนจำแนกตามระดับการศึกษาการประกอบอาชีพและขนาดของโรงเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลโดยรวมหลายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ในทางด้านบริการด้านปกครองนักเรียน ด้านวิชาการ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

เมื่อมีการเปรียบเทียบแล้วความแตกต่างของผู้ปกครองนักเรียนพบว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาที่มีแตกต่างกันและมีขนาดของโรงเรียนต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล โดยรวมเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันส่วนผู้ปกครองนักเรียนที่ประกอบอาชีพต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ไพบุลย์ ฉัตรชมชื่น (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องความคาดหวังของนิสิตและอาจารย์ที่มีต่อจริยธรรมของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยบูรพาว่ามีพฤติกรรมทางจริยธรรมส่วนบุคคลโดยทั่วไปมองว่าบุคคลที่เป็นครูอาจารย์จะต้องเป็นบุคคลที่มีความดีพร้อมแม้ว่าความคิดอย่างนี้ค่อนข้างอุดมคติก็จริงแต่เป็นสิ่งที่ตั้งงามของสังคมที่คาดหวังอยากจะทำให้เกิดขึ้น ทั้งๆ ที่รู้ว่าเป็นไปไม่ได้ในชีวิตของความเป็นจริงไม่มีใครจะสะอาดเหมือนสีขาวปลอด หรือว่าจะดำตลอดหาความดีไม่ได้จะมีแต่เพียงคนที่เป็นสีเทาแกมขาว หรือเทาแกมดำเท่านั้นบทบาทของครูผู้สอนมีความสำคัญต่อนักเรียนเพราะเป็นแม่แบบที่จะมีอิทธิพลสูงต่อนักเรียนและสังคมจึงคาดหวังว่าครูจะต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมหลักจริยธรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต อาจจะมีบกพร่องได้บ้างแต่ไม่ควรมากเกินไป

วิชิต วงศ์สายดา (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสมรรถภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่เป็นผลการวิจัย พบว่า 1) สมรรถภาพในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากนั้นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยส่วนมากมีสมรรถภาพอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าพระธรรมวิทยากรมีสมรรถภาพทั้ง 4 ด้านเรียงจากสูงไปหาต่ำได้แก่ด้านหลักสูตรและเนื้อหาด้านการวัดผลและประเมินผลด้านการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน 2) เมื่อเปรียบเทียบสมรรถภาพในการสอนวิชาของด้านพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้จำแนกตามสถานภาพของครูอายุจำนวนปีที่บวาระดับความรู้ทางบาลีระดับชั้นที่กำลังศึกษาประสบการณ์การสอนระดับชั้นที่สอนพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยกลุ่มพระธรรมวิทยากรที่สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่และกลุ่มที่สอนในโรงเรียนขนาดกลางมีระดับสมรรถภาพของการสอนนั้นมากกว่ากลุ่มที่สอนในโรงเรียนขนาดเล็กและกลุ่มที่ได้รับในการสนับสนุนได้จากทางด้านของมหาวิทยาลัยนั้นที่มีสมรรถภาพการสอนสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย 3) แนวทางการพัฒนาสมรรถภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรนั้นมีส่วนที่ต้องเอาไปไว้ในแนวทางการพัฒนา

พระมหาวิโรจน์ ธาระพุ่ม (2544, หน้า 88) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องการศึกษาปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากรมหามกุฏราชวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างบ้านวัดและโรงเรียนที่มีปัญหาอุปสรรคตลอดแนวทางการแก้ไขมีผลการศึกษา พบว่า คือ 1) วิธีการสร้างความร่วมมือเพื่อให้

เกิดความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างบ้านวัดโรงเรียนที่ทางพระธรรมวิทยากรนำมาใช้ได้แก่การติดต่อสื่อสารและการประสานงาน 2) สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่พบคือปัญหาด้านบุคลากรด้านของเงินทุนด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านวิชาการด้านนิเทศงานและด้านความร่วมมือและประสานงาน 3) การแก้ไขของปัญหาที่พระธรรมวิทยากรต้องการ คือการพัฒนาบุคลากรเพื่อเป็นการสนับสนุนที่ด้านทรัพยากรในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีผู้เชี่ยวชาญและคณะที่ปรึกษาการสร้างความร่วมมือตลอดในการประสานงานและมีข้อเสนอแนะว่าแผนกพระธรรมวิทยากรนั้นควรร่วมมือกับทางหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานด้านการเผยแพร่และพัฒนาจริยธรรมทั่วประเทศให้มีวิธีการปฏิบัติเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศ

เคน ภูมิศรี (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในทางการเรียนโดยใช้วัสดุกราฟิกเป็นสื่อการสอนในวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโคกกลางหนองแวงใหญ่ สบอ.โนนสะอาด จังหวัดอุดรธานีซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้วัสดุกราฟิกเป็นสื่อการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนาในกลุ่มเป้าหมายได้ทำการศึกษาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 26 คน ของโรงเรียนบ้านโคกกลางหนองแวงใหญ่ ในอำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานีเครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือที่ผู้ศึกษาได้มีการสร้างขึ้นได้แก่ คือ 1) แผนการสอนโดยใช้วัสดุกราฟิกประกอบการสอน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาซึ่งผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านวิชาพระพุทธศาสนาสูงขึ้น

ปรีดา แสงศรีจันทร์รัตน์ (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องบทบาทเป็นจริงและบทบาทที่มีความคาดหวังในการส่งเสริมจริยธรรมของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขาค้อ จังหวัดสระแก้ว พบว่าบทบาทที่เป็นจริงของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาตามความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนนักเรียนไม่แตกต่างกันยกเว้นด้านการอบรมสั่งสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5 ส่วนของบทบาทที่คาดหวังของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมด้านทางจริยธรรมนักเรียนตามความคิดเห็นทางของผู้ปกครองและนักเรียนพบว่าโดยรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน

พระมหานิมิตร สิขรสุนทร (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระศรีศิลปสุนทรวาที (ศิลา สิขรสุนทร) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระศรีศิลป สุนทรวาทีตลอดจนที่จัดลำดับความสำคัญของปัจจัยดังกล่าวโดยการศึกษาวิเคราะห์จากในหนังสือเอกสารสิ่งตีพิมพ์ม้วนเทปบันทึกเสียงและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระศรีศิลปสุนทรวาที (ศิลา สิขรสุนทร) ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ 1) เทคนิคและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา 2) อุดมการณ์ 3) บุคลิกภาพ

พระมหาดมณมศักดิ์ สู่ภิกษุ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องบทบาทของพระธรรมวิทยากรต่อการปลูกฝังและการพัฒนาคุณธรรมเยาวชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการปฏิบัติงานและปัญหาอุปสรรคของพระธรรมวิทยากรที่ได้ออกไปปฏิบัติหน้าที่ตามสถานศึกษาต่างๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครปริมณฑลและวิทยาเขตทั้ง 7 แห่ง พบว่า ลักษณะการปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมวิทยากรทุกด้านนั้นมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางโดยพระธรรมวิทยากรส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมไปปฏิบัติที่บ้านมากที่สุดรองลงมาพระธรรมวิทยากรได้นำสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาประยุกต์ใช้เข้ากับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาด้านปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมวิทยากรโดยภาพรวมพบว่าพระธรรมวิทยากรประสบปัญหาและอุปสรรคทุกด้านอยู่ในระดับปานกลางโดยประสบปัญหาและอุปสรรคด้านไม่ได้รับการยอมรับจากนักเรียนและผู้ปกครองมากที่สุดรองลงมาด้านไม่ได้รับการยอมรับจากสถานศึกษาผู้บริหาร

พุทธรักษ์ จินดาโรจน์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของผู้ปกครองครูและนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการเรียนการสอนในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า ผู้ปกครองครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนในจังหวัดขอนแก่นอยู่ในระดับ มากทั้งภาพรวมและรายด้านโดยผู้ปกครองพึงพอใจด้านปัจจัยมากที่สุดรองลงมาคือด้านผู้เรียนและด้านกระบวนการโดยทั้งสองด้านความพึงพอใจเท่ากันครูมีความพึงพอใจด้านกระบวนการมากที่สุดรองลงมาคือด้านปัจจัยและด้านผู้เรียนตามลำดับนักเรียนมีความพึงพอใจด้านกระบวนการมากที่สุดรองลงมา คือด้านปัจจัยและด้านผู้เรียนตามลำดับทั้งผู้ปกครองครูและนักเรียนมีความคิดเห็นตรงกันว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนควรพัฒนาการจัดการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งด้านผู้เรียนด้านกระบวนการและด้านปัจจัยโดยเน้นด้านการพัฒนาทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดตามวัยและระดับชั้นของนักเรียน

พระมหาคุณวุฒิ สีบาล (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยศึกษาเรื่องการพัฒนาในบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาเรื่องภาษาบาลีและคำศัพท์พระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนอยู่ระดับมากและมีคะแนนเฉลี่ยหลังการเรียนแล้ว 2 สัปดาห์ไม่แตกต่างจากคะแนนได้จากหลังเรียนซึ่งโดยสรุปแล้วบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้สอนในวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาการขาดครูและนักเรียนที่ไม่สนใจเรียนได้เป็นอย่างดี

พระสัทน โชคบัณฑิต (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยศึกษาเรื่องการใช้สื่อการสอนของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภูผลการวิจัยพบว่าครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ใช้สื่อในการสอนประเภท

วัสดุมากที่สุดรองลงมาเป็นประเภทเทคนิคและวิธีการและลำดับสุดท้าย คือสื่อการสอนในด้านประเภทอุปกรณ์

ภัทิรา เสี่ยงมศักดิ์ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ เป็นกรณีศึกษาเฉพาะที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ ผลวิจัย พบว่า 1) ผู้ปกครองนักเรียนที่มีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสุรินทร์ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ทั้ง 3 แห่งได้แก่โรงเรียนสิรินธรโรงเรียนสุรวิทยาคารและโรงเรียนวิรุฒนิโชนที่อยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและในแต่ละด้าน 2) มีผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนสิรินธรที่มีในระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาโรงเรียนไม่แตกต่างกันผู้ปกครองนักเรียนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 5 ด้านและผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจต่อภาพลักษณ์ของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก 3) ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนสุรวิทยาคารที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนไม่แตกต่างกันผู้ปกครองมีอาชีพแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ไม่แตกต่างกันผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อภาพลักษณ์ของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก 4) ผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนวิรุฒนิโชนที่มีในระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ.05 และผู้ปกครองที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนไม่แตกต่างกันและผู้ปกครองที่มีความพึงพอใจต่อด้านภาพลักษณ์ของครูอยู่ในระดับมาก

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร, 2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครใน 4 ด้าน คือด้านเนื้อหาหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ด้านการวัดผลและประเมินผลและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการจำแนกตามตัวแปรอายุวุฒิการศึกษาประสบการณ์การสอนระดับชั้นที่สอนสถานที่ตั้งของโรงเรียนประเภทของโรงเรียนตลอดจนรวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะต่างที่มีความเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอน ผลวิจัยพบว่า 1) ครูพระสอนศีลธรรมมีแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนโดยรวมและรายด้านในระดับปานกลาง 2) เมื่อมีการได้เปรียบเทียบความคิดเห็นครูพระสอนศีลธรรมที่มีต่อการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนตามตัวแปรปรากฏว่าครูพระสอนศีลธรรมที่มีอายุต่างกันและมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติแต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเนื้อหาหลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ครูพระสอนศีลธรรม ที่มีวุฒิการศึกษาประสบการณ์ ในทางการสอนระดับชั้นที่สอน

ที่ตั้งโรงเรียนและที่มีประเภทของทางโรงเรียนต่างๆ กันมีความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) ครูพระสอนศีลธรรมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนในด้านเนื้อหาหลักสูตรและหลักสูตรไม่ครอบคลุมทุกชั้นเรียนด้านการเรียนการสอนเวลาในการเรียนค่อนข้างน้อยไม่เหมาะสมกับหลักสูตรด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์หนังสือที่ใช้เนื้อหาไม่ครอบคลุมกับหลักสูตรด้านการวัดผลและการประเมินผลของครูพระสอนศีลธรรมยังไม่มีเอกภาพในการวัดผลประเมินผลเพราะนำผลไปรวมกับวิชาอื่นๆ 4) ครูพระสอนศีลธรรมมีแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานสอนโรงเรียนในด้านเนื้อหาหลักสูตรควรจัดพิมพ์แบบเรียนให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ พ.ศ.2544 ด้านของกระบวนการเรียนการสอนควรเพิ่มเวลาในการเรียนให้มากกว่าเดิมในด้านสื่อ และวัสดุอุปกรณ์ควรที่จะจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมกับหลักสูตรด้านการวัดผลและการประเมินผลควรเน้นพฤติกรรมของผู้เรียนมากกว่าการวัดความรู้ทางด้านวิชาการ

ฉัตรชัย พงษ์ลิขิตพัฒน์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนสถาบันการbinพลเรือนกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในสถาบันการbinพลเรือนจำนวนนักเรียน 272 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test ค่านัยสำคัญทางสถิติกำหนดไว้ที่ระดับ.05 ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอน สถาบันการbinพลเรือนอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ส่วนการเปรียบเทียบในด้านปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่เพศอายุระดับการศึกษาและหลักสูตรการเรียนไม่มีความแตกต่างในกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

โสรัตยา วรสิทธิกร (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยระดับความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพหุชั้น 2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองมีความพึงพอใจกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคารโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อเพื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือด้านงานกิจกรรมนักเรียนและงานด้านวิชาการนอกจากนั้นยังอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละงาน พบว่า 1) งานด้านวิชาการผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคารโดยอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยจากน้อยไปหามาก 3 อันดับแรกได้ คือการปลูกฝังให้นักเรียนมีนิสัยรักการทำงานขยัน ซื่อสัตย์และมีระเบียบการดูแลเอาใจใส่ของครูนักเรียนใน ด้านการเรียนการสอนส่งเสริมนักเรียนที่เรียนดีของโรงเรียนและการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนมีพื้นฐานที่ศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปนอกจากนั้นอยู่ในระดับปานกลาง 2) งานด้านกิจกรรมของนักเรียน ที่ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคาร โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก

เรียงจากด้านค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือมีการสนับสนุนให้นักเรียนร่วมกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลน 3) งานด้านอำนวยความสะดวกส่งเสริมในการศึกษา ผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคาร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับ 1 ข้อ คือ การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณ โรงเรียนอาคารและอาคารประกอบการต่างๆ นอกจากนั้นอยู่ในระดับปานกลาง 4) งานด้านความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนผู้ปกครองมีความพึงพอใจกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนหนองกุงศรีวิทยาคาร โดยรวมอยู่ในระดับกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับสูง 2 ข้อ คือ การอนุญาตให้ผู้ปกครองหรือ ชุมชนนั้นได้เข้ามาใช้ในสถานที่ของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมต่างๆ และการที่ให้การต้อนรับของครูที่มีต่อผู้ปกครองมาที่โรงเรียนนอกจากนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

อุดม สว่างวงศ์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการศึกษา สถานศึกษาคาทอลิกสังฆมณฑลอุบลราชธานีและเพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษา สถานศึกษาคาทอลิกสังฆมณฑลอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสถานศึกษาคาทอลิก สังฆมณฑลอุบลราชธานีปีการศึกษา 2546 จำนวน 291 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น(stratified random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของ Likert มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าร้อยละค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า F เมื่อพบความแตกต่างทดสอบรายคู่โดยใช้วิธีของ Scheffe ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ปกครองของนักเรียนที่มีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาในสถานศึกษาของคาทอลิกสังฆมณฑลอุบลราชธานี ในด้านหลักสูตร ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่ในระดับมาก 2) ผู้ปกครองนักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกันผู้ปกครองนักเรียนที่มีอาชีพต่างกันผู้ปกครองนักเรียนที่มีรายได้ต่างกันและผู้ปกครองที่มีบุตรอยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาคาทอลิกสังฆมณฑลอุบลราชธานี ไม่แตกต่างกัน

บุญล้อม ศรีคร้าม (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดปทุมธานีที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูและเพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดปทุมธานีที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติด้านบุคลิกลักษณะและด้านประสิทธิภาพการสอนของครูจำแนกตามเพศของนักเรียนช่วงเวลาในการเรียนระดับชั้นเรียนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน และโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนของรัฐบาล จังหวัดปทุมธานี จำนวน 10 โรงเรียนจากการเปิดตารางสำเร็จรูปของเคริชซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgen) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 375 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานทางสถานภาพของครูชาวต่างชาติและนักเรียน 2) แบบสอบถามแรงจูงใจจำนวนทั้งหมด 20 ข้อ 3) แบบสอบถามบุคลิกลักษณะและประสิทธิภาพการสอนของครู จำนวน 40 ข้อ รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการหา ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ,การวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง (two – way ANOVA) และการวิเคราะห์การเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีเซฟเฟ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดปทุมธานี ที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติ ด้านบุคลิกลักษณะและด้านประสิทธิภาพการสอน พบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก 2) การเปรียบเทียบ ความพึงพอใจของนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดปทุมธานี ที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติ ด้านบุคลิกลักษณะและด้านประสิทธิภาพการสอนของครูนั้นและจำแนกตามเพศของนักเรียนพบว่าไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าจำแนกตามอายุ ช่วงเวลาในการเรียนระดับชั้นเรียนเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้และมีโรงเรียน ที่พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เยาวดี ชัยกิตติภรณ์ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทำการวิจัยความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนเทศบาล วัดแจ้ง เทศบาลตำบลบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัย พบว่า ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนเทศบาล 1 วัดแจ้ง เทศบาลบางคล้าในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อมีการพิจารณารายด้านพบว่าความพึงพอใจของผู้ปกครองอยู่ในระดับปานกลางโดยด้านที่ความพึงพอใจของผู้ปกครองอยู่ในระดับมากนั้นได้แก่ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนและด้านกิจกรรมนักเรียนส่วนด้านการเรียนการสอนด้านหลักสูตรและอาคารสถานที่นั้นความพึงพอใจของผู้ปกครองอยู่ในระดับปานกลางเมื่อมีการเปรียบเทียบความแตกต่างโดยจำแนกตามอาชีพ พบว่า ทั้งโดยรวมและรายด้านความพึงพอใจของผู้ปกครองแตกต่างกันอย่างไม่มีความนัยสำคัญทางสถิติ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ลาว (Lau,1971, abstract) ได้ศึกษาความพึงพอใจค่านิยมทางศาสนาของครูในระดับโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 207 คน จากโรงเรียนที่สุ่มตัวอย่างในเขตตะวันตกเฉียงใต้ของรัฐอาร์คันซอส์ (Southwest Arkansas) ผลการวิจัยครูซึ่งมีการแสดงทัศนคติเกี่ยวกับศาสนาต่างกับแบบแผนเดิมมีการแสดงออกด้านค่านิยมทางศาสนาแตกต่างจากครูที่มีทัศนคติเกี่ยวกับศาสนาต่างกับแบบเดิมเห็นได้ชัดในด้านจุดมุ่งหมายของศาสนานั้นครูสองกลุ่มไม่มีความเห็นแตกต่างกันและในการเสริมหลักสูตรที่สร้างประสบการณ์ให้กับผู้ที่จะเป็นครูในอนาคตให้ตระหนักถึงการสร้างค่านิยมให้เกิดขึ้นกับตนเองอันเป็นการให้ความรู้ด้านทัศนคติและมีประโยชน์ในการที่จะนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ในการตัดสินใจความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ปัจจุบันได้ดีขึ้นนอกจากนี้ยัง พบว่า นักเรียนมีความสนใจในด้านความร่วมมือช่วยเหลือการรู้จักการ

เปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศาสนาและความเชื่อถือในพระเจ้าผู้สอนศีลธรรม ควรจะสร้างบรรยากาศความอบอุ่นเกี่ยวกับเรื่องศาสนาศีลธรรมจรรยาทั้งในโรงเรียนและชุมชนมากกว่าจะไปเน้นเฉพาะในเวลาเรียนในห้องเรียนเท่านั้นและการสร้างด้านพัฒนาบุคลิกลักษณะของนักเรียนนั้นประการแรก คือการเข้าถึงคนอื่นครูควรให้ความสนใจเพิ่มขึ้นด้านกระบวนการให้การศึกษาทางด้านศาสนาและลดความรู้ความจำในด้านเนื้อหาซึ่งจะทำให้การสอนศาสนาดีขึ้นมาก

วิกสตรอม (Vickstrom, 1971, abstract) ได้ศึกษาสิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานของครู และหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น กับอายุ เพศการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ระดับชั้นที่สอนและตำแหน่งหน้าที่โดยใช้กลุ่มตัวอย่างครู จำนวน 373 คน ในโรงเรียนมัธยมและวิทยาลัยซัสคาทูน (Saskatoon) โดยใช้วิธีให้ครูบอกสิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ทำให้ครูเกิดความพึงพอใจสูงสุดสี่อย่างแรกได้แก่ความรู้สึกรับความสำเร็จลักษณะของงานที่ทำความสัมพันธ์อันดีกับผู้บังคับบัญชา และความรับผิดชอบส่วนสิ่งที่ทำให้ครูเกิดความไม่พึงพอใจสูงสุดสี่อย่างแรกได้แก่การไม่ประสบความสำเร็จนโยบายและการบริหาร สภาพการทำงานและผลงานที่ตรงกันข้ามกับชีวิตส่วนตัวแปรอื่นๆ เช่น เพศ และตำแหน่งหน้าที่ สัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับองค์ประกอบของสิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

วาเลซ (Valez, 1972, abstract) ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจในองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกของงานโดยใช้ผู้ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยแห่งเมืองโคลัมเบียพบว่า องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความพึงพอใจภายนอกของงานได้แก่สภาพทางกายภาพในการปฏิบัติงานเงินเดือนและผลประโยชน์เกื้อกูลสภาพของงานการบริหารและการควบคุมงานความมั่นคงในงานนโยบายของการบริหารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลส่วนองค์ประกอบภายในที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงานได้แก่ความสำเร็จของงานการยอมรับนับถือในผลงานลักษณะงานความรับผิดชอบและความเจริญก้าวหน้า

ฮัทชิสัน (Hutchison, 1972, abstract) ได้ศึกษาการวัดความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน ผลการวิจัย พบว่า 1) ครูใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานในโรงเรียน 2) ผู้มีตำแหน่งเป็นผู้บังคับบัญชา มีความพึงพอใจในการทำงานมากกว่าผู้ไม่ได้เป็น ผู้บังคับบัญชา 3) บุคลากรในสำนักงานและครูมีความพึงพอใจในการทำงานมากกว่าบุคลากรกลุ่มอื่น 4) ผู้ที่เป็นสมาชิกองค์การคนงานจะมีความพึงพอใจต่อเพื่อนร่วมงานมากกว่าคนที่ไม่เป็นสมาชิกขององค์การ 5) ลักษณะของงานที่ทำให้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานมากที่สุดโดยตรงกันข้ามนโยบายการศึกษาของท้องถิ่นและการบริหารเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงานมากที่สุด 6) การให้ความช่วยเหลือในการแนะนำมีส่วนทำให้บุคลากรในโรงเรียนมีความพึงพอใจมากยิ่งขึ้น 7) ปัจจัยค่าจ้างและปัจจัยกระตุ้นของบุคลากรในโรงเรียน มี

มีลักษณะคล้ายคลึงกับของคณงานในโรงงานอุตสาหกรรมของเอกชน 8) บุคลากรในโรงเรียนโดยทั่วไปชอบงานและมีทัศนคติที่ดีต่องานมากกว่าคณงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ซอร์เบลโล (Sorbello, 1975, abstract) ได้ศึกษาความพึงพอใจผู้ปกครองและนักเรียนในด้านความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนในบทบาทที่เป็นจริงและคาดหวังตามทัศนะของครู ประถมศึกษาและผู้ปกครองนักเรียนที่ไม่ใช่ นักเรียนประถมศึกษาโดยศึกษาด้านความสัมพันธ์ต่างๆ คือการบริหารทั่วไปนักเรียนหลักสูตรเครื่องอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและการประชาสัมพันธ์ผลการวิจัยปรากฏว่าทุกกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าผู้ปกครองนักเรียนที่มีความเกี่ยวข้องกับโรงเรียนในระดับน้อยทุกกลุ่มเสนอให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเลือกหนังสือเรียน การจัดหลักสูตรการเรียนประเมินครูระเบียบวินัยของโรงเรียนและเสนอให้บุคลากรทุกฝ่ายไม่เฉพาะผู้ปกครองให้มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายของโรงเรียนคณะครูมีความเห็นว่าผู้ปกครองไม่ควรเกี่ยวข้องกับทางโรงเรียนในส่วนที่ผู้ปกครองยังมีความรู้ไม่เพียงพอและไม่แน่ใจกลุ่มที่ไม่ใช่ผู้ปกครองไม่เห็นด้วยที่ผู้ปกครองจะไม่กระตือรือร้นและมีความรับผิดชอบน้อยโรงเรียนควรตระหนักและวางโครงการร่วมกันให้บุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนด้วย

บูฟอร์ด (Buford, 1977, abstract) ได้ศึกษาทัศนะความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนระดับอนุบาลผลการวิจัยพบว่าเด็กจำเป็นต้องเริ่มพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอนควรเน้นพัฒนาทางอารมณ์จิตวิทยาเป็นสำคัญและพัฒนาการทางร่างกายควร จะในการเจริญเติบโตให้มาก

คัลลาร์ด (Callard, 1979, abstract) ได้ศึกษาความพึงพอใจและความคาดหวังของบิดามารดาต่อความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียน พบว่า ผู้บริหารที่มุ่งเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จะต้องสร้างความเข้าใจกับบิดา-มารดา และต้องยอมรับว่าความคาดหวังของบิดา-มารดาต่อความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียน สัมพันธ์กับการเพิ่มแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนและมีบทบาทอยู่เบื้องหลังความสำเร็จนั้นๆ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มมีความคิดเห็นว่า ผู้ปกครองนักเรียนมีความเกี่ยวข้องกับโรงเรียนอยู่ในระดับน้อยมีความคิดของทุกกลุ่มเสนอให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตร การประเมินครู ระเบียบวินัยของโรงเรียน นอกจากนี้ยังเสนอให้บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน ไม่เฉพาะผู้ปกครองเท่านั้น ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายทางโรงเรียน

เกเบรียล, และคาร์ฮิล (Gabriel, & Carhil, 1991, abstract) ได้ศึกษาความพึงพอใจการศึกษานอกโรงเรียนที่ทำในช่วงปี 1980 –1989 โดยสถาบันเพื่อการวางแผนการศึกษา ระหว่างประเทศเพื่อหาข้อสรุปและนำไปใช้สำหรับการกำหนดนโยบายและการวางแผนกรณีศึกษาทำใน 4 ประเทศ ได้แก่ อาร์เจนตินา แคนาดา ฮังการี และรัสเซีย การศึกษาดังกล่าว ได้ศึกษาในหลายลักษณะโดยศึกษาองค์ประกอบที่หลากหลายของการศึกษานอกระบบจากนั้นก็วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางการวางแผนและกระบวนการประเมินผลบทบาทของการวางแผนการจัดการศึกษาโดยเน้นหนักที่การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศที่กำลัง

พัฒนา โดยในบทที่ 1-3 เน้นการเรียนรู้อะไรบ้าง การจัดการศึกษาออกโรงเรียน เช่น การกำหนดรูปแบบการเรียนที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการผู้รับผิดชอบผู้ได้รับประโยชน์ บทที่ 4-5 เน้นการวางแผนการจัดการศึกษาออกโรงเรียนในระดับต่างๆ ในอนาคต

บาร์นส์ (Barnes, 1995, abstract) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ผู้ปกครองนักเรียนพบว่าการมีส่วนร่วมกับการเรียนในการสอนของโรงเรียนโดยอุดมคติของผู้ปกครองต้องการมีบทบาทที่โรงเรียน หรือชั้นเรียนแม้ว่าจริงๆ แล้วการมีส่วนร่วมจะไม่ใช่ไปตามอุดมคติดังกล่าวและได้ พบว่า ผู้ปกครองยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนที่บ้านด้วยการศึกษารั้วนี้ให้หลักฐานเพิ่มเติมว่า บิดามารดาชาว อเมริกัน - อัฟริกัน มีความประสงค์ที่จะมีสิทธิ์มีเสียงเกี่ยวกับการเรียนการสอนลูก ๆ ของตนซึ่งต้องบ่งชี้ว่าบิดามารดาชาวอเมริกัน-อัฟริกัน เห็นคุณค่าของการศึกษาและเห็นว่าโรงเรียนจำเป็นต้องตระหนักถึงความคาดหวังด้านการศึกษาและวัฒนธรรมของผู้ปกครอง

เดวิส (Davis, 1995, abstract) ได้ศึกษาความพึงพอใจการวิเคราะห์การศึกษาด้วยตนเองสำหรับโรงเรียนในท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาพร้อมกับผู้ปกครอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสนใจของท้องถิ่นที่มีต่อโรงเรียนในรัฐนิวยอร์กในการจัดรูปแบบการเรียนด้วยตนเอง โดยเฉพาะความหวังโยของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาของลูกหลานและความเกี่ยวข้องกับโรงเรียนของผู้ปกครองผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครองเป็นห่วงเรื่องหลักสูตร การสื่อสารการตัดสินใจการให้ข้อมูลของสมาคมผู้ปกครองผลกระทบของเมืองโรงเรียนและกรรมการการศึกษาโยบายของสมาคมผู้ปกครอง ยุทธวิธีที่ควรนำมาใช้แก้ปัญหา คือพัฒนาโยบายที่เขียนไว้ของผู้ปกครองการใช้ทรัพยากรชุมชนมาเอื้ออำนวยในการประชุมผู้ปกครอง การใช้รูปแบบโรงเรียนกับผู้ปกครองทำให้มีการติดต่อกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองมากขึ้น

ซีล่า (Sheila, 1996, abstract) ได้ศึกษาความพึงพอใจในหลักสูตรและเจตนาคติของครูที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษาแบบพิเศษ พบว่า การให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการ การจัดการศึกษาแบบพิเศษมากขึ้นโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารการศึกษาการบริหารงบประมาณการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรเป็นต้นนอกจากนี้ยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนผู้ปกครองละชุมชนในทางที่ดีอีกด้วย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศดังกล่าวข้างต้นสรุปว่าส่วนใหญ่พบว่าครูสอนพระพุทธรศาสนามีบทบาทในการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่นักเรียนเป็นแบบอย่างมากทั้งในการใช้เทคนิคการอบรมสั่งสอนการทำตัวเป็นแบบอย่างและในการติดตามประเมินผลเพื่อเป็นการปลูกฝังทัศนคติเชิงจริยธรรมให้กับนักเรียนสื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยในการส่งเสริมความเข้าใจให้กับผู้เรียนในเนื้อหาได้เร็วกว่าการสอนด้วยวิธีปกติเพราะครูผู้สอนจะใช้สื่อการสอนในการนำเข้าสู่บทเรียนและกระตุ้นให้ผู้เรียนนั้นได้เกิดแรงจูงใจ

ต้องการเรียนรู้แล้วโยงเข้าหาบทเรียนในขั้นตอนในการสอนของครูผู้สอนนั้นจะใช้สื่อประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนพร้อมไปด้วยเทคนิคและวิธีการต่างๆ หรือสรุปรวบยอดจากแนวความคิดที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาเรียนรู้เนื้อหาทางวิชาพระพุทธศาสนาครูผู้สอนในวิชาพระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในด้านวัตถุประสงค์อย่างแท้จริงของในวิชาพระพุทธศาสนาซึ่งแตกต่างจากวิชาทั่วไป ลักษณะที่แตกต่างจากวิชาอื่นนั้นจะทำให้เกิดการจัดการเรียนการสอนสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ตลอดถึงการวัดผลและการประเมินผลแตกต่างไปจากวิชาอื่นด้วย